

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

назва факультету

Кафедра теорії права та прав людини

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (магістерської роботи)

магістр

(освітній ступінь)

на тему «Повноваження української поліції в аспекті захисту прав людини»

Виконав:

студент II курсу, групи СПЛ17/М
спеціальності

081 «Право»

(шифр і назва спеціальності)

Гункевич О.Б.

(прізвище та ініціали)

Керівник Навроцький В.О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Авраменко О.В.

(прізвище та ініціали)

Львів – 2018 року

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ.....	8
1.1. Сучасний стан дослідження проблеми повноважень поліції (міліції) в літературі.....	9
1.2. Історія правової регламентації повноважень поліції (міліції) в Україні...	10
1.3. Зарубіжний досвід регламентації діяльності правоохоронних органів.....	28
Висновки до розділу I.....	37
РОЗДІЛ II. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЇХ ЗАСТОСУВАННІ....	40
2.1 Види поліцейських заходів та дотримання прав людини при їх застосуванні.....	40
2.2 Вимоги до застосування поліцейських заходів	47
2.3. Дотримання прав людини при застосуванні превентивних поліцейських заходів.....	52
2.4. Права людини та поліцейські заходи примусу.....	76
Висновки до розділу II.....	82
РОЗДІЛ III. Шляхи забезпечення дотримання прав людини при реалізації українською поліцією превентивних та примусових поліцейських заходів	87
3.1. Процедура встановлення правомірності/неправомірності дій поліцейських	87
3.2. Звернення до ЄСПЛ як засіб відновлення прав людини, порушених діями української поліції.....	97
Висновки до розділу III.....	102
ВИСНОВКИ	103

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 105

ВСТУП

Держава та поліція, зокрема, повинна забезпечувати дотримання прав людини. При цьому, аби забезпечити права однієї особи, чи суспільства загалом, часто необхідно обмежити права іншої. Поліцейські, просто в силу цього статусу, уповноважені, а часто й зобов'язані вчиняти дії, спрямовані на обмеження прав особи. Вони ж наділені певною свободою розсуду стосовно вчинення таких дій. Тому завданням держави є забезпечити належне регулювання, як прав та обов'язків правоохоронців, так і їх свободи розсуду щодо реалізації своїх повноважень. Повноваження поліції в сучасному українському законодавстві, перш за все, втілено у правовому інституті, який отримав назву «поліцейські заходи».

Досі наголос ставився на порушенні прав людини правоохоронцями. Сьогодні лунає багато тверджень про покращення ситуації з дотриманням прав людини у правоохоронній сфері, зокрема, завдяки прийняттю нового законодавства, проведенню часткового оновлення особового складу поліції, постійній увазі суспільства та міжнародної спільноти до цієї проблеми. Водночас, внаслідок цих процесів, на поліцейських вчиняється величезний тиск. Має місце абсолютизація гарантій прав особи. Тому, аби не порушити нічого – краще нічого не робити. Таким «принципом» керується чимало українських правоохоронців. При цьому, у такому «принципі» не враховано те, що і бездіяльність поліцейських може бути з їх боку таким же порушенням. Тому не меншою проблемою є ухилення поліцейських від належного виконання своїх професійних обов'язків.

Вказані обставини зумовлюють **соціально-політичну актуальність дослідження** того, наскільки вдало регламентовані повноваження поліції та адекватні поліцейські заходи у законодавстві, та як вони застосовуються на практиці. Чи не відбувається при цьому посягання на права людини? Адже

кожна особа, суспільство, держава зацікавлені у досягненні балансу між безпекою (для гарантування якої і встановлюються поліцейські заходи) та правами людини. Окремо треба наголосити на важливості поліції в політичному контексті України, намаганнях деяких політиків використати поліцію в політичних цілях. Це також пов'язано з законністю застосування поліцейських заходів.

В Україні сьогодні продовжується реформування правоохоронних органів, ключовою складовою якого було прийняття нового Закону України «Про Національну поліцію» у 2015 році. Поліцейські заходи – нововведення цього Закону. Їх формулювання суттєво відрізняється від аналогу у попередньому законі, а саме від прав міліції. Правова регламентація прав поліцейських – далека від досконалості, потребує розвитку, усунення потенційних загроз для прав людини У свою чергу, це передбачає вивчення та узагальнення відповідних положень, формулювання рекомендацій *de lege ferenda*. З викладеного випливає **актуальність теми в плані розвитку законодавства.**

Мають місце недоліки в реалізації поліцейських заходів. З одного боку, перевищення поліцейськими своїх повноважень, з іншого – потурання правопорушенням, незастосування наданих прав і можливостей. Це, у свою чергу, веде до порушень прав людини. Відтак, дослідження практики реалізації поліцейських заходів **значиме у практично-прикладному аспекті.**

Проблеми, пов'язані з повноваженнями поліції, дотриманням прав людини при застосуванні поліцейських заходів недостатньо висвітлені в літературі. Їм присвячені лишень окремі публікації, до того ж, відомчого характеру. Багато насущних питань залишаються дискусійними, або взагалі не піднімаються в літературі. Звідси випливає **теоретична значимість дослідження, якому присвячена ця робота.**

Таким чином, злободенність дослідження теми, якій присвячена ця дипломна робота, обумовлена цілим рядом факторів, вказаних вище.

Метою цієї роботи є дослідити, як забезпечується дотримання прав людини в ході реалізації поліцейських заходів, які ризики при цьому виникають, та як протидіяти ймовірним порушенням прав людини при використанні українськими поліцейськими своїх повноважень.

Завданнями цієї роботи є:

- з'ясувати сучасний стан дослідження даної проблеми в літературі;
- проаналізувати історичний та міжнародний досвід вирішення цієї проблеми;
- проаналізувати правову регламентацію поліцейських заходів у чинному законодавстві України та особливості їх практичного застосування;
- охарактеризувати існуючі процедури встановлення правомірності/неправомірності дій поліцейських.

Об'єктом цього дослідження є повноваження поліції та поліцейські заходи, як їх невід'ємна складова. **Предметом** дослідження є повноваження української поліції в аспекті захисту прав людини.

При написанні цієї роботи використані порівняльний, історичний, системний, дедуктивний, індуктивний, семантичний, формально-догматичний **методи**.

Робота виконувалася з використанням нормативних, емпіричних та теоретичних **джерел**. Нормативною базою виступив, насамперед, чинний Закон України «Про Національну поліцію» та Європейська Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини. Також використані Закони України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про звернення громадян», Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення та інші.

Було використано ряд нормативно-правових актів Радянського Союзу, Російської Федерації, Республіки Польща, Республіки Білорусь та Молдови.

Емпіричною базою виступили матеріали практики застосування законодавства, у яких вирішується питання про правомірність підстав реалізації поліцейських заходів, про відповідальність поліцейських, про принцип безперервності в діяльності поліцейського. Це судові рішення національних судів, Європейського Суду з прав людини, опубліковані результати досліджень Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності, звіти та коментарі експертів Ради Європи.

Також були використані науково-практичні коментарі до Закону України «Про Національну поліцію» написані колективами Харківського (за загальною редакцією Сокурєнка В.В.) та Дніпровського університетів внутрішніх справ, статті Банчука О.А., Денисюка Д.С., Бочек О.І., Осадчого В.І., Крапивіна Є.О., посібники Ради Європи та Європейського Суду з прав людини.

Всього було використано більше 60 джерел.

Література та законодавство використані станом на 1 грудня 2018 року.

Робота складається із трьох розділів, вступу, висновку, списку використаних джерел, двох додатків.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОЩЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

У даному розділі проаналізовано законодавчі нормативно-правові акти, якими регламентувалася діяльність правоохоронних органів у Радянському Союзі, а також в Україні до реформи поліції у 2015 у послідовності, у якій вони змінювали одні одних. Це, зокрема: Постанова від 13 жовтня 1918 року «Про організацію радянської робітничо-селянської міліції»¹, Постанова Ради Народних Комісарів СРСР від 25 травня 1931 року №390 «Положення про робітничо-селянську міліцію»², Положення про радянську міліцію, затверджене Радою міністрів СРСР у 1962 році³, Указ «Про основні обов'язки та права радянської міліції з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю»⁴ виданий Президією Верховної Ради СРСР у 1973 році, Закон УРСР «Про міліцію» від 20 лютого 1990 року. Також проаналізовано нормативно-правові акти, якими регламентується діяльність правоохоронних органів у Російській Федерації, Республіці Білорусь, Республіці Польща та Молдові. Це, зокрема: Закон Російської Федерації «Про поліцію» від 2011 року, Закон Республіки Білорусь «Про органи внутрішніх справ» від 2007 року, Закон Республіки Польща «Про поліцію» від 1990 року, Закон Молдови «Про поліцію» від 2012 року.

¹ Постановление Народного Комиссариата по Внутренним делам РСФСР и Народного Комиссариата Юстиции РСФСР от 13 октября 1918 года Об Организации Советской Рабоче-Крестьянской милиции (Инструкция) [Електронний ресурс]. – 1918. – Режим доступу до ресурсу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_376.htm

² Постановление СНК СССР от 25.05.1931 №390 «Положение о рабоче-крестьянской милиции» [Електронний ресурс]. – 1931. – Режим доступу до ресурсу: http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement_rkm25531.htm

³ Постановление Совета Министров СССР №901 «Об утверждении Положения о советской милиции» [Електронний ресурс]. – 1962. – Режим доступу до ресурсу: http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement_mil17862.htm

⁴ Указ Президиума Верховного Совета СССР «Об основных обязанностях и правах советской милиции по охране общественного порядка и борьбе с преступностью» [Електронний ресурс]. – 1973. – Режим доступу до ресурсу: [dfdfhttp://shieldandsword.mozohin.ru/documents/ukaz8673.htm](http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/ukaz8673.htm)

1.1. Сучасний стан дослідження проблеми повноважень поліції (міліції) в літературі

Зважаючи на відносну новизну поняття «поліцейські заходи», кількість наукових робіт на цю тему відносно невеликою. Серед опрацьованих у ході написання цієї роботи джерел темі поліцейських заходів були присвячені розділи у науково-практичних коментарях до Закону України «Про Національну поліцію» написаних колективами Харківського (за загальною редакцією Сокурєнка В.В.) та Дніпровського університетів внутрішніх справ, статті Банчука О.А., Денисюка Д.С., Бочек О.І., Осадчого В.І., Крапивіна Є., колективні роботи експертів Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності та звіт експертів Ради Європи.

Перелік ознак поліцейських заходів подано у науково-практичному коментарі (за загальною редакцією Сокурєнка В.В.). Стосовно поділу поліцейських заходів на превентивні та примусу, на думку експертів Ради Європи, поділ закріплений в Законі заходи є не виправданим. При цьому, на думку Банчука О.А. він має сенс. Критику принципу безперервності подано у статті у статті Денисюка Д.С. Експерти Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності аналізують обов'язок персональної ідентифікації поліцейських та критикують закріплену в Законі можливість розпорошення поліцейських заходів у різних нормативно-правових актах, наявність ризику правам людини стосовно двох із шести підстав перевірки документів особи. З критикою цього поліцейського заходу погоджуються і Банчук О.А. та експерти Ради Європи. Експерти Асоціації виділили недоліки поліцейського заходу опитування особи, поверхневої перевірки. Щодо останньої з критикою виступив також Банчук О.А. Водночас різне тлумачення частини формулювання цього поліцейського заходу висловлювали автори наукового-практичних коментарів з Дніпровського та Харківського університетів. Експерти Асоціації критикують і формулювання поліцейського заходу зупинення транспортного засобу. Поліцейський захід «обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного

володіння річчю» критикують Банчук О. А., експерти Ради Європи. Останні критикують також формулювання підстав проникнення до житла чи іншого володіння особи. Вони ж, а також представники Асоціації критикують також регулювання застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Експерти Асоціації ставлять питання і про відповідність поліцейського заходу «поліцейське піклування» критеріям затримання особи.

Стосовно застосування спеціальних засобів поліцією, і експерти Ради Європи, і Бочек О.І. критикують надмірну вузькість формулювання цього поліцейського заходу, а перші також і неналежне регулювання тиску води у водометах. Експерти Асоціації та Осадчий В.І., критикують формулювання заходу застосування вогнепальної зброї.

Щодо відповідальності поліцейських, то Крапивін Є.О. у своїй статті детально аналізує чинний Дисциплінарний статут Національної поліції, виділяючи його сильні та слабкі сторони. У аналітичному звіті щодо неналежного походження у правоохоронній сфері подано аналіз притягнення поліцейських до кримінальної відповідальності. У Практичному посібнику з прийнятності Європейського Суду з прав людини, посібнику “Європейська Конвенція та поліція” подано аналіз особливостей захисту прав людини у правоохоронній сфері у Суді.

1.2. Історія правової регламентації повноважень поліції (міліції) в Україні

Історія правоохоронних органів сягає своєї давнини. Однак в цій роботі історичний аналіз обмежиться початком ХХ століття (точніше жовтневим переворотом). Оскільки саме від того часу закладалися загальні засади, що стосувалися діяльності міліції на території України.

Аналіз історії правової регламентації поліції (міліції) дозволяє виділити, принаймні, два періоди:

- 1) радянський (1917-кінець 1980-их років XX століття)
- 2) після відновлення державної незалежності України (1991- до наших часів)

Радянський період правової регламентації повноважень новоствореної міліції розпочався з 1917 року. Після Жовтневого перевороту було задекларовано відмову від «старої» поліції⁵. Однак незабаром, внаслідок усвідомлення тодішнім керівництвом неможливості обійтися без інституціоналізованих правоохоронних органів, почалося створення нормативно-правових актів, які регламентували діяльність «нової» радянської міліції як державного інституту. В ході цього переходу Народним Комісаріатом Внутрішніх справ та Народним Комісаріатом Юстиції була видана перша Постанова від 13 жовтня 1918 року «Про організацію радянської робітничо-селянської міліції»⁶. Для того періоду було характерне тісне поєднання тих правових актів у РСФРР, які чисто формально поширювалися і на територію УСРР. Згодом почали діяти загальносоюзні нормативні акти у цій сфері. Акти УСРР часто були їх текстуальним відтворенням.

На відміну від сучасного Закону України «Про Національну Поліцію», де під назвою «поліцейські заходи» подано перелік «дій чи комплексів дій, що застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень»⁷, у нормативно-правових актах СРСР, що стосуються міліції, подано перелік «прав» на ті чи інші дії, наданих міліції для виконання нею, покладених на неї обов'язків. Уперше

⁵ «Какая милиция нужна нам, пролетариату, всем трудящимся? Действительно народная, т. е., во-первых, состоящая из всего поголовно населения, из всех взрослых граждан обоого пола, а во-вторых, соединяющая в себе функции народной армии с функциями полиции, с функциями главного и основного органа государственного порядка и государственного управления» - В. И. Ленин. «Письма издалека». Цюрих, 11 (24) марта 1917 года (впервые напечатано в 1924 году в журнале «Коммунистический интернационал», № 3-4).

⁶ Постановление Народного Комиссариата по Внутренним делам РСФСР и Народного Комиссариата Юстиции РСФСР от 13 октября 1918 года Об Организации Советской Рабоче-Крестьянской Милиции (Инструкция) [Електронний ресурс]. – 1918. – Режим доступу до ресурсу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_376.htm

⁷ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.29

такий перелік прав з'являється у статті 23 Постанови Ради Народних Комісарів СРСР від 25 травня 1931 року №390 «Положення про робітничо-селянську міліцію»⁸. Перелік містить вісім прав міліції:

1) Вимагати від окремих громадян та посадових осіб установ, підприємств та організацій дотримання встановлених законом правил та розпоряджень влади та вживати законних заходів для усунення порушень;

2) вимагати в установленому порядку від двірників, нічних сторожів, сільських виконавців, членів товариств та інших громадян сприяння міліції.

Дане положення – єдиний приклад вказування переліку категорій осіб, які першочергово зобов'язані допомагати правоохоронцям. У жодних інших досліджених актах такого перелік нема. Очевидною є мотивація законодавця, оскільки саме представники виділених категорій чи то виконують важливі громадські функції, чи то просто працюють у громадських місцях. Водночас таке виділення даних категорій не має сенсу, оскільки окремо вказано «та інших громадян», яким усі решта громадяни прирівнюються у цьому обов'язку до тих особливих категорій осіб.

3) використовувати засоби пересування та зв'язку, що належать державним та громадським органам та приватним особам для: а) переслідування злочинців, що тікають; б) доставки в лікувальні заклади осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги (постраждалих від злочинів, нещасних випадків і т.д.);

4) викликати в установленому порядку громадян у якості підозрюваних, свідків, експертів та понятих щодо справ у провадженні міліції про злочини та правопорушення; у випадку їх неявки застосовувати до них примусовий привід.

⁸ Постановление СНК СССР от 25.05.1931 №390 «Положение о рабоче-крестьянской милиции» [Електронний ресурс]. – 1931. – Режим доступу до ресурсу: http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement_rkm25531.htm

Щодо формулювання даного положення виникає застереження про невизначеність того, хто встановлюватиме зазначений у пункті «порядок», а також який буде порядок застосування примусового приводу у випадку неявки викликаних.

5) проникати у житлові приміщення, а також у приміщення установ, підприємств та організацій: а) при переслідуванні та розшуку осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів або утікачів з-під варти; б) для перевірки дотримання правил прописки та виписки; в) для припинення злочинів;

б) здійснювати при розслідуванні злочинів арешти, обшуки та виїмки у порядку встановленому кримінально-процесуальними законами;

7) затримувати осіб, притягнених до адміністративної відповідальності – для складання протоколу та п'яних – до витверезіння;

8) застосовувати зброю у випадках та порядку встановленими статутами про службу у робітничо-селянській міліції.

На відміну від пізніших законодавчих нормативно-правових актів, дана постанова не містить виключного переліку випадків, у яких міліції дозволено використовувати зброю, відсилаючи до підзаконних нормативно-правових актів, а саме «статутів про службу», які регулюють випадки та порядок застосування зброї.

На відміну від пізніших досліджуваних нормативно-правових актів, у даній постанові охорона прав людини не належить до основних завдань міліції: «основним завданням робітничо-селянської міліції є охорона революційного порядку та громадської безпеки, необхідних для соціалістичного будівництва».

У 1962 році Рада міністрів СРСР затвердила **нове Положення про радянську міліцію**⁹. У даному документі уже з'являється згадка про «права та законні інтереси громадян», як основні завдання діяльності міліції : «Головними завданнями міліції є: забезпечення громадського порядку, запобігання та припинення злочинів та інших правопорушень, охорона соціалістичної власності, **прав та законних інтересів громадян**, підприємств, організацій та установ від злочинних посягань та інших антигромадських дій, своєчасне та повне розкриття злочинів».

Перелік прав міліції збільшено зі восьми у 1931 році до чотирнадцяти. Додано 7 нових прав:

- вимагати від громадян, які порушують громадський порядок припинення таких порушень, накладати на порушників у передбачених законом випадках адміністративні стягнення;
- передавати у необхідних випадках матеріали на осіб, що допустили порушення громадського порядку, у народні суди, адміністративні комісії, в товариські суди та громадські організації.

Дане положення – єдине, де міститься згадка про «народні суди», «товариські суди», «громадські організації». У даному випадку йде мова про квазі-судові функції перелічених структур. Недоліком такої системи можна вважати те, що при здійсненні правосуддя таким чином, підсудним не було забезпечено належних процесуальних гарантій.

- утримувати у приймальнях-розподільниках міліції осіб, затриманих за жебрацтво та бродяжництво, на строк, необхідний для встановлення особи, вирішення питання про їх влаштування, роз приділення у будинки інвалідів або встановлення над ними опіки чи ж для вирішення питання про їх притягнення до відповідальності за законом, але не більше 10 діб.

⁹ Постановление Совета Министров СССР №901 «Об утверждении Положения о советской милиции» [Електронний ресурс]. – 1962. – Режим доступу до ресурсу: http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement_mil17862.htm

- використовувати у боротьбі зі злочинністю оперативно-розшукові та науково-технічні засоби та методи.
- для припинення буйності осіб, затриманих або арештованих органами міліції, а також при затриманні та конвоюванні небезпечних злочинців або ж злочинців, які чинять замах на втечу, застосовувати гамівну сорочку, зв'язування та інші попереджувальні заходи (порядок застосування цих заходів визначається статутами та службовими інструкціями міліції).
- забороняти експлуатацію автотранспорту, технічний стан якого загрожує безпеці руху;
- позбавляти в установленому порядку водіїв прав на управління автотранспортом, тролейбусами та трамваями за порушення правил дорожнього руху, використання автомобілів та мотоциклів у цілях особистого збагачення, а також за управління вказаними транспортними засобами у нетверезому стані.

Формулювання деяких прав міліції було змінено. Так, якщо у формулюванні 1931 року осіб, притягнених до адміністративної відповідальності затримували до складання протоколу, то Положення 1961 року містило чіткий строк – 3 години. Водночас тих, що скоїли дрібне хуліганство можна було затримувати аж до розгляду матеріалів на них народним суддею. Міліції, окрім засобів пересування третіх осіб у формулюванні 1931 року було дозволено використовувати і засоби зв'язку, а також розширено перелік невідкладних випадків, коли таке використання було дозволене на випадки: 1) доставки в міліцію затриманих злочинців, а також злісних порушників громадського порядку та 2) при виїзді на місце пригоди чи стихійного лиха у невідкладних випадках. Якщо у формулюванні 1931 року, у разі неявки викликаних осіб, міліція могла застосувати до них привід, то така можливість була вилучена із формулювання 1962 року. Міліція втратила право несанкціоновано проникати у житлові будинки для перевірки правил виписки

та прописки. Водночас було детально та виключно сформульовано випадки використання міліцією зброї:

а) при захисті громадян від нападу, що загрожує їх життю чи здоров'ю, якщо інакше їх захистити неможливо;

б) для відбиття групового нападу на службові та адміністративні приміщення, залізничні станції, банки, пошту, телеграф, радіоцентри та сховища державних цінностей, а також при нападі і на інші важливі об'єкти під час масових безпорядків, які супроводжується погромами, руйнуваннями, підпалами та іншими схожими діями;

в) для відбиття нападу на спеціальний об'єкт, а також при невиконанні вимоги постового про заборону наближення до об'єкту, що охороняється, після попереджувального викрику та пострілу вгору;

г) для відбиття нападу злочинця, коли життя працівника міліції наражається на безпосередню небезпеку;

д) при затриманні злочинця, що скоює втечу з-під варти, а також застигнутого при скоєнні особливо тяжкого злочину, коли іншими способами його затримати неможливо;

е) при нападі на конвой міліції, у разі неможливості його відбиття іншими заходами;

є) при затриманні злочинця, що вчиняє збройний опір.

У 1973 році Президія Верховної Ради СРСР видає **Указ «Про основні обов'язки та права радянської міліції з охорони громадського порядку та боротьбі зі злочинністю»**¹⁰, який вкотре міняє перелік прав радянської міліції.

¹⁰ Указ Президиума Верховного Совета СССР «Об основных обязанностях и правах советской милиции по охране общественного порядка и борьбе с преступностью» [Электронный ресурс]. – 1973. – Режим доступа по ресурсу: <http://shieldandword.mozohin.ru/documents/ukaz8673.htm>

Новий перелік врегульовує право міліції на перевірку документів, зокрема, надавши список випадків такої перевірки:

- 1) відмови від сплати штрафу за правопорушення;
- 2) при необхідності складання протоколу про правопорушення;
- 3) при підозрі особи у скоєнні злочину; та
- 4) при перевірці дотримання паспортних правил.

Міліції було повернено право, закріплене 1931 року, несанкціонованого проникнення у житло осіб «як правило у денний час, для перевірки дотримання паспортних правил при наявності даних про їх порушення». Було розширено права міліції щодо осіб у стані нарко- чи алкогольного сп'яніння та нарко- чи алкозалежних. Зокрема:

- право «доставляти осіб у стані нарко- чи алкогольного сп'яніння для встановлення необхідності їх примусового лікування»;
- право «відвідувати у випадку необхідності місця проживання, а також викликати у міліцію осіб, що зловживають алкоголем або наркотиками для проведення з ними виховної роботи»;
- право «доставляти у витверезники п'яних, що знаходяться на вулицях та в інших громадських місцях у стані сильного алкогольного сп'яніння та тримати їх там до витверезіння».

Міліція отримала права:

- затримувати громадян, що скоїли порушення організації та проведення зібрань, мітингів, вуличних ходів та демонстрацій, до розгляду в установлені законом строки справ про адміністративні правопорушення начальником (заступником начальника) органу внутрішніх справ або народним суддею;

- затримувати (у випадку відсутності воєнних патрулів) військовослужбовців, що злісно порушують громадський порядок та передавати їх воєнним комендантам чи комендантам військових частин.

Змінилося регулювання затримання осіб за бродяжництво та жебрацтво. Міліція була вправі їх затримувати із санкції прокурора у приймальнях-розподільниках на строк, необхідний для встановлення особи, вирішення питання про їх працевлаштування, тощо, але не більше 30 діб; за відсутності таких приймалень – утримувати у місцях тримання затриманих, але не більше 10 діб.

Серед «нових» прав міліції указ 1973 року також передбачав права:

- застосовувати привід до осіб, які систематично вчиняли порушення громадського порядку та інші порушення, для відповідної реєстрації та офіційного попередження про недопустимість антигромадської поведінки;

- фотографувати та проводити дактилоскопію осіб, взятих під варту, затриманих за підозрою у скоєнні злочину або за бродяжництво та жебрацтво, а також у необхідних випадках, тих що підлягають адміністративному арешту за дрібне хуліганство (тоді як формулювання 1962 року більш загальне: «використовувати у боротьбі зі злочинністю оперативно-розшукові та науково-технічні засоби та методи»);

- у виключних випадках для припинення масових безпорядків застосовувати спеціальні засоби.

Водночас у законі не закріплено чіткого обмеження та порядку застосування спеціальних засобів.

Щодо регулювання застосування зброї, то Указ 1973 року уперше ставить обмеження її застосування до жінок та неповнолітніх.

20 лютого 1990 року було прийнято **Закон УРСР «Про міліцію»**, яким, власне, регулювалася діяльність правоохоронного відомства аж до прийняття 2

липня 2015 року нового Закону України «Про національну поліцію». Закон 1990 року, прийнятий у часи розпаду СРСР, відношу до періоду після відновлення незалежності.

Закон УРСР «Про міліцію» від 20 лютого 1990 року також закріплював перелік прав міліції. Перелік налічував 32 окремі права та окремим розділом регулював можливості міліції застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю. У новому законі 2015 «Про національну поліцію» перелік «прав» на ті чи інші дії, наданих міліції для виконання нею, покладених на неї обов'язків замінено переліком «дій чи комплексів дій, що застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень» під назвою «поліцейські заходи».

Стаття 30 Закону України «Про національну поліцію» виділяє кілька видів поліцейських заходів, залежно від місця закріплення, зокрема заходи реагування на правопорушення, перелічені у Кримінальному процесуальному кодексі та Кодексі України про адміністративні правопорушення та превентивні і примусові заходи, закріплені в Законі України «Про національну поліцію», а також поліцейські заходи передбачені окремими законами. Тоді як усі права міліції у Законі «Про міліцію» подані єдиним списком, а ті, що закріплені у пунктах 7, 8, 9, 9-1, 10, 11 статті 11 цього закону дублюють права поліції, закріплені у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному процесуальному кодексі України.

Ряд прав, закріплених у статті 11 Закону «Про міліцію» не було ніяк відображено у переліку поліцейських заходів у новому законі. Серед них права:

- вимагати припинення правопорушень та виносити усне попередження тим, хто вчинив малозначні адміністративні правопорушення, а також у разі невиконання таких вимог, застосовувати заходи примусу¹¹;

¹¹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 1 статті 11

- «одержувати безперешкодно і безплатно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян на письмовий запит відомості (в тому числі й ті, що становлять комерційну та банківську таємницю), необхідні у справах про злочини, що знаходяться у провадженні міліції»¹².
- повідомляти державні органи, громадськість та колективи, членом яких є особа, про вчинення нею адміністративного правопорушення з метою вчинення на неї профілактичного впливу¹³;
- вносити «державним органам, громадським об'єднанням або службовим особам, підприємствам, установам, організаціям обов'язкові до розгляду подання про необхідність усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень»¹⁴;
- проводити перевірки підприємств, установ і організацій по фактах порушення законодавств¹⁵;
- користуватися безплатно громадським та деякими іншими видами транспорту¹⁶;
- використовувати транспортні засоби третіх осіб «для проїзду до місця події, стихійного лиха, доставки в лікувальні заклади осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, для переслідування правопорушників та їх доставки в міліцію»¹⁷;
- «користуватися безплатно засобами масової інформації з метою встановлення обставин вчинення злочинів та осіб, які їх вчинили, свідків, потерпілих, розшуку злочинців, які втекли, осіб, які пропали безвісти, та з іншою метою, що пов'язана з необхідністю подання допомоги громадянам,

¹² Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 17 статті 11

¹³ Там само пункт 18 статті 11

¹⁴ Там само пункт 19 статті 11

¹⁵ Там само пункт 24 статті 11

¹⁶ Там само пункт 25 статті 11

¹⁷ Там само пункт 26 статті 11

підприємствам, установам і організаціям у зв'язку з виконанням міліцією покладених на неї обов'язків»¹⁸;

- звертатися із запитом до правоохоронних органів інших держав або міжнародних організацій поліції¹⁹.

Ряд прав знайшли своє відображення у переліку поліцейських заходів у новому законі, проте були переформульовані:

- право на перевірку документів у скасованому законі ²⁰, було сформульоване так, що міліціонер міг перевіряти документи фактично із будь-якої причини, оскільки закон не давав чіткого переліку випадків такої перевірки, а відсилав до «правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на міліцію», «для з'ясування питання щодо додержання яких» міліціонер мав право перевіряти у громадян документи, а також «при підозрі у вчиненні правопорушень». У новому ж законі подано чіткий перелік випадків, коли поліція має право перевірити документи особи²¹;

- право міліції викликати осіб у зв'язку з матеріалами, що знаходяться в її провадженні ²² у новому законі частково знайшло відображення у поліцейському заході «опитування особи»²³. Однак незважаючи на те, що за змістом виклик та опитування особи схожі, важливо підкреслити, що надання відповідей при опитуванні носить виключно добровільний характер, тоді як за неявку на виклик могла наставати відповідальність;

- формулювання права міліції затримувати осіб²⁴ містило також перелік категорій осіб, які підлягають затриманню. У новому законі частина цих

¹⁸ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 28 статті 11

¹⁹ Там само пункт 32 статті 11

²⁰ Там само пункт 2 статті 11

²¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.32

²² Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 3 статті 11

²³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.33

²⁴ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 5 статті 11

категорій було включена у перелік випадків застосування поліцейського заходу «обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю»²⁵ шляхом посилання на підстави затримання особи, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а частина – поліцейського заходу «поліцейське піклування»²⁶;

- права проводити огляд осіб, зазначених у пункті 5 статті 11 скасованого закону, речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або використані на шкоду їх здоров'ю²⁷ та вилучати у громадян і службових осіб предмети і речі, заборонені або обмежені в обороті, а також документи з ознаками підробки, знищувати ці предмети, речі та документи або передавати їх за призначенням у встановленому порядку²⁸ були частково відображено у поліцейському заході «поверхнева перевірка»²⁹, з тією відмінністю, що огляд передбачав значно більше втручання у приватність особи, а підстави та порядок проведення поверхневої перевірки чітко регламентований у новому законі. Друга ж частина пункту 6 та пункту 23 статті 11 Закону «Про міліцію» була відображена у формулюванні поліцейського заходу «обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю»³⁰. У частині 4 цієї ж статті нового закону чітко вказано, що «на вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів»³¹;

²⁵ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.37

²⁶ Там само ст. 41

²⁷ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 6 статті 11

²⁸ Там само пункт 23 статті 11

²⁹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.34

³⁰ Там само ст.37

³¹ Там само ч.4 ст.37

- право міліції «проводити аудіо-, відео-, фотофіксацію як допоміжний засіб попередження протиправних дій та розкриття правопорушень³² було відображено у поліцейському заході «застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису»³³;
- право міліції «тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти з метою забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей»³⁴ – у поліцейському заході «вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію»;
- право «зупиняти транспортні засоби»³⁵ – у поліцейському заході «зупинка транспортного засобу»³⁶;
- права міліції входити безперешкодно у будь-який час доби в житло чи на іншу приватну територію³⁷, були відображені у формулюванні поліцейського заходу «проникнення до житла чи іншого володіння особи»³⁸, де перелік підстав, за яких поліцейський має право проникнути у вказані приміщення та території, був змінений та обмежений трьома чіткими випадками. Так, зокрема, було виключено підставу проникнення «в) до житла чи до іншого володіння особи, яка перебуває під домашнім арештом або адміністративним наглядом, з метою перевірки виконання встановлених судом обмежень»³⁹, формулювання підстави проникнення «зادля припинення злочинів»⁴⁰ було змінено так що,

³² Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 12 статті 11

³³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.40

³⁴ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 20 статті 11

³⁵ Там само пункт 21-1 статті 11

³⁶ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.35

³⁷ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 16 статті 11

³⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.38

³⁹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 16 статті 11

⁴⁰ Там само

лишень припинення злочинів, що загрожують життю осіб можуть бути підставою такого проникнення, було виключено підставу для перебування «на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це адміністрації з метою забезпечення безпеки громадян, громадської безпеки, запобігання злочину»⁴¹ та закріплено запобіжник зловживань, а саме «проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном; про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол»⁴²;

- право міліції на перевірку дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ ⁴³ було відображено у формулюванні однойменного поліцейського заходу⁴⁴, з тією відмінністю, що нове формулювання не містить права поліції анулювати дозволи на предмети, здійснення прав на які передбачають спеціальний дозвіл, а обмежується їх оглядом та вилученням, а також оглядом приміщень де вони зберігаються та використовуються;

- пункт 21 статті 11 Закону «Про міліцію» передбачає ряд прав міліції, пов'язаних із забезпеченням безпеки руху. Частина з них знайшли відображення у формулюванні поліцейських заходів, зокрема, право «обмежувати або забороняти у випадках затримання злочинців, при аваріях, інших надзвичайних обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг»⁴⁵ - «вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію»⁴⁶; «оглядати транспортні засоби»⁴⁷ - «поверхнева

⁴¹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 16 статті 11

⁴² Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.2-3 ст.38

⁴³ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 22 статті 11

⁴⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.39

⁴⁵ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 21 статті 11

⁴⁶ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.36

⁴⁷ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 21 статті 11

перевірка»⁴⁸; «перевіряти у водіїв посвідчення водія та реєстраційний документ на транспортний засіб і відповідність вантажів, що перевозяться, товарно-транспортним документам, наявність поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страхового сертифіката "Зелена картка")»⁴⁹ - «перевірка документів»⁵⁰; «затримувати, відстороняти від керування транспортними засобами осіб, які перебувають у стані сп'яніння, а також тих, які не мають посвідчення водія та реєстраційного документа на транспортний засіб, тимчасово вилучати посвідчення водія»⁵¹ та «тимчасово затримувати і доставляти на спеціальні майданчики чи стоянки для зберігання транспортні засоби, експлуатація яких не допускається або забороняється законом»⁵² - «обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю»⁵³; «використовувати передбачені нормативно-правовими актами технічні засоби, в тому числі засоби фото- і відеоспостереження, для виявлення та фіксування порушень правил дорожнього руху»⁵⁴ - «застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису»⁵⁵. Не було відображено у формулюванні поліцейських заходів права міліції «організовувати у разі необхідності медичний огляд водіїв»⁵⁶ та «відвідувати підприємства, установи й організації для виконання контрольних і профілактичних функцій щодо

⁴⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.34

⁴⁹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 21 статті 11

⁵⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.32

⁵¹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 21 статті 11

⁵² Там само

⁵³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.37

⁵⁴ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 21 статті 11

⁵⁵ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.40

⁵⁶ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 21 статті 11

забезпечення безпеки дорожнього руху; вимагати від фізичних та юридичних осіб усунення порушень правил утримання та експлуатації автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, у встановленому порядку видавати приписи на усунення виявлених порушень, обмежувати або забороняти проведення ремонтно-будівельних робіт та здійснення інших заходів на автомобільних дорогах, вулицях і залізничних переїздах, якщо при цьому не додержуються вимоги щодо забезпечення громадської безпеки і безпеки дорожнього руху та його учасників»⁵⁷.

- право міліції на застосування фізичної сили було відображено у однойменному поліцейському заході⁵⁸, однак підстави для такого заходу було змінено із: «для припинення правопорушень, подолання протидії законним вимогам міліції, яка здійснюється із застосуванням сили щодо працівників міліції або інших осіб, якщо інші способи були застосовані та не забезпечили виконання покладених на міліцію обов'язків»⁵⁹ на чіткі три: «1) для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, 2) припинення правопорушення, 3) затримання особи, яка вчинила правопорушення»⁶⁰. Не було відображено право міліції «направляти спеціальні підрозділи міліції для забезпечення проведення контролюючими органами перевірок суб'єктів господарської діяльності лише за рішенням судді або суду»⁶¹.

- право міліції на використання спеціальних засобів⁶² також було відображено у однойменному поліцейському заході⁶³, з тими двома відмінностями, що у формулюванні даного поліцейського заходу наявний чіткий та вичерпний перелік підстав та чіткий порядок його застосування;

⁵⁷ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 21 статті 11

⁵⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.44

⁵⁹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, стаття 13

⁶⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.44

⁶¹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, стаття 13

⁶² Там само стаття 14

⁶³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.45

- формулювання права міліції на використання вогнепальної зброї⁶⁴ відрізняється від однойменного поліцейського заходу⁶⁵ з тим, що там наявний загальний перелік підстав використання вогнепальної зброї міліцією, із загальним закріпленим правилом застосовувати зброю без попередження лише «якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю громадян чи працівників міліції, а також у районі проведення антитерористичної операції»⁶⁶, лишаючи на розсуд міліціонера визначення такого випадку. Тоді як формулювання поліцейського заходу містить 2 окремі вичерпні переліки підстав застосування вогнепальної зброї з попередженням та без.

Підсумовуючи, варто виділити ряд положень скасованого закону, які несли особливий ризик для прав людини, зокрема:

- право міліції отримувати дані від різного роду юридичних осіб⁶⁷, що загрожувало свавільним втручанням у право перелічених категорій юридичних осіб на приватність, оскільки не було закріплено запобіжників проти зловживання даним правом міліції, зокрема необхідності судового нагляду за його здійсненням;

- право міліції проводити перевірки суб'єктів господарської діяльності⁶⁸. Право на санкціонування такої перевірки мав керівник підрозділу міліції, а направлення на неї складається за формою передбаченою підзаконними нормативними актами Міністерства внутрішніх справ. Тобто така перевірка здійснювалася без належного судового нагляду, що створювало умови для зловживань з боку міліції. Водночас у Законі «Про міліцію» не було визначено форму та обсяг проведення такої перевірки;

⁶⁴ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, стаття 15

⁶⁵ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.46

⁶⁶ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, частина 2 статті 12

⁶⁷ Там само пункт 17 статті 11

⁶⁸ Там само пункт 24 статті 11

- право міліції на використання ЗМІ⁶⁹. У Законі «Про міліцію» відсутня детальніша регламентація даного права міліції, що становило загрозу свободі засобів масової інформації.

1.3. Зарубіжний досвід регламентації діяльності правоохоронних органів

У цьому підрозділі проведено порівняльний аналіз основних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність правоохоронних органів у Російській Федерації, Республіці Білорусь, Республіці Польща та Молдові. Вибір зупинено саме на даних державах із наступних причин:

- усі ці держави належали до соціалістичного табору, а Російська Федерація, Республіка Білорусь та Молдова ще й були радянськими республіками. Це свідчить про наявність багатьох схожих моментів у регламентації діяльності правоохоронних органів, а, отже і схожих проблем;
- у Російській Федерації на кілька років раніше ніж в Україні відбулася заміна міліції поліцією;
- станом на сьогодні Республіка Польща та Молдова, а формально і Російська Федерація (із тим застереженням, що Конституційний Суд РФ дозволив Урядові країни не виконувати рішень Європейського Суду з прав людини, якщо вони суперечать основним нормам Конституції РФ⁷⁰) є членами Ради Європи, а, отже, розділяють спільні стандарти прав людини і у сфері діяльності правоохоронців;
- при схожому досвіді вектор розвитку Республіки Польща та Молдови сьогодні відрізняється від вектору розвитку Російської Федерації та Республіки Білорусь, зокрема у ставленні держави до прав людини. Перші дві країни більшою мірою орієнтуються на втілення європейських стандартів прав людини у правоохоронній системі, тоді як для двох останніх це не є пріоритетним

⁶⁹ Закон України "Про міліцію" [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>, пункт 28 статті 11

⁷⁰ КС разрешил России не исполнять решения ЕСПЧ [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.interfax.ru/russia/453542>

завданням, зокрема, зважаючи на існуючі там політичні режими. Варто відмітити, що в досвіді незалежної України були періоди слідування і одному й другому векторам. Однак після Революції гідності було чітко виявлено прагнення українського суспільства рухатися в напрямку європейських стандартів.

Закон Російської Федерації «Про поліцію» був прийнятий 2011 року. Він, власне, і був ключовим у перетворенні російської міліції радянського зразка у нову поліцію. Однак стосовно прав поліції закон у багатьох моментах повторює підхід, закріплений у старому законі. Так, російський, як і радянські, закріплює перелік прав, а не перелік заходів, як український. Російський закон дублює перелік дій, які має право вчиняти поліція, у зв'язку із реагуванням на правопорушення, уже закріплених у кримінальному та адміністративному процесуальному законодавстві⁷¹, тоді як український лише містить відсилку на процесуальні акти. Як і радянські та на відміну від українського, російський містить окреме право поліції вимагати «припинення певних дій»⁷². Російський, на відміну від скасованого та чинного українського закону, містить окремі права поліції здійснювати патрулювання⁷³ нагляд за звільненими з ув'язнення⁷⁴, забезпечувати охорону та антитерористичну безпеку спеціальних об'єктів (як-от урядові установи)⁷⁵. Як і скасований український та, на відміну від чинного, містить права поліції висувати вимоги організаціям, підприємствам, тощо щодо профілактики правопорушень⁷⁶, регулювати дорожній рух⁷⁷, окреме право на обробку інформації осіб⁷⁸, право використовувати ЗМІ⁷⁹, транспортні засоби⁸⁰ та засоби зв'язку⁸¹ третіх осіб. Особливістю російського закону, порівняно із

⁷¹ Федеральный закон РФ "О полиции" [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonrf.info/zakon-o-policii/> п.3,4,8,9,10,17,19 ч.1 ст.13

⁷² Там само П.1 ч.1 ст.13

⁷³ Там само П.6 ч.1 ст.13

⁷⁴ Там само П.11 ч.1.ст.13

⁷⁵ Там само П.25 ч.1.ст.13

⁷⁶ Там само П.12 ч.1.ст.13

⁷⁷ Там само П.19-21 ч.1.ст.13

⁷⁸ Там само П.32 ч.1.ст.13

⁷⁹ Там само П.35 ч.1.ст.13

⁸⁰ Там само П.37 ч.1.ст.13

⁸¹ Там само П.36 ч.1.ст.13

українськими, є те, що він містить права поліції у брати участь у перевірках транспортної безпеки⁸² та податкових перевірках⁸³, отримувати доступ до податкової таємниці⁸⁴, а також перевірках щодо обігу наркотичних речовин⁸⁵, здійснення захисту учасників кримінального провадження, зокрема свідків та інших охоронюваних законом осіб⁸⁶, право вводити тимчасові обмеження прав осіб на час надзвичайного стану чи антитерористичної операції⁸⁷. Як і скасований український, російський містить право поліції залучати осіб до співпраці, зокрема на основі матеріальної винагороди⁸⁸. Окремими статтями, поза переліком прав поліції регулюються затримання⁸⁹, проникнення у житлові приміщення⁹⁰, та оточення (блокування) місцевості⁹¹, також порядок застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї⁹². Формулювання права поліції застосування фізичної сили за змістом повторює формулювання у скасованому українському законі⁹³, проте на відміну від нього, у російському законі наявний вичерпний перелік спеціальних засобів, як і в новому українському⁹⁴. Окремо закріплено право поліцейського використовувати підручні засоби обмеження рухомості особи, за відсутності перелічених у законі⁹⁵. Також, як у старому українському та, на відміну від нового українського, російський містить широке формулювання можливості застосувати силу без попередження: «якщо затримка у їх застосуванні створює безпосередню загрозу життю та здоров'ю громадянина чи працівника поліції або може спричинити інші тяжкі наслідки»⁹⁶. Як і у радянських законах

⁸² Федеральный закон РФ "О полиции" [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonrf.info/zakon-o-policii/> п.27 ч.1.ст.13

⁸³ Там само П.28 ч.1.ст.13

⁸⁴ Там само П.29 ч.1.ст.13

⁸⁵ Там само П.38-39 ч.1.ст.13

⁸⁶ Там само П.30 ч.1.ст.13

⁸⁷ Там само П.31 ч.1.ст.13

⁸⁸ Там само П.34 ч.1.ст.13

⁸⁹ Там само.ст.14

⁹⁰ Там само.ст.15

⁹¹ Там само.ст.16

⁹² Там само.ст.19-24

⁹³ Там само.ст.20

⁹⁴ Там само.ст.21

⁹⁵ Там само.ст.21, ч.2 п.3

⁹⁶ Там само.ч.2 ст.19

застосування вогнепальної зброї обмежено статтю та фізичним станом особи, при тому, що такі обмеження уже відсутні у скасованому та чинному українських законах.⁹⁷

Закон надає поліції проводити податкових перевірок⁹⁸, отримувати доступ до податкової таємниці⁹⁹, вводити тимчасові обмеження прав осіб на час надзвичайного стану чи антитерористичної операції¹⁰⁰,

Підсумовуючи, варто наголосити на окремо закріпленому праві поліцейського використовувати підручні засоби обмеження рухомості особи, за відсутності перелічених у законі¹⁰¹. Дану практику, на мою думку, варто перейняти і в Україні. Водночас права поліції на здійснення захисту учасників кримінального провадження, зокрема свідків та інших охоронюваних законом осіб¹⁰² та на залучення осіб до співпраці, зокрема на основі матеріальної винагороди¹⁰³, які ніяк не були відображені у новому українському законі можуть бути затребуваними і в нинішніх українських реаліях.

Права поліції проводити податкову перевірку¹⁰⁴ та доступ до податкової таємниці¹⁰⁵ становлять загрозу для прав людини, оскільки наділяють поліцію широкими можливостями для втручання у права осіб підприємництва, при цьому не забезпечивши належних запобіжників щодо зловживань з боку поліцейських.

Чинний закон Республіки Білорусь «Про органи внутрішніх справ» було прийнято у 2007 році. Як і російський, радянські та скасований український закони, білоруський дублює перелік дій, які має право вчиняти поліція, у зв'язку із реагуванням на правопорушення, уже закріплених у

⁹⁷ Федеральный закон РФ "О полиции" [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonrf.info/zakon-o-policii/>, ч.5 ст.23

⁹⁸ Там само П.28 ч.1.ст.13

⁹⁹ Там само П.29 ч.1.ст.13

¹⁰⁰ Там само П.31 ч.1.ст.13

¹⁰¹ Там само.ст.21, ч.2 п.3

¹⁰² Там само П.30 ч.1.ст.13

¹⁰³ Там само П.34 ч.1.ст.13

¹⁰⁴ Там само П.28 ч.1.ст.13

¹⁰⁵ Там само П.29 ч.1.ст.13

кримінальному та адміністративному процесуальному законодавстві¹⁰⁶, закріплює право міліції вимагати дотримання громадського порядку¹⁰⁷. На відміну від опитування особи, закріпленого в чинному українському законі, в ході якого особа може лише добровільно погодитися надавати свідчення, білоруський надає міліції право «вимагати і отримувати від організацій та громадян необхідні свідчення, що стосуються діяльності, яку перевіряють»¹⁰⁸. Як російський та український старий, білоруський закріплює право міліції надавати заохочення особам, що відзначилися у боротьбі зі злочинністю та охороні громадського порядку¹⁰⁹. Як і в російському, у білоруському законі «Про органи внутрішніх справ» передбачено право міліції на здійснення передпольотного огляду, перевірки повітряних суден, членів екіпажу, пасажирів, їх багажу¹¹⁰, а також використання особистих засобів транспорту та зв'язку осіб за наявності законних підстав¹¹¹. Особливе формулювання права міліції вилучати майно та предмети, де, крім тих, що заборонених в обігу на території Білорусі та документів зі слідами підробки міліція вправі вилучати «інформаційну продукцію, що містить заклики до екстремістської діяльності або, що пропагує таку діяльність та приймати по них рішення, відповідно до законодавства Республіки Білорусь». Особливе також формулювання права міліції на використання сили, де закріплено те, що співробітник органу внутрішніх справ не несе відповідальність за шкоду, спричинену застосуванням ним сили у передбачених законом випадках¹¹².

Водночас у наступних статтях деталізується перелік випадків, коли допустиме застосування фізичної сили¹¹³, спеціальних засобів¹¹⁴ та

¹⁰⁶ Закон РБ «Об органах внутренних дел», [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_organah_vnutrennih_del/26.htm п.1, п.3 ст.24, п.4 ст.25

¹⁰⁷ Там само п.1 ст.25

¹⁰⁸ Там само п.2 ст.25

¹⁰⁹ Там само п.5 ст.24

¹¹⁰ Там само п.6 ст.25

¹¹¹ Там само п.15 ст.25

¹¹² Там само ст.26

¹¹³ Там само ст.27

¹¹⁴ Там само ст.28

вогнепальної зброї¹¹⁵. Особливістю формулювання права на застосування фізичної сили є закріплена можливість застосування підручних засобів міліціонером. Особливістю формулювання права на застосування спеціальних засобів є їх відкритий перелік. Дані положення відображають ще гнучкіший підхід до регламентації застосування спеціальних засобів, ніж у Російській Федерації та, тим більше, в Україні.

Таке гнучке формулювання, з одного боку несе ризик його розширювального тлумачення та, відповідно, порушення прав людини. З іншого боку, є сенс у допущенні певної гнучкості такого регулювання з огляду на різноманіття практики. Особливістю регулювання застосування вогнепальної зброї є закріплення підстави для такого застосування наявність спроби особи дістати щось із одягу або ручної поклажі чи інших дій, які можуть бути розтлумачені працівником міліції як загроза застосування нею насильства¹¹⁶.

Підсумовуючи, треба зазначити особливість регулювання застосування вогнепальної зброї, що полягає у закріпленні підставою для такого застосування наявність спроби особи дістати щось із одягу або ручної поклажі чи інших дій, які можуть бути розтлумачені працівником міліції як загроза застосування нею насильства. Дане формулювання значно розширює право правоохоронця на застосування вогнепальної зброї, порівняно з українським законодавством, що несе ризик зловживань ним. Також білоруський закон надає міліції право «вимагати та отримувати від організацій та громадян необхідні свідчення та пояснення, що стосуються діяльності, що перевіряється»¹¹⁷, тим самим фактично наділяючи її правом проводити допити без належних процесуальних гарантій. Право вилучати «інформаційну продукцію, що містить заклики до екстремістської діяльності або, що пропагує таку діяльність та приймати по них рішення, відповідно до законодавства

¹¹⁵ Закон РБ «Об органах внутренних дел», [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_organah_vnutrennih_del/26.htm, ст.29

¹¹⁶ Там само ст.29

¹¹⁷ Там само п.2 ст.25

Республіки Білорусь» прямо загрожує свободі думки та створює серйозні ризики для міліцейського свавілля.

Польський закон про поліцію був прийнятий 1990 року. Як і новий український закон, польський не дублює перелік дій, які має право вчиняти поліція, у зв'язку із реагуванням на правопорушення, лише відсилаючи безпосередньо до положень кримінально-процесуального законодавства¹¹⁸ за винятком обшуку, право на проведення якого у рамках кримінального провадження закріплено окремо¹¹⁹. У формулюванні права на перевірку документів, закон не надає перелік випадків, коли поліція має на це право, закріпивши лише, що така перевірка здійснюється для встановлення особи¹²⁰. На відміну від нового українського, польський окремо закріплює права поліції на затримання осіб, які а) втекли з місць ув'язнення¹²¹ та б) тих, хто становить пряму та реальну загрозу життю, здоров'ю чи власності осіб¹²². Польський закон окремо закріплює право поліцейських збирати біологічні зразки у осіб а) у рамках кримінального провадження та б) якщо неможливо встановити особу людини¹²³. Як і у російському та білоруському, у польському законі окремо закріплено право поліції проводити перевірки у аеропортах та перед посадкою на борт¹²⁴. Як і український закон, польський передбачає право поліції здійснювати спостереження за громадськими місцями, тощо, зокрема з допомогою технічних засобів¹²⁵. Польський закон загальним положенням закріплює право поліцейських вимагати допомоги в усіх категорій осіб у невідкладних випадках¹²⁶, не розрізняючи ні, власне, перелік видів такої допомоги (як-от використання засобів транспорту та зв'язку), ні конкретних випадків, коли поліції вправі її вимагати, на відміну від решти опрацьованих

¹¹⁸ Ustawa o Policji [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: http://www.policja.pl/ftp/pliki/police_act.pdf п.1, 4 ст.15

¹¹⁹ Там само п.4

¹²⁰ Там само п.1

¹²¹ Там само п.2а

¹²² Там само п.3

¹²³ Там само п.4

¹²⁴ Там само п.5

¹²⁵ Там само п.5а

¹²⁶ Там само п.7

законів. Також польський закон закріплює право поліції вимагати допомоги для виконання своїх повноважень у державних органів та приватних підприємств¹²⁷, знову ж таки, не перелічуючи конкретні випадки, коли таку допомогу поліція вправі вимагати. Окремо закріплене право поліції брати зразки палива із баків транспортних засобів, що також вирізняє польський закон з-поміж решти досліджених¹²⁸. Щодо використання спеціальних засобів поліцією, то тут польський закон, як і український надає вичерпний перелік таких засобів¹²⁹, водночас, на відміну від українського, не закріплює чіткого порядку їх використання.

Відсутність деталізації випадків перевірки документів особи, за винятком закріплення лише, що така перевірка здійснюється для встановлення особи¹³⁰ створює ризики для надто широкого тлумачення даного права поліцейськими.

Молдовський закон про поліцію було прийнято у 2012 році. По-перше, дії, які в українському законі названі поліцейськими заходами, а у радянських і решті іноземних названі «правами» поліції/міліції, та, які здійснюються правоохоронцями на реалізацію своїх повноважень, у молдовському законі, названі, власне, «повноваженнями»¹³¹. Тоді як те, що у нашому законі названо «повноваженнями», у молдовському – «службовими функціями». У молдовському законі, як і в радянських, старому українському, російському та білоруському закріплено повноваження поліції вимагати від осіб дотримання закону та громадського порядку¹³². Як і в російському, білоруському, скасованому українському, у молдовському законі продубльовано перелік дій, які має право вчиняти поліція, у зв'язку із реагуванням на правопорушення, уже закріплених у кримінальному та адміністративному процесуальному

¹²⁷ Ustawa o Policji [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: http://www.policja.pl/ftp/pliki/police_act.pdf, п.6

¹²⁸ Там само п.8

¹²⁹ Там само п.1 ст.16

¹³⁰ Там само п.1

¹³¹ Закон Республики Молдова "О деятельности полиции и статусе полицейского" [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://lex.justice.md/ru/346886/>, ч.5 ст.25

¹³² Там само п.1, ч.5, ст.25

законодавстві¹³³. Молдовський закон, на відміну від усіх решти опрацьованих, закріплює повноваження поліції проводити особистий огляд осіб для встановлення їх особи, якщо вони без свідомості¹³⁴. Як і скасований український та російський, молдовський закон закріплює повноваження поліції використовувати ЗМІ для реалізації службових функцій¹³⁵, здійснювати інформування державних органів та підприємств задля профілактики злочинів¹³⁶. Молдовський закон передбачає окремі повноваження поліції використовувати спеціальні звукові та світлові сигнали на транспортних засобах¹³⁷, реагувати на насильство в сім'ї призначивши для «агресора» обмежувальний захід¹³⁸. Закріплено ряд «типових» повноважень: пов'язаних із регулюванням дорожнього руху¹³⁹, використовувати транспортні засоби та засоби зв'язку у невідкладних випадках¹⁴⁰, звертатися з інформаційними запитами та отримувати на них відповіді до держорганів та приватних підприємств тощо, а також викликати громадян, при тому, що не подано конкретний перелік підстав для цього, а сформульовано широким правилом «для реалізації службових функцій»¹⁴¹. Окремо закріплено повноваження поліції проводити освідування на наявність алкоголю чи наркотичних речовин у крові, доставляти осіб у стані сп'яніння у медико-санітарні установи¹⁴² та боротися з курінням¹⁴³, обмежувати в'їзд, затримувати іноземців та проводити їх «реадмісію»¹⁴⁴. Щодо використання сили, то дане повноваження сформульовано так, що поліцейський може застосовувати силу у порядку та випадках, передбачених законом¹⁴⁵. Водночас у цьому ж законі не закріплено

¹³³ Закон Республіки Молдова "О деятельности полиции и статусе полицейского" [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://lex.justice.md/ru/346886/>, п.2, ч.5, ст.25

¹³⁴ Там само п.6, ч.5, ст.25

¹³⁵ Там само п.8, ч.5, ст.25

¹³⁶ Там само п.12, ч.5, ст.25

¹³⁷ Там само п.9, ч.5, ст.25

¹³⁸ Там само п.13.1, ч.5, ст.25

¹³⁹ Там само п.15-16, ч.5, ст.25

¹⁴⁰ Там само п.17, ч.5, ст.25

¹⁴¹ Там само п.11,18, ч.5, ст.25

¹⁴² Там само п.21-23, ч.5, ст.25

¹⁴³ Там само п.23.1-23.2, ч.5, ст.25

¹⁴⁴ Там само п.24-26, ч.5, ст.25

¹⁴⁵ Там само п.20 ч.5, ст.25

порядку та переліку випадків використання сили, що несе ризик зловживань даним правом.

Ризик у собі несе повноваження поліції проводити особистий огляд осіб для встановлення їх особи, якщо вони без свідомості¹⁴⁶, за відсутності, зокрема, чітких підстав та порядку такого огляду. Також, як і у Республіці Білорусь, право звертатися з інформаційними запитами та отримувати на них відповіді до держорганів та приватних підприємств тощо, а також викликати громадян, на підставі «для реалізації службових функцій»¹⁴⁷ наділяє правоохоронців надто широкою свободою розсуду, що загрожує свавіллям з їх боку.

Висновки до розділу I

Проаналізувавши нормативно-правові акти Радянського Союзу та незалежної України до створення Національної поліції, можна стверджувати, що:

1. Радянська влада рухалася від заперечення міліції як окремого інституту до її все більшої інституалізації та детальнішого регулювання її діяльності.

2. Радянська влада рухалася від нехтування концепцією прав людини до поступового впровадження її у законодавство про міліцію, хоча й, не надаючи її пріоритетності серед інших принципів діяльності правоохоронців. При цьому на законодавчому рівні детальніше врегульовувалися права міліції, було встановлено конкретні строки втручання у права осіб, відбувалося зменшення свободи розсуду міліціонерів при реалізації їх прав, було відображено впровадження нових технологій у діяльність міліції шляхом детальнішого врегулювання їх застосування.

¹⁴⁶ Закон Республіки Молдова "О деятельности полиции и статусе полицейского" [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://lex.justice.md/ru/346886/>, п.6, ч.5, ст.25

¹⁴⁷ Там само п.11,18, ч.5, ст.25

3. Ряд прав міліції відображав особливості політичного режиму Радянського Союзу. Так, наприклад, міліція мала особливі права при проведенні масових заходів, перевірки прописки осіб, тощо.

4. У радянському законодавстві закріплено велику роль громадськості, зокрема товариських судів.

5. Скасований український закон тягне за собою ряд ризиків для прав людини. Зокрема, мова йде про права тодішньої міліції проводити перевірки суб'єктів господарської діяльності, отримувати дані від юридичних осіб, а також право на використання ЗМІ. Порівнюючи скасований український закон із чинним, можна зробити наступні висновки:

- в новому українському законі менше, ніж у інших опрацьованих законах, можливостей для широкого тлумачення положень, а, отже, для зловживань, оскільки у ньому закріплено вичерпні списки чітких та конкретних підстав для застосування поліцейських заходів;
- у ньому врегульовано деякі питання, щодо яких в інших законах іде відсилка до підзаконних нормативно-правових актів;
- український закон – єдиний, де чітко закріплено принципи необхідності, пропорційності та ефективності.

Проаналізувавши досвід іноземних держав, можна стверджувати, що:

1. Російський закон «Про поліцію» великою мірою нагадує старий український закон. Окремо варто зазначити наявність у старому українському та російському законах наявність можливості правоохоронців надавати заохочення особам за їх сприяння поліції/міліції, аналогів якій немає в новому українському законі.

2. І російський, і білоруський, і молдовський закони містять ряд положень, які носять явний ризик для прав людини, та положень, що відображають політичні режими країн. Наприклад, це широкі можливості російської поліції втручатися у свободу економічної діяльності (шляхом перевірок), це можливості впливати на ЗМІ у Молдові та Російській Федерації,

це права білоруської міліції обмежувати обіг ідеологічно «неправильних» матеріалів.

РОЗДІЛ II. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЇХ ЗАСТОСУВАННІ

У даному розділі проаналізовано законодавче регулювання та аспекти практичного застосування тих поліцейських заходів, закріплених у чинному законі «Про Національну поліцію», та ряд загальних принципів, які регулюють таке застосування, щодо реалізації яких існують застереження про ризики порушення прав людини, як з боку експертного середовища так і з моєї точки зору. Зокрема, проаналізовано поліцейські заходи: перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка; зупинення транспортного засобу; обмеження пересування особи, транспортного засобу чи фактичного володіння річчю; проникнення до житла або іншого володіння особи; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- та кінозйомки, відеозапису, засобів фото- та кінозйомки, відеозапису; поліцейське піклування; застосування спеціальних засобів; застосування вогнепальної зброї.

Також запропоновано способи виправлення виявлених недоліків.

2.1 Види поліцейських заходів та дотримання прав людини при їх застосуванні

В літературі немає загальновизнаного поняття поліцейських заходів. Автори обмежуються визначенням у законі. Такий підхід несе ризик абсолютизації нормативного визначення. Визначення поняття доцільно починати із семантичного аналізу словосполучень «поліцейські заходи», «превентивні поліцейські заходи» та «поліцейські заходи примусу», зокрема ще й тому, що в самому законі немає визначення двох останніх термінів. Щодо слова «поліцейські», то можна зробити висновок, що воно стосується лишень Національної поліції, та, що важливо, не Міністерства внутрішніх справ, як «міністерства поліції». Щодо слова «заходи», то очевидно, що воно означає

певні дії. Щодо слова «превентивні», то можна припустити, що воно, як і слово «примусу», несе ознаку мети певної дії, а саме запобігання чомусь. Тоді як слово «примусу» означає мету примусити особу вчинити щось. При цьому, недоліком цього критерію розмежування одразу варто назвати те, що цілком ймовірно, аби запобігти чомусь поліцейський повинен примусити особу вчинити щось, тобто дві цілі можуть накладатися одна на одну.

Відповідно до частини 1 статті 29 Закону України «Про національну поліцію», «поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень»¹⁴⁸. У статті 23 Закону вказано, що «поліція відповідно до покладених на неї завдань»¹⁴⁹ здійснює закріплені у цій же та наступних двох статтях перелік повноважень. Завданнями ж поліції, відповідно до статті 2 Закону є «надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги»¹⁵⁰.

Також у статті 7 II розділу Закону серед принципів діяльності поліції закріплено принцип дотримання прав і свобод людини¹⁵¹. Так, «під час виконання свої завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою

¹⁴⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.29

¹⁴⁹ Там само ст.23

¹⁵⁰ Там само ст.2

¹⁵¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.7

України, і сприяє їх реалізації»¹⁵². Водночас «обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції та здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування»¹⁵³.

Також поліцейським заборонено вчиняти або толерувати будь-які форми катування, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. При виявленні таких дій поліцейський зобов'язаний невідкладно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення, доповісти безпосередньому керівництву про будь-які такі факти. Керівник органу зобов'язаний протягом доби з моменту отримання будь-яких відомостей про приховування таких фактів ініціювати службове розслідування та притягнення до відповідальності винних. При виявленні будь-яких таких дій поліцейський також зобов'язаний повідомити про це уповноважений орган досудового розслідування¹⁵⁴. Окремо закріплено заборону дискримінації за невиключним переліком ознак: «У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками»¹⁵⁵.

Тлумачачи положення Закону, можна виділити кілька ключових ознак поліцейського заходу. Перша ознака – застосування поліцейського заходу завжди тягне за собою обмеження прав та свобод людини¹⁵⁶. Друга ознака – застосувати поліцейські заходи можуть тільки поліцейські¹⁵⁷. Третя ознака – метою застосування поліцейського заходу може бути виключно виконання

¹⁵² Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.7

¹⁵³ там само ч.3 ст.7

¹⁵⁴ там само ч.4 ст.7

¹⁵⁵ там само ч.5 ст.7

¹⁵⁶ там само ч.1 ст. 29

¹⁵⁷ там само ч.1 ст. 29

поліцейськими їх повноважень¹⁵⁸, відповідно до Закону. З точки зору авторів Науково-практичного коментаря до Закону України «Про Національну поліцію» за загальною редакцією В. В. Сокурєнка, також можна визначити наступні ознаки поліцейських заходів:

- їх обмеження правовими нормами Закону «Про Національну поліцію», іншими законами;
- їх форма – певні вербальні та невербальні дії, а їх застосування не потребує видання адміністративного акта. При цьому їх застосування можливе і на підставі та на виконання такого акта;
- вони повинні мати обов'язкове процесуальне оформлення. А у випадку застосування поліцейських заходів з порушенням законодавства, вони можуть бути оскаржені в судовому або позасудовому порядку;
- ці заходи можуть мати примусовий або превентивний характер;
- підставами для застосування поліцейського заходу є юридичні та фактичні передумови¹⁵⁹.

Можна висловити застереження лишень до однієї ознаки із даного переліку, а саме до того, що поліцейські заходи носять превентивний або примусовий характер. Власне, частина 1 статті 29 Закону закріплює це положення. Однак, по-перше, Закон не дає визначення того, що таке «превентивний» та «примусовий» характер. По-друге, у статті 30 Закону «Види поліцейських заходів» закріплено, що їх перелік міститься як у Кримінальному процесуальному та Кодексі України про адміністративні правопорушення, так і самому Законі, а також у інших законах. Водночас лишень поліцейські заходи, перелічені у самому Законі, чітко розділено на «превентивні» та «примусу»¹⁶⁰. Таким чином, за відсутності законодавчого визначення «превентивного та примусового характеру», по-перше, важко обґрунтувати, чи носять не

¹⁵⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.2 ст. 29

¹⁵⁹ Науково-практичний коментар до ЗУ «Про Національну поліцію» - *За загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента В. В. Сокурєнка* – Харків – 2016, ст.125-126

¹⁶⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.2 ст.30

перелічені у даному Законі поліцейські заходи такий характер, та, по-друге, важко встановити, до якого виду вони належать.

Будь-яке поняття характеризується змістом та обсягом. Вище було розкрито зміст поняття «поліцейські заходи», шляхом вказівки на ознаки, обсяг **же (поділ)** поняття можна проводити за різними критеріями. У чинному законі закріплено наступний поділ.

Стаття 30 Закону закріплює розрізнення 3 груп поліцейських заходів за критерієм їх місця закріплення. Частина 1 даної статті виділяє першу групу поліцейських заходів, а саме ті, що визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, називаючи їх «заходами реагування на правопорушення»¹⁶¹, тим самим наголошуючи на наявності обов'язкового зв'язку між правопорушенням та застосуванням поліцейського заходу, як необхідної підстави для його застосування. В той же час наявність такого зв'язку необов'язкова для двох інших груп поліцейських заходів, як-от превентивних. Проте це не виключає того, що для застосування деяких превентивних поліцейських заходів також необхідний зв'язок з правопорушенням. Частина 2 виділяє другу групу поліцейських заходів, виключний перелік яких подано у самому Законі, а саме: превентивні та примусові поліцейські заходи, метою застосування яких є охорона прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення¹⁶². Частина 3 допускає можливість застосування й інших поліцейських заходів, не передбачених ні Кодексом України про адміністративні правопорушення, ні Кримінальним процесуальним кодексом України, ні самим законом «Про поліцію», на підставі їх закріплення у інших законах¹⁶³.

Представники Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності, вказують на відсутність правової визначеності у

¹⁶¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч. 1 ст.30

¹⁶² там само ч. 2 ст.30

¹⁶³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч. 3 ст.30

формулюванні частини 3. На їх думку, цим «вноситься зайва розпорошеність до правового регулювання повноважень поліції, створюється ґрунт для колізій та труднощів під час тлумачення, що в результаті негативно впливатиме на дотримання прав і свобод людини»¹⁶⁴.

Я згоден із даним застереженням, оскільки навіть при потребі надати поліцейським право на застосування додаткових поліцейських заходів, ніщо не заважатиме їх закріпити в єдиному переліку поліцейських заходів даного Закону. Звертаючись до закордонного досвіду, то з усіх досліджених країн невичерпний перелік прав поліції є лишень у Білорусі¹⁶⁵.

На думку експертів Ради Європи, закріплений в Законі поділ на превентивні та примусові поліцейські заходи є невиправданим, оскільки, по-перше, різниця між ними є мінімальною. З їх точки зору, «всі ці заходи є примусовими, оскільки громадяни не мають права відмовитися від перевірки документів або зупинення транспортного засобу на вимогу поліції». По-друге, превентивні заходи можуть бути як по суті превентивними, так вжитими постфактум, як-от «перевірка документів» або «зупинення транспортного засобу» можуть здійснюватися з метою пошуку особи, що вже вчинила злочин, а не лише для попередження вчинення злочину. Вони рекомендують визначити єдину категорію «поліцейських заходів»¹⁶⁶.

Водночас, на думку, Банчука О.А., у Законі було закріплено такий розподіл, аби вказати на: 1) різну мету заходів та 2) для зручності їх регламентації. Далі автор вказує на особливості порядку застосування поліцейських заходів примусу. Так, відповідно до частини 1 статті 43 Закону, «перед застосуванням поліцейських заходів примусу поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про таке застосування, а також

¹⁶⁴Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – ст.23

¹⁶⁵ Закон РБ «Об органах внутренних дел», [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_organah_vnutrennih_del/26.htm, ч.16 ст.25

¹⁶⁶ Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію» - 2015, ст.24

надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського»¹⁶⁷. Далі дане положення закріплює виняток із загального обов'язку, а саме, «коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим»¹⁶⁸.

Важко погодитися із твердженням про різну мету заходів, оскільки, як було зазначено вище, не вказано чіткого критерію розрізнення цілей застосування превентивних та заходів примусу. Щодо виправдання розподілу зручності регламентації, то із даним аргументом можна погодитися, оскільки застосування заходів примусу становить більший ризик для прав особи, а, отже, їх регулювання має бути жорсткішим, ніж решти поліцейських заходів. Важливим, на мою думку, є наголос на особливостях порядку застосування поліцейських заходів примусу, оскільки це їх єдина формально закріплена відмінність від превентивних заходів.

Я вважаю, застереження експертів Ради Європи є слухним. Важко визначити той формальний критерій, за яким законодавець розділив превентивні та заходи примусу. При цьому, варто зважати на згадані твердження про: 1) доцільність такого поділу, навіть за відсутності чіткого формального критерію та 2) про формально закріплену особливість порядку застосування заходів примусу, порівняно із превентивними заходами. Тому варто прописати обов'язковий критерій відмінності, а саме існування при застосуванні поліцейських заходів примусу особливого ризику для прав особи.

¹⁶⁷ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.43

¹⁶⁸ Банчук О. А. Поліцейські заходи в контексті європейських стандартів / О. А. Банчук // Правова держава. - 2016. - Вип. 27. - С. 330-338. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_43.

2.2 Вимоги до застосування поліцейських заходів

Ст.29 Закону закріплює вимоги до поліцейського заходу, а саме те, що поліцейський захід має бути **законним, необхідним, пропорційним та ефективним**¹⁶⁹.

При застосуванні поліцейських заходів, зокрема, поліцейські зобов'язані дотримуватися правил **персональної ідентифікації**. Закон закріплює ряд норм щодо персональної ідентифікації поліцейських. Частина 4 статті 30 зобов'язує поліцейського пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження, у разі якщо його неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками¹⁷⁰. Відповідно до статті 20 Закону, до зовнішніх ознак, за якими можна ідентифікувати поліцейського, належать однострій та нагрудний знак із чітким зазначенням спеціального жетона, який розміщується на однострої¹⁷¹. Незважаючи на загальну заборону «знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів»¹⁷², Закон допускає відсутність у поліцейського нагрудного знаку, коли наявність нагрудного знака перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії¹⁷³. У разі, якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, частина 4 статті 30 зобов'язує поліцейського пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження. Варто наголосити, що поняття «документ, що посвідчує його повноваження» є ширшим, аніж поняття «службове посвідчення», яке вжито у частині 2 статті 17¹⁷⁴, де закріплено, що «поліцейський має службове посвідчення», та у частині 3 статті 18, де закріплено обов'язок поліцейського при звертанні до особи, або у разі звернення особи до поліцейського «пред'явити на її вимогу службове

¹⁶⁹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.2 ст.29

¹⁷⁰ там само ч. 4 ст.30

¹⁷¹ там само ст.20

¹⁷² там само ст.20

¹⁷³ там само ч. 3 ст.20

¹⁷⁴ там само ч.2 ст.17

посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук»¹⁷⁵ та, отже, включає в себе й інші документи, окрім службового посвідчення.

При цьому, досі існують недоліки у правовому регулюванні персональної ідентифікації поліцейських. Особливо це стосується правоохоронців у засобах захисту, залучених до охорони порядку під час масових заходів.

За словами Арсена Авакова, однією із перешкод у ефективному розслідуванні злочинів на Майдані є відсутність належної персональної ідентифікації бійців спецпідрозділів¹⁷⁶. За словами представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, лунає багато закликів запровадити належну персональну ідентифікацію поліцейських як з боку громадськості так і влади. При цьому, з їх точки зору, саме відсутність належної персональної ідентифікації була одним із чинників, що поліцейські вчиняли правопорушення щодо протестувальників. Вони зазначають, що протягом періоду з моменту прийняття Закону «Про Національну поліцію» було виявлено наступні проблеми:

- нечитабельність номерів на жетонах;
- закріплення жетона у місці, де його важко розгледіти, через відсутність у Законі вимог щодо місця його закріплення;
- відсутність жетонів та номерів на засобах індивідуального захисту;
- труднощі з доступом до даних про поліцейського, навіть знаючи номер його жетона через небажання поліції надавати таку інформацію.

Експерти Асоціації пропонують і власне вирішення цих проблем на рівні закону:

- закріпити вимоги щодо читабельності інформації на жетоні та місця його закріплення в районі грудей;

¹⁷⁵ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.3 ст.18

¹⁷⁶ «Беркутівців», які розганяли Євромайдан, не встановили, бо їх було багато і в однаковій формі — Аваков [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.radio/news/2015/08/14/berkutivciv-yaki-rozganaly-yevromaydan-ne-vstanovyly-bo-yih-bulo-bagato-i-v-odnakoviy-formi-avakov>

- зазначити індивідуальний номер в посвідченні поліцейського та продублювати його на засобах індивідуального захисту (на нашивку, яка кріпитиметься на таких засобах);
- запровадити персональну дисциплінарну відповідальність за порушення правил персональної ідентифікації;
- створити базу індивідуальних номерів поліцейських та забезпечити безкоштовний он-лайн доступ до такої бази.

Як запобіжник проти критикованої ідеї безконтрольного доступу до інформації про поліцейських, вони пропонують передбачити он-лайн ідентифікацію її запитувача¹⁷⁷.

На мою думку, перші дві рекомендації варто відобразити на рівні закону. Водночас, Закон уже закріплює обов'язок поліцейського підрозділу спеціального призначення додатково зазначати номер нагрудного знака на однострої і на шоломі таким чином, щоб його було можливо прочитати або зафіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські відповідно до рішень уповноважених осіб поліції виконують завдання в режимі секретності¹⁷⁸. Однак ця вимога стосується тільки поліцейських підрозділу спеціального призначення. Щодо запровадження дисциплінарної відповідальності за порушення правил персональної ідентифікації поліцейських, то вона вже діє із прийняттям нового Дисциплінарного статуту Національної поліції¹⁷⁹. Щодо ідеї створення бази індивідуальних номерів поліцейських, вважаю, вона має ряд недоліків. По-перше, згадану неефективність системи доступу до бази даних поліцейських можна вирішити іншими способами її вдосконалення, а не запровадженням абсолютно нового механізму. По-друге, запровадження такого механізму потягне за собою значні витрати. По-третє, незважаючи на згаданий запобіжник

¹⁷⁷ Права людини в діяльності української поліції – 2017. Аналітичний звіт / За заг. ред. Крапивіна Є. О. – К. : Софія-А, 2018 р. - ст.34-39

¹⁷⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч. 3 ст.20

¹⁷⁹ Закон України "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст.233. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> - п.12 ч.3 ст.1

проти безконтрольного доступу до такої бази даних, все ж її створення нестиме ризику особистій безпеці поліцейських.

Із формулювання частини 4 статті 30 та факту закріплення її саме у розділі «Поліцейські заходи» можна зробити висновок, що особа не зобов'язана виконувати вимоги поліцейського без зовнішніх ознак поліцейського при застосуванні ним поліцейських заходів, якщо той не пред'явить особі документ, оскільки у неї не буде підстав вірити у справжність такого поліцейського.

Підсумовуючи, треба наголосити на важливості персональної ідентифікації правоохоронців як для захисту прав самих поліцейських так і решти суспільства. По-перше, персональна ідентифікація дозволить поліцейським уникнути відповідальності за правопорушення, яке вони не скоювали. По-друге, знаючи про можливість ефективної персональної ідентифікації винних, поліцейські будуть менш схильні вчиняти правопорушення. По-третє, у разі такого скоєння, існуватиме більша ймовірність притягнення винного поліцейського до відповідальності.

Поліцейський зобов'язаний бути **безперервно** готовим за потреби застосувати поліцейські заходи. У Законі чітко закріплено **принцип безперервності**, а саме, що:

«1. Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського.

2. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня»¹⁸⁰.

Також серед обов'язків поліцейського закріплено, що він «на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і

¹⁸⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ст.12

часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції»¹⁸¹.

У Законі закріплено, що «поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції»¹⁸².

На думку Денисюка Д.С., формулювання принципу безперервності у Законі є недостатньо чітким. Він зазначає, що за даного формулювання лишаються відкритими наступні питання:

- чи можна звертатися до поліцейського за допомогою поза його службою;
- чи надання такої допомоги – його право чи обов'язок;
- чи нестиме він відповідальність за ненадання такої допомоги; та
- чи поширюватиметься на нього соціально-правовий захист, у разі отримання ним поранень чи ушкоджень.¹⁸³

На мою думку, за відсутності будь-яких застережень щодо цього правила у Законі, особа, яка підпадає під законодавче визначення поліцейського зобов'язана виконувати обов'язки поліцейського незалежно від часу, місця, інших обставин, у разі їх невиконання нести відповідальність та користуватися правом на соціально-правовий захист, у разі отримання нею поранень чи ушкоджень. Більше того, поліцейський нестиме відповідальність за вчинені ним службові правопорушення, як-от дисциплінарні. Підтвердженням чому є судова практика¹⁸⁴¹⁸⁵.

¹⁸¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.2 ст.18

¹⁸² там само ч. 1 ст.17

¹⁸³ Принципи діяльності національної поліції України: теорія та практика реалізації / Д. С. Денисюк // Митна справа. - 2015. - № 5. - С. 63-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_5_13, ст. 67-68

¹⁸⁴ Рішення Закарпатського окружного адміністративного суду у справі № 807/242/18 [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76758234>

¹⁸⁵ Ухвала Одеського апеляційного адміністративного суду у справі № 815/2185/16 [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63661398>

2.3. Дотримання прав людини при застосуванні превентивних поліцейських заходів

Частина 1 статті 31 Закону подає перелік превентивних поліцейських заходів¹⁸⁶. Частина 2 встановлює загальну вимогу до застосування превентивних поліцейських заходів, зобов'язуючи поліцейського під час їх проведення «повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи»¹⁸⁷. У даному розділі проаналізовано поліцейські заходи щодо яких виникають особливі застереження стосовно ризиків для прав людини при їх застосуванні.

Першим таким проаналізованим поліцейським заходом є **перевірка документів особи**. На думку представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, із шести випадків, у яких поліцейський вправі вимагати від особи пред'явлення нею документів, принаймні щодо двох існує ризик розширювального тлумачення¹⁸⁸. Перший випадок передбачено пунктом 2 частини 1 статті 32 Закону, де закріплено, що поліцейський може вимагати від особи пред'явлення нею документів, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має намір вчинити правопорушення¹⁸⁹. Вони кажуть про небезпеку того, що практично до будь-кого можна буде застосувати даний поліцейський захід, обґрунтувавши це тим, що особа, на думку поліцейського, має намір вчинити правопорушення. Із наявністю ризику розширеного тлумачення даної підстави погоджується і Банчук О.А.¹⁹⁰ Експерти Асоціації також наголошують, що ні Кримінальний процесуальний, ні Кодекс України про адміністративні правопорушення не

¹⁸⁶ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч. 1 ст.31

¹⁸⁷ Там само ч.2 ст.31

¹⁸⁸ Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. - ст.17

¹⁸⁹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - п. 2 Ч.1 ст.32

¹⁹⁰ Банчук О. А. Поліцейські заходи в контексті європейських стандартів / О. А. Банчук // Правова держава. - 2016. - Вип. 27. - С. 330-338. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_43 - ст.36

містить відповідальності лише за намір скоїти правопорушення¹⁹¹. Треба згадати й те, що у жодному іншому нормативно-правовому акті, дослідженому в ході даної роботи, не закріплено право на перевірку документів, лишень, якщо людина має намір вчинити правопорушення.

Проте, на мій погляд, попри ризик розширювального тлумачення, дане положення повинно бути. Оскільки, по-перше, мета дій поліцейського не обмежується лише реагуванням на злочини, а сам «превентивний» характер заходу вказує на запобігання правопорушення, як його мету. По-друге, мета, а саме, відвернення правопорушення, на перший погляд, виправдовує ступінь втручання у права, якого зазнає особа при перевірці документів. По-третє, у самому формулюванні закріплено запобіжник проти зловживань даним положенням, а саме: на поліцейського покладено обов'язок обґрунтувати наявність достатніх підстав, що особа має намір вчинити правопорушення.

Другий випадок передбачено пунктом 5 частини 1 статті 32 Закону, де закріплено, що поліцейський може вимагати від особи пред'явлення нею документів, «якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події»¹⁹². Представники Асоціації зазначають, що у законодавстві нема визначення, що таке «надзвичайна подія», а, отже існує ризик розширювального тлумачення даного положення¹⁹³. На мій погляд, у даному випадку необхідно чітко законодавчо визначити, що таке «надзвичайна подія», з метою недопущення зловживань.

Ще одне застереження щодо формулювання поліцейського заходу «перевірка документів» було зроблене експертами Ради Європи у їх Коментарі стосовно тоді ще законопроекту «Про Національну поліцію». Воно стосується випадку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 32 Закону, де закріплено, що поліцейський може вимагати від особи пред'явлення нею

¹⁹¹ Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. - ст.17

¹⁹² Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, п.5 ч.1 ст. 32

¹⁹³ Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р., ст.17

документів, «якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо»¹⁹⁴. На думку експертів Ради Європи до тексту даного положення треба додати запобіжник, а саме наявність обґрунтованої підозри, що в особі є перелічені речі. Вони обґрунтовують це тим, що «якщо особа не носить зброю відкрито, до входження у безпосередній контакт з особою поліцейські не можуть знати, чи має вона при собі зброю. Відповідно, кращим формулюванням буде: «За наявності обґрунтованої підозри, що в особі є зброя...»¹⁹⁵. На мій погляд, дана рекомендація є обґрунтованою і положення повинно покладати на поліцейського обов'язок могли обґрунтувати, на основі чого він вирішив, що у особі є перелічені речі.

Стаття 33 Закону закріплює поліцейський захід **опитування особи**, яким надає право поліцейському опитати особу, «якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень»¹⁹⁶.

Варто наголосити на відмінностях між опитуванням особи та допитом. Першою відмінністю є різні цілі їх проведення. Опитування особи може проводитися для виконання поліцейських повноважень, в тому числі і збирання доказів. Опитування особи не повинне бути прив'язане до конкретного кримінального провадження. Тоді коли допит, як слідча дія - спрямований виключно на збирання доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні¹⁹⁷. Лише результати допиту, а не опитування можуть бути доказами у суді. Водночас опитування може бути

¹⁹⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, п.4 ч.1 ст.32

¹⁹⁵ Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію» - 2015. - ст.24

¹⁹⁶ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.33

¹⁹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> – ч.1 ст. 223

одним із кроків у збиранні доказів. Другою відмінністю опитування особи та допиту є обов'язок надавати інформацію. Згідно з Кримінальним кодексом України, потерпілі, свідки, експерти та перекладачі підлягають кримінальній відповідальності за завідомо неправдиве свідчення, зокрема під час допиту¹⁹⁸, а свідки, експерти та перекладачі – ще й несуть відповідальність за відмову від давання свідчень під час допиту без поважних причин¹⁹⁹. Третьою відмінністю є те, що допит може проводитися лише слідчим або прокурором, а допитувана особа повинна мати статус (підозрюваного, потерпілого, свідка чи ін.), тоді як опитування може провести кожен поліцейський, а особі необов'язково надавати певний статус²⁰⁰.

Першим запобіжником проти зловживань є обов'язок поліцейського бути в змозі обґрунтувати, що особа володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень. Частина 2 закріплює другий запобіжник, чітко встановивши, що таке надання інформації є добровільним та, що особа може відмовитися від надання інформації. Частина 3 даної статті закріплює третій запобіжник та передбачає обов'язок поліцейського роз'яснити особі підстави та мету застосування поліцейського заходу, за винятком того, що це може перешкодити виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом. Окремо треба зазначити, що ця ж частина 3 не допускає проведення опитування неповнолітніх без участі «батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога»²⁰¹.

Незважаючи на наявність цих трьох запобіжників, на думку представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, існує загроза свавільного обмеження свободи особи, приводом для якого може слугувати таке «запрошення». Також

¹⁹⁸Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> – ст.384

¹⁹⁹Там само ст.385

²⁰⁰ Науково-практичний коментар до ЗУ «Про Національну поліцію» - *За загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента В. В. Сокурника* – Харків – 2016 – ст.138

²⁰¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.3 ст.33

вони підкреслюють відсутність можливості особи відмовитися від опитування в поліцейському приміщенні, через те, що це прямо не закріплено у Законі²⁰².

На мою думку, названі ризики – достатня причина для зміни формулювання положення. Так, з одного боку, причиною ризику свавільного обмеження волі під приводом «запрошення» для опитування є аж ніяк не невдале формулювання положення, яке б потребувало змін, а просто недотримання правоохоронцями закону. Також право особи відмовитися від опитування є чітко закріплене в Законі і стосується як опитування на вулиці, так і у відділку. Однак, враховуючи практику правоохоронців вчиняти незаконні затримання осіб під приводом різноманітних «запрошень» існує ризик і зловживання даним формулюванням. Зокрема, треба зважати на ймовірність незнання особою свого права відмовитися від проведення опитування та відвідування відділку з цією метою. Тому, на мій погляд, доречним було б закріпити обов'язок поліцейського повідомити особі про її право відмовитися від проведення опитування, а також зовсім скасувати можливість запрошення особи до відділку з цією метою.

Частина 1 статті 34 Закону закріплює поліцейський захід під назвою **«поверхнева перевірка»**, який полягає у здійсненні «візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу»²⁰³. Поліцейський може провести поверхневу перевірку, якщо матиме «достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб»²⁰⁴. Першим запобіжником при застосуванні даного поліцейського заходу до особи є те, що поверхневу перевірку може здійснити лише поліцейський однієї статі з особою, яку перевіряють. Винятком є невідкладні випадки, коли поверхневу перевірку

²⁰² Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. - ст.18

²⁰³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.34

²⁰⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.2 ст.34

може здійснити будь-який поліцейський, однак «лише з використанням спеціального приладу або засобу»²⁰⁵.

Дещо окремий порядок поверхневої перевірки передбачено щодо речей та транспортного засобу особи. По-перше, деталізовано перелік підстав для проведення такої перевірки, яких є три:

«1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку»²⁰⁶.

Другим запобіжником, який стосується поверхневої перевірки речі та транспортного засобу є положення про те, що «поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону»²⁰⁷, та що «особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу»²⁰⁸. На думку авторів із Дніпровського державного університету внутрішніх справ, дані положення слід тлумачити так, що «поверхневій перевірці має передувати пропозиція особі, яка вчинила правопорушення, або має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб пред'явити документи, що засвідчують його особу, а також самостійно

²⁰⁵ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.3 ст.34

²⁰⁶ Там само ч.4 ст.34

²⁰⁷ Там само ч.5 ст.32

²⁰⁸ Там само ч.6 ст.32

показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу»²⁰⁹. А на думку авторів Науково-практичного коментаря до Закону України «Про Національну поліцію» за загальною редакцією В. В. Сокурєнка «перш ніж почати поверхневу перевірку, особі пропонується добровільно пред'явити наявні у неї при собі речі та документи, їх вміст, а також вміст транспортного засобу»²¹⁰. Однак, важко погодитися із таким тлумаченням, оскільки у законодавчому формулюванні не сказано, що поверхнева перевірка може проводитися, якщо особа відмовилася самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу, там чітко закріплено, що «при здійсненні поверхневої перевірки поліцейський має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону»²¹¹, а не перед такою перевіркою. Те ж саме стосується і обов'язку особи «самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу», адже стаття не містить формулювання, що у разі невиконання даного обов'язку поліцейський дістає право самостійно обшукувати особисті речі чи транспортний засіб.

На мою думку, дані положення треба тлумачити так, що за жодних обставин поліцейський не вправі самостійно відкривати кришку багажника та обшукувати речі особи. При цьому, треба зазначити, що відмова особи показати вміст особистих речей чи транспортного засобу може становити непокору законній вимозі поліцейського, тобто правопорушення. Саме так у судовій практиці трактуються дані дії²¹². Ключовим тут для судів є визначення того, чи була така вимога поліцейського законною, зокрема, щодо можливості підкріплення наявності підстав поверхневої перевірки доказами²¹³.

²⁰⁹ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. – Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. - ст. 114

²¹⁰ Науково-практичний коментар до ЗУ «Про Національну поліцію» - *За загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента В. В. Сокурєнка* – Харків – 2016. - ст.142

²¹¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.5 ст.34

²¹² Постанова судді Жовтневого районного суду міста Дніпро у справі №201/14068/17 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69457010>

²¹³ Постанова судді Жовтневого районного суду міста Маріуполь у справі № 263/10331/18 [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75771138>

Третім запобіжником, який стосується усіх видів поверхневої перевірки, незалежно від об'єкта перевірки, є обов'язок поліцейського «при виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення» забезпечити «їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України»²¹⁴.

Поверхнева перевірка відрізняється від особистого огляду і огляду речей особи, який застосовується до особи, щодо вчинення нею адміністративного правопорушення, як-от припинення його²¹⁵, та від обшуку особи/особистого обшуку²¹⁶, який застосовується у кримінальному провадженні²¹⁷. Першою відмінністю є різна мета поверхневої перевірки та двох останніх заходів. Особистий огляд і огляд речей особи є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення²¹⁸, тоді як особистий обшук/обшук особи, як слідча дія, має на меті отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні²¹⁹. В той же час поверхнева перевірка здійснюється, перш за все, з метою виявлення речі «обіг, якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб»²²⁰, для виявлення в транспортному засобі порушника або особи, свобода якої обмежується в незаконний спосіб²²¹, а також речі або транспортного засобу, що «є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути

²¹⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.7 ст.34

²¹⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> - ч.1 ст.260

²¹⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> - ч. 8 ст. 191, ч. 6 ст. 208

²¹⁷ Там само - ч.3 ст.208, та ч.5 ст.223

²¹⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> - ч.1 ст.260

²¹⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> - ч.1 ст.223

²²⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.1 ст.34, п.2 ч.4 ст.34

²²¹ Там само п.1 Ч.4 ст.34

скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку»²²². Водночас виявлення слідів правопорушення можна назвати побічною метою проведення поверхневої перевірки, оскільки допускається можливість такого виявлення та передбачений порядок дій при цьому²²³.

Другою відмінністю є порядок проведення кожного із цих заходів. По-перше, суб'єктом, який вправі проводити поверхневу перевірку є лише поліцейський, у розумінні даного Закону. Тоді як особистий огляд і огляд речей у розумінні Кодексу України про адміністративні правопорушення може проводити уповноважена на те особа²²⁴ та особистий обшук/обшук особи у розумінні Кримінального процесуального кодексу може проводити уповноважена особа, слідчий або прокурор²²⁵, тобто в обох випадках йде мова про ширшу категорію осіб, ніж лише поліцейський. По-друге, у обох випадках, на відміну від поверхневої перевірки, обов'язковою є присутність двох понять^{226 227}, з тією особливістю особистого огляду в адміністративному провадженні, що при огляді речі присутність двох понять однієї статі є обов'язкова лишень за відсутності її власника. По-третє, у обох випадках результати заходу фіксуються у протоколі^{228 229}. Особливостями обшуку

²²² Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, п.3 ч.4 ст.34

²²³ Там само ч.7 ст.34

²²⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> - ч.2 ст.264,

²²⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> - ч.3 ст.208

²²⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> - ч.2 ст.264

²²⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> - ч.7 ст.223

²²⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> - ч.5 ст.264

²²⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> - ч.5 ст.236

особи/особистого обшуку у кримінальному провадженні у одному із двох передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України випадків, а саме коли обшук особи відбувається у контексті обшуку житла особи²³⁰, є також те, що по-перше, такий обшук «в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису»²³¹, а, по-друге, такий обшук здійснюється «у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи»²³², із тим застереженням, що «неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку»²³³. Спільною вимогою до усіх заходів є їх проведення особою тієї ж статі, що особа, яку перевіряють, оглядають²³⁴ чи обшуковують²³⁵.

Представники Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності також вказують на існування певних усталених серед правоохоронців практик. Однією із них був поверхневий (зовнішній) огляд особи. До цього, поняття «поверхневий огляд» застосовувалося до зовнішнього огляду, порядок проведення якого було закріплено у Статуті патрульно-постової служби. Наказ²³⁶, яким затверджувався даний Статут, не був скасований, але не застосовується, оскільки патрульно-постова служба міліції вже не існує. На їх думку, типовою була практика, коли працівники міліції проводили його коли і як їм заманеться і без жодної процесуальної фіксації²³⁷.

²³⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> - ч.5 ст.236

²³¹ Там само ч. 10 ст.236

²³² Там само ч. 5 ст.236

²³³ Там само ч. 5 ст.236

²³⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>- ч.2 ст.264

²³⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> - ч.5 ст.236

²³⁶ Наказ МВС "Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94/print1452530759066366> - п.239

²³⁷ Особистий огляд та поверхнева перевірка: експертний аналіз [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://umdpl.info/police-experts.info/2016/05/18/inspection/#_ftn2

Водночас вони відзначають, що при поверхневій перевірці втручання у приватне життя є меншим, ніж при зовнішньому/поверхневому огляді, оскільки обмежується візуальним оглядом і проведенням по поверхні одягу рукою чи спеціальним пристроєм²³⁸.

При цьому, навіть у своїй сучасній практиці суди часто плутають терміни «поверхневий огляд» та «поверхнева перевірка», вживаючи стару назву для позначення нового поліцейського заходу²³⁹²⁴⁰.

Представники Асоціації виділяють недолік сучасного законодавчого регулювання поверхневої перевірки, а саме відсутність чіткої юридичної визначеності підстав поверхневої перевірки особи, наслідком чого є надмірно велике поле для прийняття рішень поліцейськими. Вони зазначають, що підстави для проведення поверхневої перевірки особи²⁴¹ відрізняються від підстав перевірки транспортного засобу та речі²⁴², з яких усі, на думку представників Асоціації, стосуються перевірки транспортного засобу. На їх думку, визначення підстав поверхневої перевірки особи та речей є розпливчастими, та ототожнюється із недостатньо обґрунтованим оглядом особи та її речей. На думку, представників Асоціації, необхідно деталізувати підстави здійснення поверхневої перевірки для кожного об'єкта: особи, її речей та транспортного засобу²⁴³.

На мою думку, теза про те, що більша деталізація підстав перевірки транспортного засобу не свідчить про те, що підстави перевірки особи та речі є більш розпливчастими. Оскільки єдина підстава перевірки особи, а саме загроза того, «що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка

²³⁸ Особистий огляд та поверхнева перевірка: експертний аналіз [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://umdpl.info/police-experts.info/2016/05/18/inspection/#_ftn2

²³⁹ Постанова Придніпровського районного суду міста Черкас у справі №711/8808/16-п [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62112148>

²⁴⁰ Постанова судді Кіровського районного суду міста Дніпра у справі № 203/1098/17 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67318098>

²⁴¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.2 ст.34

²⁴² Там само ч.4 ст.34

²⁴³ Там само

становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб»²⁴⁴ є всього лиш однією із трьох підстав перевірки транспортного засобу або речі, згідно з частиною 4 статті 34 Закону. Тобто мова йде не про те, що підстави перевірки транспортного засобу або речі є більш деталізованими, а про те, що їх просто закріплено більшу кількість, а саме – 3, однією з яких і є та критикована підстава перевірки особи²⁴⁵. Таку більшу кількість підстав перевірки транспортного засобу або речі можна пояснити тим, що, в принципі, лише у транспортному засобі (а не під одягом чи в кишенях особи) може знаходитися інша особа, як-от правопорушник²⁴⁶. Водночас, на мою думку, не зрозумілий критерій, за яким законодавець розрізнив перевірку особи та речі/транспортного засобу з огляду на те, що одну із перелічених підстав, а саме: «якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення»²⁴⁷ не поширив і на перевірку особи. Тобто, на відміну від речі чи транспортного засобу, навіть наявність достатніх підстав вважати, що особа має при собі знаряддя вчинення правопорушення не дає право поліцейському провести поверхневу перевірку такої особи. Також представники Асоціації рекомендують запровадити обов'язкову відео-фіксацію при проведенні поверхневої перевірки, за аналогією з обшуком у кримінальному процесі²⁴⁸.

На думку, Банчука О.А., недоліком законодавчого формулювання поверхневої перевірки є те, що під виглядом поверхневої перевірки транспортного засобу насправді закріплено проникнення до іншого володіння особи, яким, відповідно до позиції Пленуму Верховного Суду України²⁴⁹, і

²⁴⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.2 ст.34

²⁴⁵ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, п.2 ч.4 ст.34

²⁴⁶ Там само п.1 ч.4 ст.34

²⁴⁷ Там само п.3 ч.3 ст.34

²⁴⁸ Перший рік поліції: проблеми законодавчого регулювання [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://umdpl.info/police-experts.info/2016/11/18/legislation_year/

²⁴⁹ Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під ча [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08> - п.11

вважається транспортний засіб. При цьому перелік підстав для проникнення у житло та інше володіння особи є вужчим та, зокрема, має відповідати статті 30 Конституції України. Таким чином, дві підстави для проведення поверхневої перевірки транспортного засобу, а саме 1) наявність достатніх підстав вважати, що наявна річ, обіг якої заборонено чи обмежено, та 2) наявність достатніх підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути вчинено кримінальне правопорушення, не відповідають статті 30 Конституції²⁵⁰. Дане формулювання повинно бути узгоджене із наявним тлумаченням Пленуму Верховного Суду України.

Підсумовуючи, вважаю, що, по-перше, варто погодитися із тим, що формулюванню «річ, яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб»²⁵¹ бракує правової визначеності. Тому і у випадку з перевіркою особи, і речі, і транспортного засобу варто деталізувати перелік таких речей. По-друге, варто поширити підставу «якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення»²⁵² і на перевірку особи. Чинником, що свідчить на користь даної пропозиції є й обов'язок поліцейського забезпечити схоронність слідів правопорушення, згідно з вимогами статті 237 Кримінального процесуального кодексу України при виявленні їх в ході поверхневої перевірки²⁵³, що дозволить їх використати в кримінальному провадженні. Щодо обов'язкової відео-фіксації при поверхневій перевірці, то очевидно вона буде вагомим запобіжником проти зловживань з боку поліцейських.

Ще одним превентивним заходом, який викликає застереження є **зупинення транспортного засобу**. На думку представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній

²⁵⁰Банчук О. А. Поліцейські заходи в контексті європейських стандартів / О. А. Банчук // Правова держава. - 2016. - Вип. 27. - С. 330-338. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_43 - ст.335

²⁵¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.34

²⁵² Там само п.3 ч.4 ст.34

²⁵³ Там само ч.7 ст.34

діяльності²⁵⁴, а також авторів із Дніпровського державного університету внутрішніх справ²⁵⁵, друга підстава зупинення транспортного засобу²⁵⁶ частково накладається на першу підставу²⁵⁷. Оскільки, незважаючи на те, що відповідно до Правил дорожнього руху, забороняється експлуатація²⁵⁸ та рух²⁵⁹ транспортного засобу за наявності чітко переліченого ряду технічних несправностей, а порушення Правил дорожнього руху, власне, і виступає першою підставою для зупинення транспортного засобу, очевидну технічну несправність транспортного засобу було виділено в окрему другу підставу.

Водночас, формулювання другої підстави, а саме «очевидна технічна несправність», на їх думку, надто широке формулювання, що може спричинити зловживання з боку поліцейських. Я згоден із даним застереженням. Оскільки, на відміну від руху чи експлуатації транспортного засобу із технічною несправністю, як порушенні Правил дорожнього руху, тобто першої підстави зупинення, друга підстава «очевидна технічна несправність» не обмежується чітким переліком несправностей, закріпленим у Правилах дорожнього руху. Єдиним запобіжником, встановленим у Законі є вимога, що така технічна несправність повинна бути «очевидною».

На мою думку, наявність такого запобіжника не ліквідує недолік формулювання. Оскільки попри очевидність несправності, вона може бути зовсім незначною, не становити небезпеки ні для кого, а також навіть не підпадати під перелік несправностей у Правилах дорожнього руху. Тобто частина несправностей підпадає під першу підставу для зупинки транспортного засобу, як порушення Правил дорожнього руху, в той час як інша частина фактично охоплює усі решту несправностей, які може помітити поліцейський. З

²⁵⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.19

²⁵⁵ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. – Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. - ст.119

²⁵⁶ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> п.2 ч.1 ст.35

²⁵⁷ Там само п.1 ч.1 ст.35

²⁵⁸ Постанова КМУ "Про Правила дорожнього руху" [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF> - п.31.4

²⁵⁹ Там само, п.31.6

точки зору представників Асоціації, у світлі захисту прав людини, наявність лише тих несправностей, які становлять небезпеку для пасажирів транспортного засобу або для інших учасників дорожнього руху може бути підставою для його зупинки²⁶⁰. На мою думку, другу підставу не варто скасовувати, оскільки несправності, перелічені у Правилах дорожнього руху може бути складно виявити візуально і при русі транспортного засобу. При цьому, їх наявність може становити загрозу для когось. Однак варто змінити існуюче формулювання другої підстави, шляхом запровадження додаткового запобіжника перевірки, а саме умови наявності достатніх підстав вважати, що наявна несправність може становити загрозу для когось.

Стосовно третьої підстави, а саме наявності інформації, «що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення»²⁶¹, на мою думку, поняття «інформація» виглядає розпливчастим, порівняно із поняттями «достатніх підстав» чи «обґрунтованої підозри», використаних у інших положеннях Закону. Тобто Закон не встановлює жодних вимог до якості та кількості такої інформації.

Щодо п'ятої підстави, а саме необхідності «здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути»²⁶², то невиправданим виглядає розрізнення законодавцем опитування водія чи пасажирів у цьому випадку та «опитування особи»²⁶³, як окремого поліцейського заходу, право на застосування якого поліцейський має,

²⁶⁰ Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. - ст.19

²⁶¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - п.3 ч.1 ст.35

²⁶² Там само п.5 ч.1 ст.35

²⁶³ Там само ст.33

«якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень»²⁶⁴. У другому випадку підстава для проведення опитування є значно ширшою, тоді як у першому зводиться до встановлення обставин лише щодо трьох категорій, а саме «вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення».

Відповідно до підпункту «а» пункту 22.3. Правил дорожнього руху, «перевезення вантажу дозволяється за умови, що він не наражає на небезпеку учасників дорожнього руху»²⁶⁵. Відповідно до підпункту «г» пункту 31.3., «забороняється експлуатація транспортних засобів згідно із законодавством у разі порушення порядку встановлення і використання спеціальних світлових і звукових сигнальних пристроїв»²⁶⁶. Тобто, незважаючи на те, що порушення даних норм уже саме по собі становить підставу для зупинення транспортного засобу цьому як «порушення Правил дорожнього руху»²⁶⁷, як і вищезгадана «очевидна технічна несправність»²⁶⁸ вони виділені в окремі підстави²⁶⁹ для зупинки транспортних засобів. Однак, на відміну від «очевидної технічної несправності» таке їх виділення виглядає невиправданим.

Таким чином, на мою думку, варто внести наступні зміни у формулювання даного поліцейського заходу:

- змінити існуюче формулювання другої підстави, шляхом запровадження додаткового запобіжника перевірки, а саме умови наявності достатніх підстав вважати, що наявна несправність може становити загрозу для когось;
- встановити вимоги «достатності» інформації у формулюванні третьої підстави;

²⁶⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.33

²⁶⁵ Постанова Кабінету Міністрів від 10 жовтня 2001 р. № 1306 Про Правила дорожнього руху [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#n701>, пп. «а» п.22.3.

²⁶⁶ Там само пп. «г» п.31.3.

²⁶⁷ Там само п.1 ч.1 ст.35

²⁶⁸ Там само п.2 ч.1 ст.35

²⁶⁹ Там само п.8 ч.1 ст.35, п.9 ч.1 ст.35

- встановити таку ж підставу для зупинки транспортного засобу з метою опитування пасажирів, як і для проведення опитування, згідно з статтею 33 Закону;

- скасувати окремі восьму та дев'яту підстави.

Експерти Ради Європи відзначають, що недолік формулювання поліцейського заходу **обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю**²⁷⁰ полягає у відсутності закріплення конкретних строків обмеження пересування особи, транспортного засобу або фізичного володіння річчю. На їх погляд, в іншому разі такі дії будуть становити затримання в розумінні статті 5 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що тягнучим за собою надання особі відповідних гарантій²⁷¹. Вони пропонують у статті 37 Закону визначити межі повноважень поліцейського щодо обмеження пересування особи або володіння майном.

Застереження про застосування гарантій, передбачених в контексті статті 5 Конвенції, стосується лише обмеження пересування особи, а не транспортного засобу чи фактичного володіння річчю. І запобіжники проти зловживання даним поліцейським заходом, а саме підстави, порядок, строки і т.д. щодо допустимого за статтею 37 Закону обмеження пересування особи чітко передбачені у Кримінальному процесуальному та Кодексі України про адміністративні правопорушення, до яких, власне і відсилає частина 1 даної статті.

В той же час у даній статті не встановлено строки обмеження фактичного володіння річчю або пересування транспортного засобу, яке може здійснюватися на підставі того, що вони «можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої

²⁷⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ст.37

²⁷¹ Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію»- 2015, ст.24

людини, або пошкодження чужої речі»²⁷². Єдиним запобіжником, який стосується як обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі є обов'язок негайно припинити застосування даного поліцейського заходу, «якщо немає необхідності здійснювати такий захід»²⁷³, який невиправдано повторює загальний запобіжник проти зловживань поліцейськими заходами²⁷⁴.

На думку Банчука О.А., недоліком законодавчого формулювання даного заходу є закріплення обов'язку поліцейського «повідомити про причини застосування ним відповідних заходів»²⁷⁵ лишень на вимогу особи, а не у всіх випадках²⁷⁶. Водночас, у загальних положеннях щодо поліцейських заходів Закон закріплює обов'язок поліцейського «повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи»²⁷⁷. Тобто загальне правило не встановлює необхідність вимоги з боку особи. Незрозумілою виглядає мотивація законодавця закріплювати обидві норми. Лишається питання, чи не звужує вищезгадана норма обсяг обов'язку поліцейського лишень до випадків, коли особа вимагає з його боку даних дій. Я вважаю, що норма, яка зобов'язує поліцейського «повідомити про причини застосування ним відповідних заходів» лишень на вимогу особи повинна бути скасована, оскільки нинішній стан несе ризик невиправданого обмеження права особи знати підстави застосування до неї поліцейського заходу.

На мою думку, як і у випадку з іншими поліцейськими заходами, як-от поверхневою перевіркою чи зупинкою транспортного засобу, не варто встановлювати конкретні строки-обмеження тривалості їх проведення. Оскільки, по-перше, неможливо настільки детально передбачити реалії, в яких

²⁷² Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.4 ст.37

²⁷³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.6 ст.37

²⁷⁴ Там само ч.7 ст.29

²⁷⁵ Там само ч.4 ст.37

²⁷⁶ Банчук О. А. Поліцейські заходи в контексті європейських стандартів / О. А. Банчук // Правова держава. - 2016. - Вип. 27. - С. 330-338. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_43 - ст.3

²⁷⁷ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.2 ст.31

буде потреба застосувати дані заходи, а, отже, існуватиме загроза недовіри даних заходів через надто стислі строки. По-друге, уже закріплено два запобіжники щодо зловживань даними заходами, а саме чіткі підстави їх проведення та обов'язок їх негайно «припинити якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу»²⁷⁸.

Три підстави для застосування поліцейського заходу **проникнення до житла чи іншого володіння особи**, закріплені у статті 38 Закону, відповідають двом підставам для проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку, встановлені статтею 30 Конституції України²⁷⁹.

Європейська Конвенція допускає втручання в приватне життя шляхом проникнення у житло при дотриманні ряду вимог, а саме: законодавчому закріпленні такого заходу, відповідності мети одній із легітимних цілей, перелічених у статті 8 Конвенції, необхідності такого проникнення для досягнення такої цілі та його пропорційності цілі. При задоволенні цих критеріїв, Європейський Суд з прав людини допускає навіть обшуки житла без судового ордеру²⁸⁰²⁸¹. Водночас у ряді справ Суд зазначає про необхідність запровадження запобіжників проти зловживань при порушенні недоторканності житла²⁸²²⁸³. Також Суд чітко встановив допустимість проникнення у житло особи для затримання підозрюваного у здійсненні терористичної діяльності²⁸⁴.

²⁷⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.7 ст.29

²⁷⁹ Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

²⁸⁰ *İSILDAK v. TURKEY*, Application no. 12863/02, Judgment of 30 September 2008 [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88642> - § 51

²⁸¹ *GUTSANOVİ v. BULGARIA*, Application no. 34529/10, Judgment of 15 October 2013 [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-126982%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-126982%22]}) - § 222

²⁸² *KUČERA v. SLOVAKIA*, Application no. 48666/99, Judgment of 17 July 2007 [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-81731%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-81731%22]}) - §§ 119 and 122

²⁸³ *RACHWALSKI AND FERENC v. POLAND*, Application no. 47709/99, Judgment of 28 July 2009 [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-93690%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-93690%22]}) - § 73

²⁸⁴ *MURRAY v. THE UNITED KINGDOM*, Application no. 14310/88, Judgment of [Електронний ресурс]. – 28. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22dmdocnumber%22:\[%22695772%22\],%22itemid%22:\[%22001-57895%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22dmdocnumber%22:[%22695772%22],%22itemid%22:[%22001-57895%22]}) - § 91-92

Експерти Ради Європи застерігають від ризику того, що друга підстава, а саме «безпосереднє переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину» може не відповідати вимогам статті 8 конвенції. Вони мотивують це тим, що «той факт, що слідчі дії проводяться стосовно особи, підозрюваної в участі у вчиненні злочину, сам по собі не є достатньою підставою для проникнення у приватне володіння у рамках загальних повноважень поліції»²⁸⁵. Водночас «безпосереднє переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину» можна ототожнити з слідчою дією, хіба, якщо таке переслідування супроводжуватиметься оглядом чи обшуком. Експерти Ради Європи пропонують більш детально визначити «види злочинів, розслідування яких може бути підставою для проникнення у приватну власність, та встановити порядок дій для кожного з таких випадків». Вони наводять приклад рішення Європейського Суду з прав людини «Кілієн проти Румунії», в якому Суд підтвердив вимогу до законів, що регулюють проникнення поліцією до житла, яка полягає в тому, що вони мають «достатньо чітко визначати коло таких повноважень та спосіб їхнього застосування, що має забезпечити достатній захист особи від свавілля», та підкреслив, що для цього має бути надано «окремий дозвіл на проведення обшуку, яким визначено його мету та обсяги, оформлений відповідно до чинного законодавства заздалегідь або постфактум»²⁸⁶.

Варто зазначити, що по-перше, проникнення не обов'язково супроводжується обшуком, а, отже, і перелік вимог до нього за відсутності обшуку буде меншим. По-друге, стаття чітко закріплює ряд запобіжників. Зокрема, перший полягає в тому, що «проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним

²⁸⁵Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію» - 2015, ст.24

²⁸⁶KILYEN v. ROMANIA, Application no. 44817/04, Judgment of 25 February 2014 [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-141170%22%5D%7D> - § 34

майном»²⁸⁷ та другий – обов'язок поліцейського скласти протокол про застосування даного поліцейського заходу²⁸⁸. По-третє, у формулюванні другої підстави для проникнення²⁸⁹ чітко закріплена умова для його реалізації, а саме наявність «безпосереднього переслідування». З точки зору авторів Науково-практичного коментаря до Закону України «Про Національну поліцію» за загальною редакцією В. В. Сокурєнка «безпосереднє переслідування означає слідування за особою безперервно протягом певного часу без втрати переслідувачем переслідуваного з поля зору. Не є втратою з поля зору випадки, коли переслідуваний тимчасово ховається в якомусь укритті, в тому числі й у житлі чи іншому володінні особи, але переслідувач знає, що він там перебуває, а переслідуваний усвідомлює, що переслідування його не закінчилося»²⁹⁰. При такому тлумаченні дана умова виключає ймовірність проникнення за відсутності реальної потреби у ньому для затримання особи. При цьому ризик зловживань поліцейськими даним поліцейським заходом лишається високим. Так, часто неможливо одразу кваліфікувати дію особи як злочин, зокрема, зважаючи на їх велику кількість у Кримінальному кодексі. Тому, на мій погляд, доречно закріпити можливість поліцейського проникнення до житла або іншого володіння особи лишень при безпосередньому переслідуванні осіб, підозрюваних у скоєнні насильницького злочину. Таке формулювання міститиме чіткий маркер для визначення можливості проникнення та буде виправданим з огляду і на особливу суспільну небезпеку особи, підозрюваної у скоєнні такого злочину.

На думку представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності, законодавче формулювання поліцейського заходу **застосування технічних приладів та технічних засобів,**

²⁸⁷ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.2 ст.38

²⁸⁸ Там само ч.3 ст.38

²⁸⁹ Там само п.2 ч.1 ст.38

²⁹⁰ Науково-практичний коментар до ЗУ «Про Національну поліцію» - *За загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента В. В. Сокурєнка* – Харків – 2016, ст.155

що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису має ряд недоліків.

По-перше, у Законі немає норм, які б регулювали оприлюднення й використання поліцією інформації, отриманої з технічних засобів фото- та відео-фіксації. Вони стверджують, що часто у резонансних випадках поліція свавільно оприлюднює у медіа отриману таким чином інформацію, чим, очевидно, порушує права осіб, яких вона стосується. Така практика визнавалася серйозним втручанням у право особи на приватність^{291 292 293 294}.

По-друге, на їх думку, існує ризик порушення у певних випадках закріплених законом прав особи. Згідно з частиною 1 статті 307 Цивільного кодексу України, «згода особи на її зйомку припускається, якщо зйомка проводиться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру»²⁹⁵. В той же час зйомка особи без її згоди, зокрема, із застосуванням камери на формі поліцейського, як-от у транспортному засобі, у помешканні та інших не публічних місцях, виходячи із даного положення Цивільного кодексу, є незаконною. Однак, відповідно до частини 3 даної статті «знімання фізичної особи на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, в тому числі таємне, без згоди особи може бути проведене лише у випадках, встановлених законом»²⁹⁶. З цього можна зробити висновок, що, зрештою, проведення даного поліцейського заходу навіть у не публічних місцях не порушує положення Кодексу, оскільки даний захід закріплено на рівні закону.

²⁹¹ KHUZHIN AND OTHERS v. RUSSIA, Application no. 13470/02, Judgment of 23 October 2008 [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-89062%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-89062%22]}) - §§ 115-118

²⁹²SCIACCA v. ITALY, Application no. 50774/99, Judgment of 11 January 2005 [Електронний ресурс]. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-67930%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-67930%22]}) - §§ 29-31

²⁹³KHMEL v. RUSSIA, Application no. 20383/04, Judgment of 12 December 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-138916%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-138916%22]}) - § 40

²⁹⁴ТОМА v. ROMANIA, Application no. 42716/02, Judgment of 24 February 2009 [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-91426%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-91426%22]}) - §§ 90-93

²⁹⁵ Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>, ч.1 ст.307

²⁹⁶ Там само ч.3 ст.307

По-третє, представники Асоціації застерігають щодо відсутності належної законодавчої регламентації вилучення поліцією інформації, отриманої із застосуванням автоматичної фото- і відеотехніки, яка знаходиться в чужому володінні, як-от камери спостереження, що становитиме втручання в права володільця²⁹⁷ у розумінні статті 8 чи навіть статті 1 Протоколу 1 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. У розумінні Європейського Суду з прав людини такі дії можуть становити, зокрема обшук та вилучення майна особи^{298 299}. Зважаючи на конвенційні вимоги щодо запобіжників проти зловживань при здійсненні обшуку та вилучення, положення про право поліцейського «використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою: 1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб; 2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху»³⁰⁰ є надто розпливчастим, зокрема формулювання «з метою попередження правопорушення» надає поліцейському надто широку свободу розсуду. Також дана стаття не встановлює порядку та строків такого використання.

На думку експертів Ради Європи, необхідно також закріпити право доступу громадян до фото- та відеоматеріалів, на яких вона зафіксовані, оскільки такі матеріали належать до їх персональних даних. Водночас вони зазначають виняток з цього правила, а саме існування чіткого конкретного ризику, що надання такого доступу може зашкодити проведенню кримінального розслідування³⁰¹.

²⁹⁷Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К.: Асоціація УМДПЛ, 2016 р. - ст.20

²⁹⁸ SHARPELL v. THE UNITED KINGDOM, Application no. 10461/83), Judgment of 30 March 1989 [Електронний ресурс]. – 1989. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57459%22>] - §§ 50-51

²⁹⁹FUNKE v. FRANCE, Application no. 10828/84, Judgment of 25 February 1993 [Електронний ресурс]. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57809%22>] - § 48

³⁰⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.40

³⁰¹ Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію»- 2015, ст.25

На мою думку, варто погодитися із трьома застереженнями. По-перше, варто розробити чіткий порядок використання та оприлюднення таких матеріалів, із урахуванням права особи на захист та доступ персональних даних. По-друге, варто закріпити чіткий порядок використання матеріалів із техніки, що знаходиться у чужому володінні, зокрема, встановивши часове обмеження такого використання та його протокольну фіксацію. Щодо формулювання в цілому, то варто встановити вимоги достатності підстав вважати, що дані дії є необхідними для досягнення зазначених цілей.

На думку³⁰² представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності, у поліцейському заході **поліцейське піклування** містяться елементи затримання особи у розумінні статті 5 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Вони вказують на те, що Європейський Суд з прав людини зважає, перш за все на зміст дії а не на її формальну сторону. Суд визначає, чи певна дія становить затримання у кожному конкретному випадку, враховуючи такі фактори, як тип, тривалість, наслідки й спосіб виконання відповідного заходу. Також вони зазначають, що поняття «свавільля» у статті 5 § 1 має більш широке значення, аніж просто недотримання національного законодавства і може мати місце там, де поліцейські ведуть себе недобросовісно або застосовують обман^{303 304}. Відповідно, якщо розглядати поліцейське піклування як затримання, то особі щодо якої застосовується даний поліцейський захід повинно бути надано ряд процесуальних гарантій, право постати перед суддею протягом чітко встановленого строку. Висновок про правомірність даного заходу та його доцільність залежатиме від дотримання закону поліцейськими в ході його застосування.

³⁰²Права людини в діяльності української поліції – 2017. Аналітичний звіт / За заг. ред. Крапивіна Є. О. – К. : Софія-А, 2018 р. - ст.65, 66

³⁰³ CREANGĂ v. ROMANIA, Application no. 29226/03, Judgment of 23 February 2012 [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109226%22%7D> - § 84

³⁰⁴A. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, Application no. 3455/05, Judgment of 19 February 2009 [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-91403%22%7D> - § 164

2.4. Права людини та поліцейські заходи примусу

Частина 1 статті 42 Закону закріплює перелік поліцейських заходів примусу: 1) фізичний вплив; 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї.

На думку представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності, по-перше, норма, яка регламентує порядок застосування поліцейських заходів примусу, а саме, що «вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення»³⁰⁵ «є занадто небагатослівною та недостатньою на тлі міжнародних стандартів, визначених відповідними актами ООН»³⁰⁶. Вони вказують на нерозкриття змісту принципів пропорційності та диференціації застосування засобів примусу, відсутності опису співвідношення між ступенем примусу та мети застосування таких заходів, відповідно до Закону. Вони посилаються на статтю 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 1979 року, де закріплено, що «будь-якій особі, уповноваженій державою на охорону правопорядку, заборонено застосовувати таку силу, що не є співмірною законній меті, яку треба досягти»³⁰⁷.

На мою думку, дане положення Кодексу певною мірою перегукується із загальною вимогою необхідності, закріпленій щодо всіх поліцейських заходів³⁰⁸. Однак зважаючи на те, що законодавче розкриття принципу необхідності дещо відрізняється від співмірності ступеню примусу та мети його застосування. Так, наприклад, захід може у розумінні Закону вважатися

³⁰⁵ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.3 ст.43

³⁰⁶ Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К.: Асоціація УМДПЛ, 2016 р. - ст. 21

³⁰⁷ Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку [Електронний ресурс]. – 1979. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282, ст.3

³⁰⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.4 ст.29

необхідним, однак мети може бути досягнуто і меншим ступенем примусу. А, отже, є сенс закріпити додатковий запобіжник при застосуванні засобів примусу, а саме «співмірність ступеня сили меті».

По-друге, на їх думку, в Законі також немає деяких положень, передбачених пунктами 4 і 5 «Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку» ООН від 1990 року. Зокрема, не закріплено обов'язковість при застосуванні сили поліцейським його переконання, що усі ненасильницькі засоби було вичерпано. Відсутні вимоги стриманості при застосуванні поліцейським заходів примусу, застосування примусу лише у випадках абсолютної необхідності та зведення до мінімуму заподіяної шкоди.

На мою думку, зазначені представниками Асоціації вимоги уже частково відображені в загальній вимозі необхідності, закріпленій щодо всіх поліцейських заходів³⁰⁹. Так «поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним»³¹⁰, що закріплює обов'язок поліцейського переконатися у тому, що інші, менш жорсткі заходи є неефективними. А формулювання «якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам»³¹¹ відображає вимогу зведення до мінімум заподіяної шкоди. Щодо вимоги стриманості при застосуванні поліцейським заходів примусу, то в будь-якому разі вона носитиме більше етичний характер, ніж буде правовим запобіжником.

На думку експертів Ради Європи, перелік випадків **застосування спеціальних засобів**³¹², є дуже обмеженим, беручи до уваги те, що можуть виникнути ситуації, неохоплені цим переліком. Вони пропонують змінити

³⁰⁹Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.4 ст.29

³¹⁰ Там само, ч.4 ст.29

³¹¹ Там само ч.4 ст.29

³¹² Там само, ст.45

існуючий обмежувальний підхід встановленням меж застосування сили, встановивши загальні принципи, які можуть бути більш деталізовані в інших підзаконних нормативно-правових актах, як-от інструкціях³¹³.

Я частково згоден із даним застереженням. Однак, виходячи із частоті необхідності поліцейському швидко приймати рішення про те, чи та як застосовувати спеціальні засоби, їх перелік має бути максимально деталізованим саме на законодавчому рівні. Оскільки якість та легітимність моделей поведінки вироблених на законодавчому рівні є вищою, ніж на рівні особистого сприйняття поліцейського в екстремальній ситуації чи то на рівні відомств. При цьому, аби зменшити ризик виникнення ситуацій, неохоплених переліком випадків застосування спеціальних засобів коли все ж виникне обґрунтована потреба у їх застосуванні, та водночас запобігти свавільному застосуванню сили, доцільно ширше формулювати конкретні випадки такого застосування.

Більше того, на думку Бочек О.І., варто закріпити право поліцейського використовувати будь-які підручні засоби, у разі відсутності у нього необхідних спеціальних засобів або вогнепальної зброї³¹⁴. Схоже положення закріплено у білоруському законодавстві³¹⁵ та російському, з тим застереженням, що воно стосується лишень засобів обмеження рухомості: «за відсутності засобів обмеження рухомості, працівник поліції вправі використати підручні засоби».³¹⁶

На мою думку, така поправка є виправданою. Оскільки, по-перше, може виникнути ситуація необхідності застосування поліцейським підручних засобів, як-от для захисту свого чи інших осіб життя чи здоров'я. По-друге, як і у

³¹³ Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію»- 2015, ст.26

³¹⁴ Бочек О.І. Зарубіжний досвід застосування поліцейських заходів примусу // Наука і правоохоронна : науковий журнал / Держ. н.-д. ін-т М-ва внутрішніх справ України ; наукова рада: М.Г. Верберський, В.Г. Гончаренко, В.М. Геєць [та ін.] ; голов. ред.: В.О. Криволапчук. – Київ, 2016. – № 4 (34). – С.28.

³¹⁵ Закон РБ «Об органах внутренних дел», [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_organah_vnutrennih_del/26.htm - ст.27, 28

³¹⁶ Федеральный закон РФ "О полиции" [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonrf.info/zakon-o-policii/> - п.3 ч.2 ст.21

випадку із спеціальними засобами уже існують загальні запобіжники проти поліцейського свавілля при такому застосуванні. При цьому, важливо встановити обмеження застосування таких підручних засобів виключно випадками відсутності відповідних спеціальних засобів.

На думку експертів Ради Європи, недоліком Закону є також відсутність зазначення максимально можливого тиску вивільнення води при застосуванні водометів³¹⁷, оскільки від величини тиску залежить рівень ушкоджень людей, щодо яких водомети застосовуються³¹⁸. На мою думку, дане застереження також варто врахувати.

На думку представників Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності³¹⁹, а також експертів Ради Європи³²⁰, у частині 4 статті 46 Закону закріплено ряд випадків **застосування вогнепальної зброї**, які створюють небезпеку для прав людини. На їх думку, по-перше, недоліком є допустимість застосування вогнепальної зброї «для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти»³²¹ та допустимість застосування вогнепальної зброї без попередження «якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу»³²². З точки зору експертів Асоціації, таке формулювання підстав суперечить цілям застосування зброї, закріпленим у цій же статті, а саме «для

³¹⁷ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> -п.9 ч.3 ст.45

³¹⁸ Закон про поліцію: 29 зауважень з боку Європи [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/09/22/7038450/view_print/

³¹⁹ Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. - ст.21

³²⁰ Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію»- 2015, ст.26

³²¹ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> п.5 ч.4 ст.46

³²² Там само п.3 ч.6 ст.46

негайного відвернення чи припинення збройного нападу».³²³ Оскільки тяжкий чи особливо тяжкий злочин зовсім не завжди поєднаний із насильством.

Я згоден із даним застереженням. Більше того, дані недоліки Закону суперечать також стандартам Ради Європи, зокрема вимогам до застосування летальної сили, виробленим Європейським Судом з прав людини. Суд зазначив, що до застосування вогнепальної зброї повинен застосовуватися принцип «абсолютної необхідності»³²⁴, який є жорсткішим, ніж просто необхідність. У рішенні у справі *Nachova v Bulgaria* Суд чітко встановив, що «потенційно смертоносна сила не може вважатися абсолютно необхідною, якщо особа, яку треба затримати не становить загрози для життя чи здоров'я та не підозрюється у вчиненні насильницького злочину»³²⁵. Даний підхід повинен застосовуватися навіть, якщо існує імовірність втечі особи.

По-друге, і експерти Асоціації, і експерти Ради Європи погоджуються, що недоліком є також допустимість застосування вогнепальної зброї «для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил»³²⁶. На їх думку, таке застосування становить невиправдану загрозу для життя та здоров'я осіб. На мою думку, можливість такого застосування вогнепальної зброї повинна залишатися. Оскільки закріплено ряд запобіжників щодо такого застосування щодо всіх поліцейських заходів, щодо примусових, а також окремо спеціально щодо вогнепальної зброї: «поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогненебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків

³²³ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.7 ст.46

³²⁴ *McCANN AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM*, Application no. 18984/91, Judgment of 27 Septemebr 1995 [Електронний ресурс]. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57943%22>] - paragraph 148

³²⁵ *NACHOVA AND OTHERS v. BULGARIA*, Applications nos. 43577/98 and 43579/98, Judgment 6 July 2005 [Електронний ресурс]. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-69630%22>] - paragraph 107.

³²⁶ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - ч.13 ст.46

необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності»³²⁷, а на практиці можуть виникнути випадки, коли таке застосування буде цілком виправдане.

На мою думку, недоліком формулювання даного поліцейського заходу є невідповідність пункту 6 частини 4 статті 46 «для затримання особи, яка ... намагається втекти з-під варти»³²⁸ підходу, чітко вказаному Судом у вищезгаданому уривку із рішення у справі *Nachova v Bulgaria*³²⁹. Оскільки дане положення дозволяє застосування вогнепальної зброї «якщо особа, яку треба затримати не становить загрози для життя чи здоров'я та не підозрюється у вчиненні насильницького злочину».

На думку Осадчого В.І., невиправданим є розрізнення «застосування» та «активного застосування» вогнепальної зброї в частині 10 статті 46 Закону. Також він звертає увагу на неналежне вживання прийменників у ряді статей³³⁰. Вживання сполучників «і», «та» між словами «життя», «здоров'я», на його думку, фактично нівелює можливість захисту здоров'я. У іншому випадку «кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються, якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим»³³¹. Буквальне тлумачення даного формулювання виключає можливість для застосування таких засобів для відвернення завдання шкоди особою самій собі. Виправленням даного недоліку могла би бути заміна наявних прийменників на формулювання «та/або»³³².

На **практиці** часто виникають проблеми зі здатністю поліцейських застосовувати зброю в рамках законодавства. Причиною цього можна назвати

³²⁷ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.9 ст.46

³²⁸ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, п.6 ч.4 ст.46

³²⁹ *NACHOVA AND OTHERS v. BULGARIA*, Applications nos. 43577/98 and 43579/98, Judgment 6 July 2005 [Електронний ресурс]. – 2005. – Режим доступу до ресурсу:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69630%22%5D%7D> - paragraph 107.

³³⁰ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - п.6 «б» ч. 3 ст. 45; п. 9 «б» ч. 3 ст. 45; п. 10 «а» ч. 3 ст. 45; п. 6 ч. 4 ст. 46; п. 1 «г» ч. 3 ст. 45; п. 1 «г» ч. 3 ст. 45

³³¹ Там само п.1 (г) ч.3 ст.45

³³² Осадчий В. І. Кримінально-правова складова регламентування поліцейських заходів примусу в Законі України "Про Національну поліцію" / В. І. Осадчий // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 4. - С. 154-160. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npna_u_2015_4_31 - ст.158-160

багато чинників, зокрема, ключовий, названий самими поліцейськими – недостатня підготовка. Суттєвими проблемами є нездатність поліцейських дотриматися принципу вичерпання менш небезпечних засобів, ніж вогнепальна зброя та застосувати вогнепальну зброю, при цьому, не наражаючи на небезпеку інших. Ілюстративним у даному контексті є судові рішення, щодо неправомірного застосування вогнепальної зброї поліцейським:

«Разом з тим, прибувши на місце події позивач побачив, що ОСОБА_19 уже застосовував стосовно ОСОБА_6 вогнепальну зброю, попри це ОСОБА_5 усвідомлено увійшов в зону вогневої активності ОСОБА_19 та скоротив дистанцію з ОСОБА_6, що прямо заборонено чинним законодавством. Тим самим створивши ситуацію за якої прийняття рішення щодо використання інших засобів примусу (спеціальних засобів) стало обмеженим у часі, тим самим ОСОБА_21 через власну непрофесійність наразив на небезпеку своє життя та здоров'я...

...Більше того, суд звертає увагу на те, що ОСОБА_5 не вчинив необхідних заходів для забезпечення власної безпеки, оскільки тільки поліцейський, який перебуває у безпеці може захистити інших громадян, таким чином ОСОБА_5 власними некомпетентними діями дав можливість ОСОБА_6 скоротити дистанцію, чим створив небезпечну ситуацію для власного життя та здоров'я, а відкривши вогонь з вогнепальної зброї небезпеку для інших людей...

...Отже, ОСОБА_5 вчинив найтяжчий дисциплінарний проступок, який свідчить про завдання правопорушнику більш тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці захисту, та створення небезпеки для інших цивільних осіб і своїх колег при застосуванні вогнепальної зброї у громадському місці, зокрема на тротуарі з асфальтовим покриттям, де куля могла зрикошетити та завдати шкоди іншим особам»³³³.

Висновки до розділу II

Новий закон у більшості формулювань відповідає європейським стандартам захисту прав людини та є кроком уперед, порівняно із попередніми законами, які регламентували діяльність поліції. Ключовим лишається дотримання норм Закону поліцейськими на практиці. Водночас кілька формулювань поліцейських заходів мають недоліки, а деякі допускають тлумачення, яке може нести ризики для прав людини.

Переваги чинного Закону порівняно з попередніми:

- закріплення регулювання поліцейських заходів на рівні закону;

³³³ Постанова Хмельницького окружного адміністративного суду у справі № 822/1077/17 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67657622>

- наявність ряду запобіжників проти порушення прав людини, як на рівні усіх заходів, так і на рівні їх конкретних видів;
- закріплення принципу безперервності діяльності поліцейського.

Недоліки:

- відсутність чіткого формального критерію виділення поліцейських заходів у даному законі та розділення поліцейських заходів на превентивні та заходи примусу;
 - закріплення можливості розпорошення переліку поліцейських заходів у різних законодавчих актах;
 - відсутність належного регулювання персональної ідентифікації поліцейських;
 - відсутність визначення «надзвичайної події» у формулюванні поліцейського заходу «перевірка документів особи». При цьому, у іншому законодавстві також відсутнє визначення даного поняття. Тому доцільно закріпити його визначення на законодавчому рівні;
 - відсутність підстави поверхневої перевірки особи «наявність достатніх підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення»³³⁴ (на відміну від поверхневої перевірки речі та транспортного засобу, для якої таку підставу закріплено);
 - неузгодженість положення Закону з позицією Верховного Суду України в тому, чи становить транспортний засіб інше володіння особи, порядок проникнення до якого чітко врегульований Конституцією України;
 - невиправдане обмеження переліку випадків у формулюванні підстави для зупинки транспортного засобу з метою опитування пасажирів лишень трьома. При тому що для проведення опитування особи, згідно зі статтею 33 Закону, підставою є наявність «достатніх підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень»³³⁵.
- Різниця між двома видами опитування не виправдовує таке обмеження. Тому

³³⁴ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, п.3 ч.4 ст.34

³³⁵ Там само ч.1 ст.33

варто змінити формулювання підстави для зупинки транспортного засобу з метою опитування пасажирів на те, що закріплене у статті 33 Закону;

- не виправдане виділення восьмої та дев'ятої підстав зупинення транспортного засобу, оскільки вони прямо накладаються на першу підставу, а саме становлять види порушення Правил дорожнього руху. Тому варто скасувати окремі восьму та дев'яту підстави;

- відсутність закріплення порядку використання та оприлюднення матеріалів, отриманих з технічних засобів фото- та відео-фіксації. Тому, по-перше, варто розробити чіткий порядок використання та оприлюднення таких матеріалів, із урахуванням права особи на захист та доступ персональних даних. По-друге, варто закріпити чіткий порядок використання матеріалів із техніки, що знаходиться у чужому володінні, зокрема, встановивши часове обмеження такого використання та його протокольну фіксацію. Щодо формулювання в цілому, то варто встановити вимоги достатності підстав вважати, що дані дії є необхідними для досягнення зазначених цілей;

- відсутність запобіжника при застосуванні засобів примусу а саме співмірності ступеня сили меті;

- відсутність закріплення права поліцейського застосувати підручні засоби за відсутності спеціальних засобів, недоліки технічних норм застосування ряду спеціальних заходів;

- невідповідність формулювання поліцейського заходу «застосування вогнепальної зброї» в Законі суперечить стандартам Ради Європи, зокрема вимогам до застосування летальної сили, виробленим Європейським Судом з прав людини;

- не виправдане вживання сполучників лише «та» чи лише «або» у ряді формулювань.

При цьому, ряд формулювань поліцейських заходів несе ризики для прав людини:

- ризик несе формулювання можливості запрошення до поліцейського відділку при здійсненні поліцейського заходу «опитування особи». З боку правоохоронців може мати місце зловживання цією можливістю, тобто особу фактично затримуватимуть під виглядом запрошення;
- надто широке формулювання підстави поверхневої перевірки «наявність у особи речі яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб»³³⁶ становить ризик для прав людини, оскільки фактично будь-яка річ може підпасти під цю категорію;
- її надто широке формулювання другої підстави, а саме «очевидна технічна несправність» становить ризик для прав людини, оскільки такі очевидні технічні несправності не обмежуються переліком несправностей, рух з якими обмежено відповідно до Правил дорожнього руху, та фактично під них можуть підпасти будь-які, навіть найдрібніші несправності. Тому варто змінити існуюче формулювання другої підстави, шляхом запровадження додаткового запобіжника перевірки, а саме умови наявності достатніх підстав вважати, що наявна несправність може становити загрозу для когось;
- відсутність вимоги «достатності» інформації у формулюванні третьої підстави зупинення транспортного засобу;
- формулювання поліцейського заходу «проникнення до житла або іншого володіння особи», яке фактично надає можливість поліцейському застосувати його при переслідуванні підозрюваного у скоєнні будь-якого злочину, несе ризик для права особи на недоторканність житла. Тому, на мій погляд, доречно закріпити можливість поліцейського проникнення до житла або іншого володіння особи лише при безпосередньому переслідуванні осіб, підозрюваних у скоєнні насильницького злочину;
- поліцейське піклування може підпадати під визначення «затримання» у розумінні статті 5 Конвенції, при цьому особі щодо якої застосовується цей

³³⁶ Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>, ч.1 ст.34

поліцейський захід не гарантовано ряд процесуальних гарантій, право постати перед суддею протягом чітко встановленого строку.

РОЗДІЛ III. Шляхи забезпечення дотримання прав людини при реалізації українською поліцією превентивних та примусових поліцейських заходів

У даному розділі проаналізовано існуючі національні механізми встановлення правомірності дій поліцейських та притягнення їх до відповідальності та механізм звернення до Європейського Суду з прав людини щодо порушення прав людини поліцейськими, зосереджено увагу на нововведеннях українського законодавства у даній сфері.

3.1. Процедура встановлення правомірності/неправомірності дій поліцейських

Правомірність дій поліцейського може бути оскаржено в ході різних видів процедур. У статті 19 Закону перелічено чотири види відповідальності поліцейських: кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільно-правова. Окремо варто підкреслити право особи звернутися із заявою про порушення її прав до Європейського Суду з прав людини, який також може встановлювати правомірність/неправомірність дій українських поліцейських.

Дисциплінарна відповідальність поліцейського може наставати за вчинення ним дисциплінарного проступку, який може полягати «в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов’язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції»³³⁷. Для «своєчасного, повного та об’єктивного з’ясування всіх обставин вчинення поліцейським дисциплінарного проступку, встановлення причин і умов його вчинення, вини, ступеня тяжкості дисциплінарного проступку, розміру заподіяної шкоди та для підготовки

³³⁷Закон України "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст.233. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> - ст.12

пропозицій щодо усунення причин вчинення дисциплінарних проступків»³³⁸ проводиться службове розслідування, яке полягає у «збиранні, перевірці та оцінці матеріалів і відомостей про дисциплінарний проступок поліцейського»³³⁹. Ініціювати призначення службового розслідування можуть громадяни, посадові особи, інші поліцейські, засоби масової інформації за наявності достатніх даних, що вказують на ознаки дисциплінарного проступку³⁴⁰. Службове розслідування призначає своїм письмовим наказом керівник, якому надані повноваження із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення³⁴¹. Службові розслідування проводяться дисциплінарними комісіями³⁴², сформованими з «поліцейських та працівників поліції, які мають відповідні знання та досвід, необхідні для ефективного проведення службового розслідування»³⁴³ та до складу яких «можуть також включатися представники громадськості, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет»³⁴⁴. Службове розслідування повинно бути проведено та завершено не пізніше одного місяця з дня його призначення керівником³⁴⁵, у разі потреби може бути продовжено ще на один місяць, так щоб у сумі не перевищити 60 календарних днів³⁴⁶. Службове розслідування завершується прийняттям дисциплінарною комісією рішення у формі висновку за результатами проведеного розслідування³⁴⁷. У висновку комісія, зокрема, зазначає свою позицію щодо наявності або відсутності у діянні поліцейського дисциплінарного проступку, його юридичної кваліфікації з посиланням на положення закону та вид стягнення, що пропонується застосувати до поліцейського у разі наявності в його діянні

³³⁸ Закон України "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст.233. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>, ч.2 ст.14

³³⁹ Там само ч.1 ст.14

³⁴⁰ Там само ч.4 ст.14

³⁴¹ Там само ч.3 ст.14

³⁴² Там само ч.1 ст.15

³⁴³ Там само ч.2 ст.15

³⁴⁴ Там само ч.3 ст.15

³⁴⁵ Там само ч.1 ст.16

³⁴⁶ Там само ч.2 ст.16

³⁴⁷ Там само ч.15 ст.15

дисциплінарного проступку³⁴⁸. У випадку встановлення вини поліцейського за результатами проведеного службового розслідування видається письмовий наказ про застосування до поліцейського одного з видів дисциплінарного стягнення, передбаченого статтею 13 Дисциплінарного Статуту ³⁴⁹. Повноваження щодо застосування дисциплінарних стягнень мають керівники перелічені у статті 20 Дисциплінарного Статуту ³⁵⁰. Поліцейський вправі оскаржити застосоване до нього дисциплінарне стягнення протягом місяця з дня його виконання «шляхом подання рапорту до прямого керівника особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення, а також шляхом звернення до суду в установленому порядку»³⁵¹.

Ініціювати службове розслідування щодо поліцейського може особа, яка має достатні дані, що вказують на ознаки дисциплінарного проступку³⁵². Для цього їй необхідно звернутися до керівника поліцейського із скаргою у порядку, встановленому для звернень громадян³⁵³. Закон встановлює термін подання скарги, а саме: рік з моменту прийняття рішення, що оскаржується, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням. При цьому, орган чи посадова особа, що розглядає скаргу може поновити термін, якщо він був пропущений з поважної причини³⁵⁴. Така скарга повинна розглядатися у термін який за жодних обставин не може перевищувати 45 днів, а за відсутності обґрунтованих підстав для його продовження не більше місяця³⁵⁵. Керівник зобов'язаний розглянути скаргу особи у вищеописаному порядку. У разі його порушення керівник несе цивільну, адміністративну або

³⁴⁸ Закон України "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст.233. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>, ч.1 ст.19

³⁴⁹ Там само ч.7 ст.19

³⁵⁰ Там само ч.1 ст.20

³⁵¹ Там само ч.1 ст.24

³⁵² Там само, ч.4 ст.14

³⁵³ Закон України "Про звернення громадян" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 47, ст.256. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

³⁵⁴ Там само ст.17

³⁵⁵ Там само ст.20

кримінальну відповідальність, передбачену законодавством України³⁵⁶. Так, наприклад, незаконна відмова у прийнятті та розгляді звернення, інше порушення Закону України «Про звернення громадян» становлять адміністративне порушення, відповідно до статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення³⁵⁷. Більше того, неналежне реагування керівника на інформацію про ймовірне правопорушення вчинене підлеглим йому поліцейським становитиме правопорушення з його боку, відповідно до пункту 8 частини 1 статті 3 Дисциплінарного статуту, де закріплено, що «керівник несе відповідальність за дотримання підлеглими службової дисципліни. З метою забезпечення дотримання службової дисципліни керівник зобов'язаний ... у разі виявлення порушення підлеглим службової дисципліни вжити заходів для припинення такого порушення та застосувати дисциплінарне стягнення до порушника або порушити клопотання про застосування стягнення уповноваженим керівником»³⁵⁸.

На думку Крапивіна Є.О., експерта Української Асоціації моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності, новий Статут має ряд переваг, зокрема, порівняно із попереднім. По-перше, на відміну, від попереднього статуту, де дисциплінарне стягнення застосовувалося за одноосібним рішенням керівника, у новому – керівник застосовує стягнення лишень за рішенням дисциплінарної комісії. По-друге, до діяльності дисциплінарних комісій тепер можуть залучатися представники громадськості. По-третє, поліцейському щодо якого проводиться службове розслідування тепер забезпечено належні можливості для захисту, зокрема, право на

³⁵⁶ Закон України "Про звернення громадян" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 47, ст.256. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>, ст.24

³⁵⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>, ст.212-3

³⁵⁸ Закон України "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст.233. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>, п.8 ч.1 ст.3

залучення захисника. По-четверте, положення Статуту приведені у відповідність з нормами Закону України «Про національну поліцію».

Серед недоліків нового Статуту експерт виділяє, по-перше, закріплення всього лишень можливості, а не обов'язковості залучення громадськості до діяльності дисциплінарних комісій. По-друге, невідповідність регулювання дисциплінарної відповідальності поліцейських європейським стандартам³⁵⁹, а саме в тому, що розслідування дисциплінарних правопорушень поліцейських повинно здійснюватися незалежним від поліції органом³⁶⁰.

Підсумовуючи, варто визнати, що ухвалення нового Дисциплінарного статуту є позитивним кроком, як для суспільства так і самих поліцейських. Водночас, варто погодитися із застереженням Крапивіна Є.О. щодо доцільності обов'язкового залучення громадськості до діяльності дисциплінарних комісій. Щодо створення окремого органу, то дане питання повинно лишатися предметом уваги та обговорення та, на мою думку, одним із аспектів реформи правоохоронної системи.

Згідно з частиною 2 статті 11 Дисциплінарного статуту «за вчинення адміністративних правопорушень поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до цього Статуту, крім випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення»³⁶¹. Стаття 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення закріплює перелік таких випадків, коли поліцейські несуть адміністративну

³⁵⁹ Висновок Бюро з демократичних інституцій і прав людини ОБСЄ на український проект закону про поліцію у 2014 р. - <https://www.osce.org/uk/odihr/131966?download=true> - п. 124

³⁶⁰ Відповідальність для поліцейських: вступають у силу нові правила [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/blog/yevgen_krapivin/409262_vidpovidalnist_politseyskih.html?fbclid=IwAR2F4g9jPrs39V0izzsS9TOrhWhw3Nxxgia-XKVSbPfqC2HLCzpUFwc3BhC8

³⁶¹ Закон України "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст.233. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>, ч.2 ст.11

відповідальність на загальних підставах - порушення правил, норм і стандартів, що стосуються:

- «забезпечення безпеки дорожнього руху,
- санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил,
- вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією,
- порушення тиші в громадських місцях,
- неправомірне використання державного майна,
- незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації,
- невжиття заходів щодо окремої ухвали суду,
- ухилення від виконання законних вимог прокурора,
- порушення законодавства про державну таємницю,
- порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію»³⁶².

У цій же статті закріплено і обмеження переліку адміністративних стягнень, які може бути застосовано до поліцейських, а саме виключено громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт.

Стаття 213 закріплює перелік органів (посадових осіб), які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, залежно від типу адміністративного правопорушення. Одним із пунктів даного переліку є і органи Національної поліції.

На відміну від кримінального процесуального та цивільного процесуального права, у адміністративному процесі важко однозначно назвати

³⁶² Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>, ст.15

момент порушення справи про адміністративне правопорушення. Кодекс України про адміністративні правопорушення не фіксує чіткого моменту, з якого справа повинна вважатися порушеною, але, при цьому вказує на матеріальну обставину, за наявності якої справу має бути порушено. Такою обставиною є наявність ознак адміністративного порушення у діях осіб.

Тобто при отриманні від особи інформації про вчинення діяння, яке містить ознаки адміністративного правопорушення, уповноважена особа зобов'язана відреагувати на, за наявності обґрунтованих підстав – скласти протокол про адміністративне правопорушення.

Стаття 254 Кодексу України про адміністративні правопорушення зобов'язує уповноважену особу скласти протокол про вчинення адміністративне правопорушення не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення. Недоліком даного формулювання є прив'язка обов'язку скласти протокол до моменту виявлення особи-правопорушника, а не до самого факту вчинення правопорушення. Також, на відміну від кримінального процесу, де існує механізм оскарження бездіяльності уповноваженої особи³⁶³, у адміністративному процесі чітко не прописано механізму оскарження такої бездіяльності.

Можна зробити висновок, що перелік підстав для притягнення поліцейського до адміністративної відповідальності є меншим ніж для дисциплінарної та кримінальної та, що адміністративна відповідальність певною мірою витісняється іншими двома. При цьому, кожен має змогу оскаржити правомірність дій поліцейських і у адміністративному порядку. Щоправда, інститут адміністративної відповідальності та, зокрема, створений ще за Радянського Союзу Кодекс України про адміністративні правопорушення має суттєві недоліки.

³⁶³Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> – ст.303

Правоохоронці можуть нести і **кримінальну відповідальність** як за загально-кримінальні злочини так і за злочини пов'язані з їх службовою діяльністю. Типовими злочинами за скоєння яких можуть притягуватися до кримінальної відповідальності поліцейські є:

- зловживання владою або службовим становищем³⁶⁴,
- перевищення влади або службових повноважень³⁶⁵,
- службове підроблення³⁶⁶,
- службову недбалість³⁶⁷,
- одержання неправомірної вигоди³⁶⁸,
- завідомо незаконні затримання, привід або арешт³⁶⁹.

Відповідно до пункту 1 частини 4 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів розслідуються слідчими органів Державного бюро розслідувань, крім випадків, коли вчинені такі злочини віднесені до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Відповідно до частини 1 статті 214, такий слідчий зобов'язаний почати досудове розслідування «не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення»³⁷⁰. Стаття 8 Закону України «Про державне бюро розслідувань» ще й передбачає створення спеціальної телефонної лінії, можливість подання заяв про злочини через сайт бюро, а також засобами електронного зв'язку, з допомогою яких потерпілий чи

³⁶⁴Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> – ст.364

³⁶⁵ Там само – ст.365

³⁶⁶ Там само – ст.366

³⁶⁷ Там само – ст.367

³⁶⁸ Там само – ст.368

³⁶⁹ Там само – ст.370

³⁷⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>, ч.1 ст.214

заявник зможе анонімно повідомити про скоєння злочину, підслідного бюро. Усі відомості, отримані у такому порядку, а також із інших джерел, які можуть свідчити про вчинення злочину повинні бути внесені в Єдиний реєстр досудових розслідувань. Більше того, дане положення зобов'язує інші органи державної влади «внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та негайно повідомити про це начальника (керівника) територіального управління Державного бюро розслідувань»³⁷¹ у разі отримання інформації про злочин у підслідності бюро. Бездіяльність уповноваженої особи, яка отримала вищеназвані дані може бути оскаржена у порядку 303 статті Кримінального процесуального кодексу України.

У своїй практиці Європейський Суд з прав людини виробив чіткі стандарти ефективного розслідування, яке має обов'язкового проводитися у випадку загибелі особи внаслідок дій поліцейських. Вимога ефективного розслідування складається із 5 основних компонентів: 1) незалежність; 2) ефективність; 3) негайність; 4) громадський контроль; та 5) залучення близьких³⁷². Також Суд вказує на обов'язковість ефективного розслідування неналежного поведження з боку поліцейських стосовно осіб. Вимоги до такого розслідування схожі з тими, що застосовуються до порушень статті 2 Конвенції: 1) ретельність; 2) ефективність; 3) здатність привести до встановлення винних та їх покарання³⁷³.

У аналітичному звіті за підсумками дослідження «Неналежне поведження в діяльності Національної поліції України: прояви, поширеність, причини»³⁷⁴

³⁷¹ Закон України "Про Державне бюро розслідувань" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 6, ст.55. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#n71>, ч.1 ст.8

³⁷² Murdoch, J. and Roche, R. (2013) The European Convention on Human Rights and Policing: A Handbook for Police Officers and Other Law Enforcement Officials. Manual. Council of Europe, Strasbourg. - <https://book.coe.int/img/cms/Premis%20188113%20GBR%202014%20EuropeanConventionHandbookForPolice%20WEB%20A5.pdf> - ст.33-34

³⁷³ Aisling Reidy - A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights - <https://rm.coe.int/168007ff4c> - ст.41

³⁷⁴ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Неналежне поведження в діяльності Національної поліції України: прояви, поширеність, причини» - За загальною редакцією Юрія Белоусова – Рада Європи – 2017. - <https://rm.coe.int/ill-treatment-in-police-research-final/16807b4d21>

сказано, що часто розслідування випадків неналежного поведження з боку поліцейських не відповідає вимогам Суду. Так, зокрема, у справах про неналежне поведження з боку поліції має місце практика призначення прокурором спершу дослідчої перевірки (службового розслідування) правопорушення вчиненого поліцейським, яке проводить сама ж поліція. І уже, отримавши результати такої перевірки прокурор вирішує, чи починати кримінальне провадження у справі. У дослідженні наведено приклад рішень Суду, де таку практику визнано такою, що не відповідає стандартам ефективного розслідування³⁷⁵. На думку Суду, під час такої перевірки, слідчий може вдаватися лишень до вузького переліку процесуальних дій, а статус потерпілого належно не визначений³⁷⁶. У цьому ж дослідженні вказано і на одну з основних причин, чому прокурор неналежно реагував на випадки такого неналежного поведження, а саме: конфлікт інтересів, який полягає у тому, що, з одного боку, прокурор відповідає за своєчасне розслідування злочину, у скоєнні якого підозрюється особа, а з іншого – повинен належно реагувати на дані, що свідчать про застосування до даної особи неналежного поведження. За таких умов, реагування на такі дані, на думку прокурорів, може призвести до «затягування» розкриття «основного» злочину. Загалом же, прокуратура показала себе недостатньо ефективною у розслідуваннях таких злочинів, а, зокрема, тих що стосується неналежного ставлення з боку правоохоронців³⁷⁷.

Підсумовуючи, ефективність кримінально-правового засобу захисту осіб від порушень з боку поліції значною мірою залежатиме від особливостей організації Державного бюро розслідувань, якому з початку 2018 року від органів прокуратури перейшли повноваження щодо розслідувань злочинів

³⁷⁵ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Неналежне поведження в діяльності Національної поліції України: прояви, поширеність, причини» - За загальною редакцією Юрія Белоусова – Рада Європи – 2017. - <https://rm.coe.int/ill-treatment-in-police-research-final/16807b4d21> - ст.67

³⁷⁶ SAVITSKYI v. UKRAINE, Application no. 38773/05, Judgment of 26 July 2012 [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-112417%22>] - paragraphs 99-104

³⁷⁷ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Неналежне поведження в діяльності Національної поліції України: прояви, поширеність, причини» - За загальною редакцією Юрія Белоусова – Рада Європи – 2017. - <https://rm.coe.int/ill-treatment-in-police-research-final/16807b4d21> - ст.67

правоохоронців. Вищеописаний конфлікт інтересів мав би вирішитися створенням бюро. При цьому, прокуратура зберігає процесуальне керівництво над такими справами. Водночас, станом на сьогодні Державне бюро розслідувань все ще лишається на стадії формування. За словами експертів Асоціації українських моніторів дотримання прав людини у правоохоронній діяльності, досі не призначено навіть керівників структурних підрозділів, передбачено відносно малий штат відомства, якого цілком ймовірно не вистачатиме для розслідування широких категорій йому підслідних злочинів.³⁷⁸

Окрім трьох вищеописаних видів відповідальності, поліцейський може нести і **цивільно-правову відповідальність**. Тут важливо зазначити, що поліцейський є службовою особою органу державної влади, а, отже, шкода завдана ним при здійсненні повноважень особі своїми незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю відшкодовується державою, незалежно від вини цієї службової особи³⁷⁹. При цьому, держава має право зворотної вимоги до винного поліцейського у розмірі виплаченого нею відшкодування³⁸⁰.

3.2. Звернення до ЄСПЛ як засіб відновлення прав людини, порушених діями української поліції

Вичерпавши всі національні засоби юридичного захисту³⁸¹, особа може звернутися із заявою про порушення своїх прав правоохоронцями до Європейського Суду з прав людини. Аби Суд міг прийняти таку заяву, вона повинна відповідати ряду вимог. По-перше, особа повинна належати до переліку суб'єктів, поданому у статті 34 Конвенції та відповідати вимогам

³⁷⁸Рік тому мав запрацювати орган, що розслідував би катування: що сталося із ДБР та яке його майбутнє? [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:

https://humanrights.org.ua/material/aktivisti_rozpovili_jiak_dbr_rozsliduvati_katuvannija_ta_inshi_zlochini_pравоохоронців?fbclid=IwAR0539hnnPFzLEzgjFHGZV55iilNHу09fBXdbhpXNVdFYMPb3dRGxvIQZz_Q

³⁷⁹ Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> – ч.1 ст.1174

³⁸⁰ Там само – ч.4 ст.1191

³⁸¹ Європейська Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини [Електронний ресурс]. – 1950. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 – ч. 1 ст.35

щодо статусу потерпілої від порушення прав, перелічених у Конвенції та протоколах до неї, допущеного однією із її держав-учасниць. По-друге, повинні бути задоволені вимоги прийнятності, закріплені у статті 35 Конвенції. По-третє, заява повинна стосуватися питання у юрисдикції Суду, обсяг якої визначений статтею 32 Конвенції.

Відповідно до статті 34 Конвенції, звернутися до Суду може фізична особа, юридична особа або ж група осіб. Дане положення охоплює усіх фізичних осіб, незалежно від їх національності, місця проживання, соціального статусу та дієздатності. Малолітніх, недієздатних осіб, зокрема, можуть представляти їх законні представники, малолітні та недієздатні можуть бути визнані вправі самостійно звертатися до Суду, навіть батьки, позбавлені батьківських прав можуть бути визнані належними представниками малолітніх осіб, тощо³⁸². Головною вимогою до юридичних осіб є їх «незалежність» від Уряду держави.

Щодо визначення статусу потерпілого особи Суд виробив автономну концепцію «потерпілого». За особою може бути визнано статус прямого або непрямого потерпілого. Другий випадок стосується осіб, які вправі звернутися стосовно порушення прав близьких загиблих або ж зниклих осіб. При цьому, визначення статусу близьких відбувається з урахуванням індивідуальних особливостей становища. Окремою категорією потерпілих є «потенційні потерпілі», якими заявників може визнати Суд, якщо вони доведуть обґрунтовану ймовірність порушення його прав за існуючого становища. Потерпілий також може втратити свій статус, у разі якщо протягом розгляду справи Судом Уряд-порушник відновить порушені права заявника. У випадку смерті заявника під час розгляду справи, її може продовжити спадкоємець заявника³⁸³.

³⁸² Practical guide on admissibility criteria - https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf – p. 9

³⁸³ ibid p. 1-19

Аби звернутися до Суду, особа повинна вичерпати ефективні національні засоби правового захисту. Якщо у державі доступно кілька альтернативних засобів захисту, то заявнику достатньо вичерпати лишень один із них³⁸⁴. Суд також оцінює ефективність національних засобів захисту, виходячи із реального стану речей, і може визнати вичерпання заявником усіх таких засобів, навіть якщо вони формально були доступні, однак на практиці – неефективні³⁸⁵. Якщо Уряд стверджує, що заявник не вичерпав усі ефективні засоби захисту, то саме на нього лягає тягар доведення цього³⁸⁶.

Відповідно до пункту 1 статті 35, заявник може звернутися до Суду в рамках 6 місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні. 6-місячний строк починає збігати з моменту ознайомлення заявника із таким остаточним рішенням³⁸⁷. Якщо ж у випадку заявника відсутні ефективні засоби захисту, то строк починає відраховуватися, або від моменту порушення прав заявника, або від моменту виявлення ним такого порушення, або від моменту виявлення ним неефективності засобів захисту³⁸⁸. Стосовно триваючих порушень, Суд вважає їх такими, що не виходять за встановлений строк. При цьому, він починає спливати з моменту припинення такого порушення за відсутності ефективних засобів захисту³⁸⁹.

Відповідно до пункту 2(а) статті 35, заява до Суду не може бути анонімною. Відповідно до пункту 2(б) цієї ж статті, заява не може бути «ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі»³⁹⁰. Суд вважає ідентичними заяви, якщо

³⁸⁴ Practical guide on admissibility criteria - https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf, p.22

³⁸⁵ Ibid p. 23-24

³⁸⁶ Ibid p.24

³⁸⁷ Ibid p.30

³⁸⁸ Ibid p. 31

³⁸⁹ Ibid p.31-32

³⁹⁰ Європейська Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини [Електронний ресурс]. – 1950. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004, п.2(б) ст.35

вони стосуються тих самих фактів³⁹¹. Відповідно до пункту 3(а) цієї ж статті неприйнятною буде і заява явно необґрунтована та, якщо вона є зловживанням правом. Зловживанням правом вважається, зокрема, вказування у заяві неправдивих даних або ж приховування даних³⁹². Необґрунтованою вважається заява, з якої після попереднього вивчення її змісту не видно порушення прав, захищених Конвенцією, наслідком чого є її відхилення без формального розгляду по-суті³⁹³.

Відповідно до пункту 3(б) статті 35 Конвенції, неприйнятною є заява, якщо заявник не зазнав суттєвої шкоди. При цьому навіть за відсутності суттєвої шкоди така заява повинна розглядатися, якщо: 1) розгляду цієї заяви вимагає повага до прав людини; та 2) вона стосується справи, яку національний суд не розглянув належним чином. Суттєвою шкода визнається, якщо вона досягла певного рівня суттєвості, що визначається на основі оцінки Судом усіх обставин справи, зокрема, суб'єктивного сприйняття шкоди заявником та об'єктивного стану речей³⁹⁴. Те, що розгляду цієї заяви вимагає повага до прав людини навіть при несуттєвій шкоді, встановлюється, якщо Суд бачить потребу розглянути заяву, аби роз'яснити обсяг зобов'язань за Конвенцією або ж вказати державі на необхідність вирішення певних структурних недоліків, які спричинюють порушення прав осіб у ситуаціях схожих до заявникової³⁹⁵. Щодо другої підстави розгляду заяви, яка стосується несуттєвої шкоди, а саме відсутність належного розгляду справи національним судом, то, відповідно до нещодавно прийнятого Протоколу №15 (який ратифікувала і Україна), після його ратифікації її повинно бути скасовано. Зміст другої підстави полягає у тому, аби гарантувати у всіх випадках хоча б мінімальний судовий розгляд. До належності такого розгляду не виставляються вимоги статті 6 Конвенції, однак

³⁹¹ Practical guide on admissibility criteria - https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf, p.38

³⁹² Ibid p.40-41

³⁹³ Ibid p.57

³⁹⁴ Ibid p.64

³⁹⁵ Ibid p.71

все ж серйозні недоліки розгляду можуть призвести до його визнання неналежним³⁹⁶.

Аби прийняти заяву до розгляду Суд повинен здійснювати **юрисдикцію** щодо неї. Виділяють чотири види юрисдикції Суду: *Ratione personae*, *Ratione loci*, *Ratione temporis*, *Ratione materiae*³⁹⁷. *Ratione personae* – юрисдикція за суб'єктами. Аби подати заяву до Суду, порушення прав, якого вона стосується, повинно бути вчинено державою-учасницею Конвенції, або ж іншим чином стосуватися її діяльності. Щодо заявника, то аби відповідати вимогам цього виду юрисдикції, він повинен підпадати під статус потерпілого, а також бути достатньою мірою незалежним від держави (якщо мова йде про юридичну особу)³⁹⁸. Аби відповідати вимогам *Ratione loci*, порушення прав, стверджуване заявником повинно було мати місце на території однієї з держав-учасниць Конвенції або ж території, яка перебувала під її ефективним контролем³⁹⁹. Аби відповідати вимогам *Ratione temporis*, заява повинна стосуватися стверджуване порушення повинно було бути вчинене у період після ратифікації Конвенції⁴⁰⁰. Якщо мова йде про обов'язок держави провести ефективне розслідування смерті особи, то невиконання цього обов'язку становитиме порушення лишень, якщо факт, щодо якого таке розслідування має бути проведено, мав місце відносно недавно (не більше десяти років) та держава вжила або зобов'язана була вжити значну частину процесуальних заходів щодо реагування на такий факт уже після ратифікації Конвенції⁴⁰¹. Аби відповідати вимогам *Ratione materiae* заява до Суду повинна стосуватися порушення одного із прав, закріплених у Конвенції та Протоколах до неї⁴⁰².

³⁹⁶ Practical guide on admissibility criteria - https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf, p.72-73

³⁹⁷ibid p.44

³⁹⁸ ibid p.44

³⁹⁹ibid p. 49

⁴⁰⁰ibid p. 50

⁴⁰¹ibid p. 53

⁴⁰²ibid p. 55

Відповідно до правила 39 Регламенту Суду, він може зобов'язати державу-учасницю Конвенції вжити **тимчасових заходів**, якщо встановить наявність неминучого ризику настання непоправної шкоди для особи. Приводом для цього може бути, як запит особи чи його представника так і власна ініціатива Суду. Для накладення тимчасових заходів особа чи її представник повинна подати поштою або факсом запит із спеціальним маркуванням про необхідність застосувати правило 39. Такий запит може бути подано навіть щодо порушення, стосовно якого ще не подано саму заяву до Суду та не розпочато її розгляд, однак у запиті повинно бути належне обґрунтування порушення та показано зв'язок між ним та необхідністю накладення тимчасових заходів⁴⁰³.

Висновки до розділу III

Услід за прийняттям нового Закону про Національну поліцію було прийнято новий Дисциплінарний статут поліції, а також запроваджено новий механізм розслідування кримінальних правопорушень поліцейськими. Загалом можна стверджувати, що дані нововведення виправляють ряд наявних раніше недоліків. При цьому, і нові механізми потребують певного вдосконалення. У випадку із створення Державного бюро розслідувань, недоліком є уже сама незапланована відстрочка початку його функціонування. Для повнішого аналізу ефективності нововведень необхідно спостерігати за їх першими практичним застосуванням. Зокрема, важливо дізнатися, чи впорається Державне бюро розслідувань із широкими категоріями йому підслідних злочинів, зважаючи на передбачений відносно малий штат. При цьому, у особи лишається можливість звернутися до Європейського Суду з прав людини у разі неефективності національних механізмів захисту.

⁴⁰³ Practice Directions - Requests for interim measures 1 - https://www.echr.coe.int/Documents/PD_interim_measures_ENG.pdf

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження повністю підтвердило злободенність теми, зазначену у вступі.

На підставі вивчення законодавства, яке регламентує поліцейські заходи, практики його застосування, попередніх теоретичних досліджень інших авторів можна констатувати:

- нововведення у сфері правоохоронної діяльності позитивно вплинули на становище з дотриманням прав людини. Серед них: прийняття нового закону «Про Національну поліцію» та затвердження нового Дисциплінарного статуту, створення Державного бюро розслідувань;
- формулювання поліцейських заходів у чинному законі більшою мірою спрямоване на захист прав людини, ніж попереднє українське, радянське законодавство та законодавство чотирьох досліджених сусідніх країн;
- наявність ряду недоліків нового формулювання, а також ризиків для прав людини, які виникають та можуть виникнути в ході застосування поліцейських заходів. У цій роботі їх було проаналізовано та запропоновано вирішення проблемних питань (вони сформульовані у розділі II та висновках до нього);
- в Україні не в повній мірі досягнуто балансу між захистом прав одних осіб та обмеженням можливостей поліції ефективно діяти, аби захистити інтереси інших осіб та суспільства в цілому, а також деполітизації поліції;
- існуючі процедури встановлення правомірності/неправомірності дій поліцейських, зокрема нововведення у національних механізмах захисту прав мають ряд недоліків (відзначено у розділі III та висновках до нього).
- прийнятий у жовтні 2018 року Дисциплінарний статут Національної поліції є передумовою для покращення стану реалізації поліцейськими своїх повноважень, їх правової захищеності;

- створення Державного бюро розслідувань та початок його діяльності є ключовим у національній системі захисту прав особи від порушень з боку правоохоронців;
- механізм звернення до Європейського Суду з прав людини не є достатньо ефективним, з огляду на його складність та тривалість.

Ця тема перспективна для подальших досліджень, зокрема щодо підстав кримінальної та дисциплінарної відповідальності за порушення прав людини при реалізації поліцейських заходів (зокрема, за перевищення влади), дослідження ефективності застосування нового Дисциплінарного статуту та діяльності Державного бюро розслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Європейська Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини [Електронний ресурс]. – 1950. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Федеральный закон РФ "О полиции" [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakonrf.info/zakon-o-policii/>
4. Закон РБ «Об органах внутренних дел», [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_organah_vnutrennih_del/26.htm
5. Закон Республики Молдова "О деятельности полиции и статусе полицейского" [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://lex.justice.md/ru/346886/>
6. Ustawa o Policji [Електронний ресурс]. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: http://www.policja.pl/ftp/pliki/police_act.pdf
7. Постановление Народного Комиссариата по Внутренним Делах РСФСР И Народного Комиссариата Юстиции РСФСР от 13 октября 1918 года Об Организации Советской Рабоче-Крестьянской Милиции (Инструкция) [Електронний ресурс]. – 1918. – Режим доступу до ресурсу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_376.htm
8. Постановление СНК СССР от 25.05.1931 №390 «Положение о рабоче-крестьянской милиции» [Електронний ресурс]. – 1931. – Режим доступу до ресурсу: http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement_rkm25531.htm
9. Постановление Совета Министров СССР №901 «Об утверждении Положения о советской милиции» [Електронний ресурс]. – 1962. – Режим

доступу до ресурсу:

http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement_mil17862.htm

10. Указ Президиума Верховного Совета СССР «Об основных обязанностях и правах советской милиции по охране общественного порядка и борьбе с преступностью» [Электронный ресурс]. – 1973. – Режим доступа до ресурсу: <http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/ukaz8673.htm>
11. Закон України "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст.233. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>
12. Закон України "Про Національну поліцію" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
13. Закон України "Про Державне бюро розслідувань" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 6, ст.55. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#n71>
14. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. – 2012. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
15. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. – 1984. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
17. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. – 2003. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

18. Постанова Кабінету Міністрів від 10 жовтня 2001 р. № 1306 Про Правила дорожнього руху [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#n701>.
19. Банчук О. А. Поліцейські заходи в контексті європейських стандартів / О. А. Банчук // Правова держава. - 2016. - Вип. 27. - С. 330-338. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_43
20. Осадчий В. І. Кримінально-правова складова регламентування поліцейських заходів примусу в Законі України "Про Національну поліцію" / В. І. Осадчий // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 4. - С. 154-160. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_4_31
21. Права людини в діяльності української поліції – 2017. Аналітичний звіт / За заг. ред. Крапивіна Є. О. – К. : Софія-А, 2018 р.
22. Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р.
23. Принципи діяльності національної поліції України: теорія та практика реалізації / Д. С. Денисюк // Митна справа. - 2015. - № 5. - С. 63-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MS_2015_5_13., ст. 67-68
24. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. – Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017.
25. Бочек О.І. Зарубіжний досвід застосування поліцейських заходів примусу // Наука і правоохоронна : науковий журнал / Держ. н.-д. ін-т М-ва внутрішніх справ України ; наукова рада: М.Г. Верберський, В.Г. Гончаренко, В.М. Геєць [та ін.] ; голов. ред.: В.О. Криволапчук. – Київ, 2016. – № 4 (34). – С.28.
26. Аналітичний звіт за результатами дослідження «Неналежне поводження в діяльності Національної поліції України: прояви, поширеність,

- причини» - За загальною редакцією Юрія Белоусова – Рада Європи – 2017. - <https://rm.coe.int/ill-treatment-in-police-research-final/16807b4d21>
27. Murdoch, J. and Roche, R. (2013) The European Convention on Human Rights and Policing: A Handbook for Police Officers and Other Law Enforcement Officials. Manual. Council of Europe, Strasbourg. - <https://book.coe.int/img/cms/Premis%20188113%20GBR%202014%20EuropeanConventionHandbookForPolice%20WEB%20A5.pdf>
28. Принципи діяльності національної поліції України: теорія та практика реалізації / Д. С. Денисюк // Митна справа. - 2015. - № 5. - С. 63-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_5_13
29. Науково-практичний коментар до ЗУ «Про Національну поліцію» - *За загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента В. В. Сокурєнка* – Харків – 2016
30. Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію»
31. «Беркутівців», які розганяли Євромайдан, не встановили, бо їх було багато і в однаковій формі — Аваков [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.radio/news/2015/08/14/berkutivciv-yaki-rozganyaly-yevromaydan-ne-vstanovyly-bo-yih-bulo-bagato-i-v-odnakoviy-formi-avakov>
32. Особистий огляд та поверхнева перевірка: експертний аналіз [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://umdpl.info/police-experts.info/2016/05/18/inspection/#_ftn2
33. Перший рік поліції: проблеми законодавчого регулювання [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://umdpl.info/police-experts.info/2016/11/18/legislation_year/
34. Закон про поліцію: 29 зауважень з боку Європи [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/09/22/7038450/view_print/

35. Висновок Бюро з демократичних інституцій і прав людини ОБСЄ на український проект закону про поліцію у 2014 р. - <https://www.osce.org/uk/odihr/131966?download=true>
36. Відповідальність для поліцейських: вступають у силу нові правила [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/blog/evgen_krapyvyn/409262_vidpovidalnist_politseyskih.html?fbclid=IwAR2F4g9jPrs39V0izzsS9TOrhWhw3Nxqia-XKVSbPfqC2HLCzpUFwc3BhC8
37. Aisling Reidy - A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights - <https://rm.coe.int/168007ff4c> - ст.41
38. Рік тому мав запрацювати орган, що розслідував би катування: що сталося із ДБР та яке його майбутнє? [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://humanrights.org.ua/material/aktivisti_rozpovili_jiak_dbr_rozsliduvati_katuvannija_ta_inshi_zlochini_pravoohoronciv?fbclid=IwAR0539hnnPFzLEzgjFHGZV55iINHy09fBXdbhpXNVdFYMPb3dRGxvIQZz_Q
39. Practical guide on admissibility criteria - https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf
40. Practice Directions - Requests for interim measures 1 - https://www.echr.coe.int/Documents/PD_interim_measures_ENG.pdf
41. IŞILDAK v. TURKEY, Application no. 12863/02, Judgment of 30 September 2008 [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88642>
42. GUTSANNOVI v. BULGARIA, Application no. 34529/10, Judgment of 15 October 2013 [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-126982%22%7D>
43. KUČERA v. SLOVAKIA, Application no. 48666/99, Judgment of 17 July 2007 [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-81731%22%7D>

44. RACHWALSKI AND FERENC v. POLAND, Application no. 47709/99, Judgment of 28 July 2009 [Электронный ресурс]. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-93690%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-93690%22]})
45. MURRAY v. THE UNITED KINGDOM, Application no. 14310/88, Judgment of [Электронный ресурс]. – 28. – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22dmdocnumber%22:\[%22695772%22\],%22itemid%22:\[%22001-57895%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22dmdocnumber%22:[%22695772%22],%22itemid%22:[%22001-57895%22]})
46. KILYEN v. ROMANIA, Application no. 44817/04, Judgment of 25 February 2014 [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-141170%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-141170%22]})
47. KHUZHIN AND OTHERS v. RUSSIA, Application no. 13470/02, Judgment of 23 October 2008 [Электронный ресурс]. – 2008. – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-89062%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-89062%22]})
48. SCIACCA v. ITALY, Application no. 50774/99, Judgment of 11 January 2005 [Электронный ресурс]. – 2005. – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-67930%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-67930%22]})
49. KHMEL v. RUSSIA, Application no. 20383/04, Judgment of 12 December 2013 [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-138916%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-138916%22]})
50. TOMA v. ROMANIA, Application no. 42716/02, Judgment of 24 February 2009 [Электронный ресурс]. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-91426%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-91426%22]})
51. CHAPPELL v. THE UNITED KINGDOM, Application no. 10461/83), Judgment of 30 March 1989 [Электронный ресурс]. – 1989. – Режим доступа до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57459%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57459%22]})

52. FUNKE v. FRANCE, Application no. 10828/84, Judgment of 25 February 1993 [Електронний ресурс]. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57809%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57809%22]})
53. CREANGĂ v. ROMANIA, Application no. 29226/03, Judgment of 23 February 2012 [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-109226%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109226%22]})
54. A. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, Application no. 3455/05, Judgment of 19 February 2009 [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-91403%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-91403%22]})
55. McCANN AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, Application no. 18984/91, Judgment of 27 Septemebr 1995 [Електронний ресурс]. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57943%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57943%22]})
56. NACHOVA AND OTHERS v. BULGARIA, Applications nos. 43577/98 and 43579/98, Judgment 6 July 2005 [Електронний ресурс]. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-69630%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-69630%22]})
57. SAVITSKY Y v. UKRAINE, Application no. 38773/05, Judgment of 26 July 2012 [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-112417%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112417%22]})
58. Постанова Хмельницького окружного адміністративного суду у справі № 822/1077/17 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67657622>
59. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під ча [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08>

60. Рішення Закарпатського окружного адміністративного суду у справі № 807/242/18 [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76758234>
61. Ухвала Одеського апеляційного адміністративного суду у справі № 815/2185/16 [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63661398>
62. Постанова судді Жовтневого районного суду міста Дніпро у справі №201/14068/17 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69457010>
63. Постанова судді Жовтневого районного суду міста Маріуполь у справі № 263/10331/18 [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75771138>
64. Постанова Придніпровського районного суду міста Черкас у справі №711/8808/16-п [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62112148>
65. Постанова судді Кіровського районного суду міста Дніпра у справі № 203/1098/17 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67318098>

Додаток 1. Порівняння чинного Закону України «Про Національну поліцію», скасованого українського закону, законів РФ та Республіки Білорусь

<p>Чинний український закон 2015 року Стаття 32. Перевірка документів особи</p> <p>1. Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:</p> <p>1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;</p> <p>2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;</p> <p>3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;</p> <p>4) якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;</p> <p>5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;</p> <p>6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб</p>	<p>Скасований український закон 1990 року</p> <p>2) перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляду і контроль за виконанням яких покладено на міліцію;</p> <p>РФ</p> <p>2) проверяют документы, удостоверяющие личность граждан,</p> <p>- если имеются данные, дающие основания подозревать их в совершении преступления</p> <p>- или полагать, что они находятся в розыске,</p> <p>- либо если имеется повод к возбуждению в отношении этих граждан дела об административном правонарушении,</p> <p>- а равно если имеются основания для их задержания в случаях, предусмотренных федеральным законом;</p> <p>проверяют у граждан, должностных лиц, общественных объединений и организаций разрешения (лицензии) и иные документы на совершение определенных действий или на осуществление определенного вида деятельности, контроль (надзор) за которыми возложен на полицию в соответствии с законодательством Российской Федерации;</p>	<p>Білорусь</p> <p>2) проверяют у граждан при подозрении в совершении ими преступлений, административных правонарушений документы, удостоверяющие их личность, а также документы, необходимые для проверки соблюдения ими правил, надзор и контроль за выполнением которых возложены на органы внутренних дел</p> <p>9) проверяют на охраняемых объектах у граждан документы, удостоверяющие их личность, а также документы, дающие право на вход (выход) граждан, въезд (выезд) транспортных средств, внос (ввоз) имущества на охраняемые объекты и вынос (вывоз) имущества с охраняемых объектов, принимать меры по поиску и задержанию на территории охраняемых объектов лиц, незаконно проникших на охраняемые объекты</p>
---	--	---

<p>може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.</p>		
<p>Стаття 33. Опитування особи</p> <p>1. Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень.</p> <p>Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.</p> <p>2. Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.</p> <p>3. Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.</p>	<p>3) викликати громадян і службових осіб у зв'язку з матеріалами, що знаходяться в їх провадженні;</p>	<p>2)требовать и получать от организаций и граждан необходимые сведения и объяснения, относящиеся к проверяемой деятельности, назначать проведение инвентаризаций и проверок, истребовать и при необходимости в установленном порядке изымать документы, образцы сырья, полуфабрикатов и готовой продукции, опечатывать кассы, помещения и места хранения документов, денег и товарно-материальных ценностей с возмещением в установленном порядке причиненного вреда;</p>
<p>Стаття 34. Поверхнева перевірка</p> <p>1. Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.</p> <p>2. Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої</p>	<p>б) проводити огляд осіб, зазначених у пункті 5 цієї статті, речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або використані на шкоду їх здоров'ю;</p> <p>(Пункт 5:</p> <p>1) осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених, які переходять від слідства чи суду, засуджених, які</p>	<p>3)производит личный обыск лиц, задержанных на основании и в порядке, установленных законом, досмотр находящихся при них вещей, транспортных средств, изымать документы, предметы и вещи, которые могут являться вещественными доказательствами;</p> <p>5) проводит личный досмотр граждан и досмотр находящихся</p>

<p>заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.</p> <p>3. Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.</p> <p>4. Поліцейський може здійснювати поверхневу перевірку речі або транспортного засобу:</p> <p>1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;</p> <p>2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;</p> <p>3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.</p> <p>5. Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або</p>	<p>ухиляються від виконання кримінального покарання, -</p> <p>2) осіб, які вчинили адміністративні правопорушення,</p> <p>3) неповнолітніх віком до 16 років, які залишилися без опікування, неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння і не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність,</p> <p>4) осіб, які перебували у громадських місцях у стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображав людську гідність і громадську мораль або якщо вони втратили здатність самостійно пересуватися чи могли завдати шкоди оточуючим або собі,</p> <p>5) військовослужбовців, які вчинили діяння, що підпадають під ознаки кримінального або адміністративного правопорушення,</p> <p>6) осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для себе і оточуючих,</p> <p>7) іноземців та осіб без громадянства, які розшукуються правоохоронними органами інших держав як підозрювані, обвинувачені у вчиненні злочину або як засуджені, які ухиляються від виконання кримінального покарання.)</p>	<p>при них вещей, в том числе с помощью технических и специальных средств, на входах в здания аэропортов, железнодорожных вокзалов, на объектах метрополитена и в иных местах, определенных законодательными актами Республики Беларусь</p> <p>7) осуществляют досмотр транспортных средств при проведении операции по задержанию лиц, совершивших преступление или побег из-под стражи, на участках местности, где вероятно их появление, а также при въезде на охраняемые объекты и выезде с охраняемых объектов</p>
---	---	--

<p>двері салону.</p> <p>6. Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.</p> <p>7. При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України.</p>	<p>14) проводити огляд поклажі, багажу та огляд пасажирів цивільних повітряних, морських і річкових суден, засобів залізничного та автомобільного транспорту згідно з чинним законодавством</p> <p>РФ</p> <p>16) осуществляют в порядке, установленном законодательством об административных правонарушениях, личный досмотр граждан, досмотр находящихся при них вещей, а также досмотр их транспортных средств при наличии данных о том, что эти граждане имеют при себе оружие, боеприпасы, патроны к оружию, взрывчатые вещества, взрывные устройства, наркотические средства, психотропные вещества или их прекурсоры либо ядовитые или радиоактивные вещества, изымать указанные предметы, средства и вещества при отсутствии законных оснований для их ношения или хранения; принимать участие в досмотре пассажиров, их ручной клади и багажа на железнодорожном, водном или воздушном транспорте, метрополитене либо осуществляют такой досмотр самостоятельно в целях изъятия вещей и предметов, запрещенных для перевозки транспортными средствами;</p> <p>18) осуществляют в целях обеспечения безопасности граждан и общественного порядка совместно с организаторами публичных и массовых мероприятий личный осмотр граждан, находящихся при них вещей при проходе на территории сооружений, на участки</p>	
---	--	--

	<p>местности либо в общественные места, где проводятся такие мероприятия, с применением в случае необходимости технических средств, а при отказе гражданина подвергнуться личному осмотру не допускать его на такие территории, участки местности и в такие общественные места;</p>	
<p>Стаття 35. Зупинення транспортного засобу</p> <p>1. Поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі:</p> <p>1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;</p> <p>2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;</p> <p>3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;</p> <p>4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;</p> <p>5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;</p> <p>6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги</p>	<p>21-1) зупиняти транспортні засоби лише в разі порушення правил дорожнього руху водіями; відсутності номерного знака на транспортному засобі або наявності номерного знака, який не відповідає встановленим вимогам, закріплений у не встановленому для цього місці, закритий іншими предметами чи забруднений, що не дозволяє чітко визначити символи номерного знака з відстані двадцяти метрів; наявності ознак, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу; наявності даних, що свідчать про причетність транспортного засобу, його водія, пасажирів або вантажу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення; перебування транспортного засобу в розшуку; наявності даних про використання транспортного засобу з протиправною метою; необхідності</p>	<p>14) останавливать транспортные средства и отстранять от управления ими лиц, находящихся в состоянии алкогольного опьянения или в состоянии, вызванном потреблением наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов, токсических или других одурманивающих веществ, а равно не имеющих права управления транспортными средствами, запрещать участие в дорожном движении транспортных средств, если их конструкция или техническое состояние не отвечают требованиям технических нормативных правовых актов, требовать от соответствующих организаций устранения неисправностей дорог, приостанавливать или запрещать проведение ремонтных и других работ на дороге, выполняемых с нарушением технических</p>

<p>іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;</p> <p>7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;</p> <p>8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;</p> <p>9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.</p> <p>2. Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.</p>	<p>опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути; необхідності залучення водія транспортного засобу для надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або працівникам міліції чи як свідка при оформленні протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод; проведення цільових заходів (операції, відпрацювання, оперативні плани) для перевірки документів на право користування і керування транспортним засобом, документів на транспортний засіб; виконання рішень про обмеження чи заборону руху, прийнятих уповноваженими на це державними органами; якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху; порушення визначеного порядку встановлення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв. Працівник підрозділу міліції повинен повідомити водія про причину зупинення</p>	<p>требуваний по забезпеченню безпеки дорожнього руху;</p>
--	--	--

	транспортного засобу, суть вчиненого правопорушення;	
<p>Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію</p> <p>1. Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.</p> <p>2. Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.</p>	<p>20) відповідно до своєї компетенції тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти з метою забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей;</p> <p>РФ</p> <p>7) требовать от граждан (групп граждан) покинуть место совершения преступления, административного правонарушения, место происшествия, если это необходимо для проведения следственных действий, оперативно-разыскных мероприятий, документирования обстоятельств совершения преступления, административного правонарушения, обстоятельств происшествия, для сохранения следов преступления, административного правонарушения, происшествия, для обеспечения безопасности граждан; в целях защиты жизни, здоровья и имущества граждан не допускать их на отдельные участки местности и объекты либо обязывать оставаться на соответствующих участках местности и объектах или покинуть их; обращаться к группам граждан, нахождение которых в общественных местах не связано с проводимыми на законных основаниях публичными и массовыми мероприятиями, с требованием разойтись или перейти в другое место, если возникшее скопление граждан создает угрозу их жизни и здоровью, жизни и здоровью других граждан, объектам собственности, нарушает работу организаций, препятствует движению транспорта и пешеходов;</p>	<p>13) временно ограничивать или запрещать движение транспортных средств и пешеходов по дорогам (их отдельным участкам), а также доступ граждан на отдельные участки местности и объекты, обязывать их покинуть определенное место для проведения процессуальных действий, обеспечения общественного порядка, личной и общественной безопасности;</p>

Статья 16. Оцепление (блокирование) участков местности, жилых помещений, строений и других объектов

Закон РФ "О полиции"

Глава 4

Статья 16

1. Полиция защищает право каждого, кто законно находится на территории Российской Федерации, свободно передвигаться. Ограничение полицией свободы передвижения граждан допускается только в случаях, предусмотренных настоящим Федеральным законом и другими федеральными законами.

2. Полиция имеет право проводить по решению руководителя территориального органа или лица, его замещающего, оцепление (блокирование) участков местности:

1) при ликвидации последствий аварий, катастроф природного и техногенного характера и других чрезвычайных ситуаций, при проведении карантинных мероприятий во время эпидемий и (или) эпизоотий;

2) при проведении мероприятий по предупреждению и пресечению массовых беспорядков и иных действий, нарушающих права и свободы граждан, движение транспорта, работу средств связи и организаций;

3) при розыске лиц, совершивших побег из-под стражи, и лиц, уклоняющихся от отбывания уголовного наказания;

4) при преследовании лиц, подозреваемых в совершении преступления;

5) при проведении контртеррористической операции, проверке сведений об обнаружении взрывчатых веществ или взрывных устройств либо ядовитых или радиоактивных веществ.

	<p>3. При оцеплении (блокировании) участков местности может быть ограничено или запрещено движение транспорта и пешеходов, если это необходимо для обеспечения безопасности граждан и общественного порядка, проведения следственных действий, оперативно-разыскных мероприятий, охраны места совершения преступления, административного правонарушения, места происшествия, а также для защиты объектов собственности, которым угрожает опасность.</p> <p>4. Оцепление (блокирование) может осуществляться также в отношении жилых помещений, строений и иных объектов, принадлежащих гражданам и организациям, если это необходимо для предотвращения угрозы жизни и здоровью граждан, которые не могут быть защищены иным способом.</p> <p>5. При осуществлении действий, указанных в частях 2 - 4 настоящей статьи, полиция принимает меры по обеспечению нормальной жизнедеятельности населения, разъясняет гражданам наиболее удобные в создавшейся обстановке маршруты передвижения.</p>	
<p>Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю</p> <p>1. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.</p>	<p>5) затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях:</p> <p>осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених, які переходять від слідства чи суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання, - на строки і в порядку,</p>	<p>б) Органам внутрішніх дел в соответствии с законом предоставляется право задерживать и содержать в местах содержания под стражей, помещать в иные предназначенные для содержания лиц помещения подразделений органов внутренних дел: подозреваемых (обвиняемых);</p>

<p>2. Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.</p> <p>3. У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості, поінформувати членів сім'ї.</p> <p>4. Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.</p> <p>Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.</p> <p>5. Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення.</p> <p>Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного</p>	<p>передбачені законом;</p> <p>осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, для складення протоколу або розгляду справи по суті, якщо ці питання не можуть бути вирішені на місці, - на строк до трьох годин;</p> <p>неповнолітніх віком до 16 років, які залишилися без опікування, - на строк до передачі законним представникам або до влаштування в установленому порядку, а неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння і не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, - до передачі їх законним представникам або направлення у приймальники-розподільники для дітей, але не більш як на вісім годин;</p> <p>осіб, які перебували у громадських місцях у стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображав людську гідність і громадську мораль або якщо вони втратили здатність самостійно пересуватися чи могли завдати шкоди оточуючим або собі, - до передачі їх в спеціальні медичні заклади або для доставки до місця проживання, а за відсутності таких - до їх витвердження;</p> <p>військовослужбовців, які вчинили діяння, що підпадають під</p>	<p>лиц, в отношении которых ведется административный процесс, лиц, подвергнутых административному аресту;</p> <p>лиц, подлежащих депортации или высылке из Республики Беларусь в принудительном порядке;</p> <p>лиц, направляемых в лечебно-трудовые профилактории Министерства внутренних дел; несовершеннолетних при осуществлении профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних.</p> <p>12) изымать имущество и предметы, запрещенные к обороту на территории Республики Беларусь, документы, имеющие признаки подделки, информационную продукцию, содержащую призывы к экстремистской деятельности либо пропагандирующую такую деятельность, и принимать по ним решения в соответствии с законодательством Республики Беларусь;-</p>
---	---	--

<p>володіння реччю та вручити протокол цій особі.</p> <p>6. Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.</p>	<p>ознаки кримінального або адміністративного правопорушення, - до передачі їх військовослужбовцям Військової служби правопорядку у Збройних Силах України або військового командування; осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для себе і оточуючих, - до передачі їх у лікувальні заклади, але не більш як на 24 години; іноземців та осіб без громадянства, які розшуковуються правоохоронними органами інших держав як підозрювані, обвинувачені у вчиненні злочину або як засуджені, які ухиляються від виконання кримінального покарання, - в порядку та на строки, передбачені законодавством України, міжнародними договорами України.</p> <p>б) проводити огляд осіб, зазначених у пункті 5 цієї статті, речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або використані на шкоду їх здоров'ю;</p> <p>РФ</p> <p>13) доставлять граждан, то есть осуществляют их принудительное препровождение, в служебное</p>	
--	--	--

помещение территориального органа или подразделения полиции, в помещение муниципального органа, в иное служебное помещение в целях решения вопроса о задержании гражданина (при невозможности решения данного вопроса на месте); установления личности гражданина, если имеются основания полагать, что он находится в розыске как скрывшийся от органов дознания, следствия или суда, либо как уклоняющийся от исполнения уголовного наказания, либо как пропавший без вести; защиты гражданина от непосредственной угрозы его жизни и здоровью в случае, если он не способен позаботиться о себе либо если опасности невозможно избежать иным способом, а также в других случаях, предусмотренных федеральным законом, - с составлением протокола в порядке, установленном частями 14 и 15 статьи 14 настоящего Федерального закона;

Статья 14. Задержание

Закон РФ "О полиции"

Глава 4

Статья 14

1. Полиция защищает право каждого на свободу и личную неприкосновенность. До судебного решения в случаях, установленных настоящим Федеральным законом и другими федеральными законами, лицо не может быть подвергнуто задержанию на срок более 48 часов.

2. Полиция имеет право задерживать:

1) лиц, подозреваемых в совершении преступления, а также лиц, в отношении которых избрана мера пресечения в виде заключения под стражу, - по основаниям, в порядке и на срок, которые предусмотрены уголовно-процессуальным

законодательством Российской Федерации;

2) лиц, совершивших побег из-под стражи, лиц, уклоняющихся от отбывания уголовного наказания, от получения предписания о направлении к месту отбывания наказания либо не прибывших к месту отбывания наказания в установленный в указанном предписании срок, - до передачи их соответствующим органам, учреждениям или должностным лицам этих органов и учреждений;

3) лиц, уклоняющихся от исполнения административного наказания в виде административного ареста, - до передачи их в места отбывания административного ареста;

4) лиц, находящихся в розыске, - до передачи их соответствующим органам, учреждениям или должностным лицам этих органов и учреждений;

5) лиц, в отношении которых ведется производство по делам об административных правонарушениях, - по основаниям, в порядке и на срок, которые предусмотрены законодательством об административных правонарушениях;

6) военнослужащих и граждан Российской Федерации, призванных на военные сборы, подозреваемых в совершении преступления, - до передачи их военной полиции Вооруженных Сил Российской Федерации, командирам воинских частей или военным комиссарам;

7) лиц, уклоняющихся от исполнения назначенных им судом принудительных мер медицинского характера или принудительных мер воспитательного воздействия, - до передачи их в учреждения, обеспечивающие исполнение таких мер;

8) лиц, уклоняющихся от следования в специализированные лечебные учреждения для

исполнения назначенных им судом принудительных мер медицинского характера, - по основаниям, в порядке и на срок, которые предусмотрены федеральным законом;

9) лиц, допустивших нарушение правил комендантского часа, - по основаниям, в порядке и на срок, которые предусмотрены федеральным конституционным законом;

10) лиц, незаконно проникших либо пытавшихся проникнуть на охраняемые объекты, - до выяснения личности, но на срок не более трех часов;

11) лиц, предпринявших попытку самоубийства либо имеющих признаки выраженного психического расстройства и создающих своими действиями опасность для себя и окружающих, - до передачи их в лечебные учреждения либо по месту жительства;

12) лиц, совершивших побег из психиатрического лечебного учреждения или скрывающихся от назначенной судом недобровольной госпитализации в такое учреждение, - до передачи их в психиатрическое лечебное учреждение;

13) лиц, в отношении которых поступило требование о выдаче, - до передачи их иностранному государству по основаниям, в порядке и на срок, которые предусмотрены законодательством Российской Федерации или международным договором Российской Федерации.

3. В каждом случае задержания сотрудник полиции обязан выполнить действия, предусмотренные частью 4 статьи 5 настоящего Федерального закона, а также разъяснить лицу, подвергнутому задержанию (далее - задержанное лицо), его право на юридическую помощь, право на услуги переводчика, право на уведомление близких родственников или близких лиц о факте его

задержания, право на отказ от дачи объяснения.

4. Срок задержания исчисляется с момента фактического ограничения свободы передвижения лица. Срок административного задержания исчисляется в соответствии с законодательством об административных правонарушениях.

5. Задержанное лицо вправе пользоваться в соответствии с федеральным законом услугами адвоката (защитника) и переводчика с момента задержания.

6. Задержанные лица, находящиеся при них вещи и документы, а также их транспортные средства подвергаются досмотру в порядке, установленном законодательством об административных правонарушениях, если иной порядок не установлен федеральным законом.

7. Задержанное лицо в кратчайший срок, но не позднее трех часов с момента задержания, если иное не установлено уголовно-процессуальным законодательством Российской Федерации, имеет право на один телефонный разговор в целях уведомления близких родственников или близких лиц о своем задержании и месте нахождения. Такое уведомление по просьбе задержанного лица может сделать сотрудник полиции.

8. О каждом случае задержания несовершеннолетнего полиция незамедлительно уведомляет его родителей или иных законных представителей.

9. О задержании военнослужащего полиция уведомляет командование воинской части, в которой он проходит военную службу.

10. О задержании иностранного гражданина или подданного иностранного государства полиция уведомляет посольство (консульство) соответствующего

государства в соответствии с законодательством Российской Федерации.

11. Право на телефонный разговор не предоставляется и уведомление не осуществляется в случаях, если задержанными лицами являются лица, указанные в пунктах 2, 3, 4, 7, 8, 12 части 2 настоящей статьи.

12. Полиция принимает при необходимости меры по оказанию задержанному лицу первой помощи, а также меры по устранению возникшей при задержании угрозы жизни и здоровью граждан или объектам собственности.

13. В полиции в порядке, определяемом федеральным органом исполнительной власти в сфере внутренних дел, ведется реестр лиц, подвергнутых задержанию. Сведения, содержащиеся в реестре, не могут быть переданы третьим лицам, за исключением случаев, предусмотренных федеральным законом.

14. О задержании составляется протокол, в котором указываются дата, время и место его составления, должность, фамилия и инициалы сотрудника полиции, составившего протокол, сведения о задержанном лице, дата, время, место, основания и мотивы задержания, а также факт уведомления близких родственников или близких лиц задержанного лица.

15. Протокол о задержании подписывается составившим его сотрудником полиции и задержанным лицом. В случае, если задержанное лицо отказывается подписать протокол, в протоколе о задержании делается соответствующая запись. Копия протокола вручается задержанному лицу.

16. Задержанные лица содержатся в специально отведенных для этого помещениях под охраной в условиях, исключающих угрозу их жизни и здоровью. Условия содержания, нормы питания и порядок

	<p>медицинского обслуживания задержанных лиц определяются Правительством Российской Федерации. Задержанные лица перед водворением в специально отведенные для этого помещения и после окончания срока задержания подвергаются осмотру, результаты которого заносятся в протокол о задержании.</p>	
<p>Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи</p> <p>1. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:</p> <p>1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;</p> <p>2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;</p> <p>3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.</p> <p>2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.</p> <p>3. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.</p>	<p>15) входити безперешкодно у будь-який час доби:</p> <p>а) на територію і в приміщення підприємств, установ і організацій, в тому числі митниці, та оглядати їх з метою припинення злочинів, переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, при стихійному лихові та інших надзвичайних обставинах;</p> <p>б) на земельні ділянки, в жилі та інші приміщення громадян у разі переслідування злочинця або припинення злочину, що загрожує життю мешканців, а також при стихійному лихові та інших надзвичайних обставинах;</p> <p>в) до житла чи до іншого володіння особи, яка перебуває під домашнім арештом або адміністративним наглядом, з метою перевірки виконання встановлених судом обмежень.</p>	<p>11) входить беспрепятственно, при необходимости с повреждением запирающих устройств и других предметов, в любое время суток в жилые помещения и иные законные владения граждан, помещения и иные объекты организаций и осматривать их при преследовании подозреваемых (обвиняемых) в совершении преступлений либо при наличии достаточных оснований полагать, что там совершается или совершено преступление либо находятся подозреваемый (обвиняемый), скрывшийся от органа, ведущего уголовный процесс, лицо, уклоняющееся от отбывания наказания и иных мер уголовной ответственности, а также беспрепятственно входит в жилые помещения и иные законные владения лиц, находящихся под превентивным надзором;</p>

У разі опору, вчинення протидії працівник міліції може вжити заходів до їх подолання, передбачених цим Законом;

16) перебувати на земельних ділянках, в жилих та інших приміщеннях громадян за їхньою згодою, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це адміністрації з метою забезпечення безпеки громадян, громадської безпеки, запобігання злочину, виявлення і затримання осіб, які його вчинили

РФ

Статья 15. Вхождение (проникновение) в жилые и иные помещения, на земельные участки и территории
Закон РФ "О полиции"

Глава 4

Статья 15

1. Полиция защищает право каждого на неприкосновенность жилища.
2. Сотрудники полиции не вправе входить в жилые помещения помимо воли проживающих в них граждан иначе как в случаях и порядке, установленных федеральными конституционными законами, настоящим Федеральным законом и другими федеральными законами.
3. Проникновение сотрудников полиции в жилые помещения, в иные помещения и на земельные участки, принадлежащие гражданам, в помещения, на земельные

участки и территории, занимаемые организациями (за исключением помещений, земельных участков и территорий дипломатических представительств и консульских учреждений иностранных государств, представительств международных организаций), допускается в случаях, предусмотренных законодательством Российской Федерации, а также:

- 1) для спасения жизни граждан и (или) их имущества, обеспечения безопасности граждан или общественной безопасности при массовых беспорядках и чрезвычайных ситуациях;
- 2) для задержания лиц, подозреваемых в совершении преступления;
- 3) для пресечения преступления;
- 4) для установления обстоятельств несчастного случая.

4. При проникновении в жилые помещения, в иные помещения и на земельные участки, принадлежащие гражданам, в помещения, на земельные участки и территории, занимаемые организациями, в случаях, предусмотренных частью 3 настоящей статьи, сотрудник полиции вправе при необходимости произвести взлом (разрушение) запирающих устройств, элементов и конструкций, препятствующих проникновению в указанные помещения и на указанные земельные участки и территории, и осмотр находящихся там объектов и транспортных средств.

5. Сотрудник полиции, осуществляющий входение (проникновение) в жилое помещение, обязан:

- 1) перед тем как войти в жилое помещение, уведомить находящихся там граждан об основаниях входения, за исключением случаев, если промедление создает непосредственную угрозу жизни и здоровью граждан и сотрудников полиции или может повлечь иные тяжкие

	<p>последствия;</p> <p>2) при проникновении в жилое помещение помимо воли находящихся там граждан использовать безопасные способы и средства, с уважением относиться к чести, достоинству, жизни и здоровью граждан, не допускать без необходимости причинения ущерба их имуществу;</p> <p>3) не разглашать ставшие известными ему в связи с входением (проникновением) в жилое помещение факты частной жизни находящихся там граждан;</p> <p>4) сообщить непосредственному начальнику и в течение 24 часов представить рапорт о факте вхождения (проникновения) в жилое помещение.</p> <p>6. О каждом случае проникновения сотрудника полиции в жилое помещение в возможно короткий срок, но не позднее 24 часов с момента проникновения информируются собственник этого помещения и (или) проживающие там граждане, если такое проникновение было осуществлено в их отсутствие.</p> <p>7. О каждом случае вхождения сотрудника полиции в жилое помещение помимо воли находящихся там граждан письменно уведомляется прокурор в течение 24 часов.</p> <p>8. Полиция принимает меры по недопущению доступа посторонних лиц в жилые помещения, в иные помещения и на земельные участки, принадлежащие гражданам, в помещения, на земельные участки и территории, занимаемые организациями, и по охране находящегося там имущества, если проникновение сопровождалось действиями, предусмотренными частью 4 настоящей статьи.</p>	
<p>Стаття 39. Перевірка дотримання вимог</p>	<p>22) анулювати виданий юридичній особі або фізичній</p>	

<p>дозвільної системи органів внутрішніх справ</p> <p>1. Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.</p> <p>2. Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.</p> <p>3. Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які</p>	<p>особі -</p> <p>підприємцю дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, щодо зберігання і використання яких установлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, у разі невиконання встановлених правил, порядку користування і поведження з ними або у разі недоцільності їх подальшого зберігання; вилучати при необхідності зазначені предмети, матеріали і речовини або опечатувати і закривати об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються, стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів індивідуального</p>	
--	--	--

<p>поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.</p> <p>4. Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в одноденний строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.</p>	<p>захисту та активної оборони, правил поведження з ними та їх застосування, до усунення порушень відповідних правил та порядку; анулювати дозволи на відкриття та функціонування об'єктів, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;</p> <p>анулювати дозволи на придбання, зберігання і носіння зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, видані громадянам, якщо вони порушують установлені правила, порядок їх зберігання чи використання, зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби без призначення лікаря, інші одурманюючі засоби, страждають на психічні розлади, та в інших передбачених законодавством випадках;</p> <p>оглядати за участю адміністрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців чи їх представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби індивідуального захисту та активної оборони, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання</p>	
---	---	--

	<p>яких установлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки додержання правил поведження з ними та їх використання;</p> <p>оглядати зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та активної оборони, боєприпаси, що знаходяться у громадян, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких установлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також місця їх зберігання;</p> <p>РФ</p> <p>22) проверяют места хранения, торговли, коллекционирования и экспонирования оружия, основных частей огнестрельного оружия, если имеются данные, дающие основания подозревать граждан в совершении преступления, либо имеется повод к возбуждению дела об административном правонарушении; проверяют у граждан документы, подтверждающие законность владения (использования) ими гражданским или служебным оружием;</p>	
<p>Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і</p>	<p>12) проводить аудіо-, відео-, фотофіксацію як допоміжний</p>	<p>16) производить в установленном порядке фотографирование,</p>

<p>кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису</p> <p>1. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:</p> <p>1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;</p> <p>2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху.</p> <p>2. Інформація про змонтовану/розміщену автоматичну фототехніку і відеотехніку повинна бути розміщена на видному місці.</p>	<p>засіб попередження протиправних дій та розкриття правопорушень</p> <p>РФ</p> <p>33) использовать в деятельности информационные системы, видео- и аудиотехнику, кино- и фотоаппаратуру, а также другие технические и специальные средства, не причиняющие вреда жизни и здоровью граждан, а также окружающей среде; вести видеобанки и видеотеки лиц, проходивших (проходящих) по делам и материалам проверок полиции; формировать, вести и использовать банки данных оперативно-справочной, криминалистической, экспертно-криминалистической, розыскной и иной информации о лицах, предметах и фактах; использовать банки данных других государственных органов и организаций, в том числе персональные данные граждан, если федеральным законом не установлено иное;</p>	<p>звукозапись, кино-) и видеосъемку лиц, указанных в абзацах втором–шестом части второй статьи 24 настоящего Закона, а также лиц, состоящих на профилактическом учете;</p>
<p>Стаття 41. Поліцейське піклування</p> <p>1. Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:</p> <p>1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;</p> <p>2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;</p> <p>3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;</p> <p>4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність</p>	<p>5) затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях:</p> <p>осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених, які переховуються від слідства чи суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання, - на строки і в порядку, передбачені законом;</p> <p>осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, для</p>	<p>4) доставлять в органы внутренних дел лиц без определенного места жительства в целях установления их личности, проверки по учетам органов внутренних дел и оказания им социальной либо первой помощи, а также лиц, имеющих признаки выраженного психического расстройства (заболевания) и создающих своими действиями явную опасность для себя или окружающих, в целях передачи их в организации здравоохранения или по месту</p>

<p>самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.</p> <p>Поліцейське піклування має наслідком щодо:</p> <p>1) осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, - передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;</p> <p>2) осіб, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, - передання відповідному закладу;</p> <p>3) осіб, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, - передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.</p> <p>2. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.</p> <p>Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.</p> <p>3. Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.</p> <p>Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.</p> <p>4. Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому</p>	<p>складення протоколу або розгляду справи по суті, якщо ці питання не можуть бути вирішені на місці, - на строк до трьох годин;</p> <p>неповнолітніх віком до 16 років, які залишилися без опікування, - на строк до передачі законним представникам або до влаштування в установленому порядку, а неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння і не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, - до передачі їх законним представникам або направлення у приймальники-розподільники для дітей, але не більш як на вісім годин;</p> <p>осіб, які перебували у громадських місцях у стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображав людську гідність і громадську мораль або якщо вони втратили здатність самостійно пересуватися чи могли завдати шкоди оточуючим або собі, - до передачі їх в спеціальні медичні заклади або для доставки до місця проживання, а за відсутності таких - до їх витвердження;</p> <p>військовослужбовців, які вчинили діяння, що підпадають під</p>	<p>жительства (месту пребывания);-</p> <p>б) Органам внутрішніх дел в соответствии с законом предоставляется право задерживать и содержать в местах содержания под стражей, помещать в иные предназначенные для содержания лиц помещения подразделений органов внутренних дел: подозреваемых (обвиняемых); лиц, в отношении которых ведется административный процесс, лиц, подвергнутых административному аресту; лиц, подлежащих депортации или высылке из Республики Беларусь в принудительном порядке; лиц, направляемых в лечебно-трудовые профилактории Министерства внутренних дел; несовершеннолетних при осуществлении профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних.</p>
--	---	---

<p>зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.</p> <p>Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія - вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої цієї статті.</p> <p>5. Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.</p> <p>У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.</p> <p>6. Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.</p> <p>Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.</p>	<p>ознаки кримінального або адміністративного правопорушення, - до передачі їх військовослужбовцям Військової служби правопорядку у Збройних Силах України або військового командування;</p> <p>осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для себе і оточуючих, - до передачі їх у лікувальні заклади, але не більш як на 24 години;</p> <p>іноземців та осіб без громадянства, які розшуковуються правоохоронними органами інших держав як підозрювані, обвинувачені у вчиненні злочину або як засуджені, які ухиляються від виконання кримінального покарання, - в порядку та на строки, передбачені законодавством України, міжнародними договорами України РФ</p> <p>14) доставлять граждан, находящихся в общественных местах в состоянии алкогольного, наркотического или иного токсического опьянения и утративших способность самостоятельно передвигаться или ориентироваться в окружающей обстановке, в медицинские организации; доставлять по письменному заявлению граждан в медицинские организации либо в служебное помещение территориального органа или</p>	
--	--	--

	<p>подразделения полиции находящихся совместно с ними в жилище граждан в состоянии алкогольного, наркотического или иного токсического опьянения, если есть основания полагать, что они могут причинить вред жизни и здоровью граждан, нанести ущерб имуществу; направлять и (или) доставлять на медицинское освидетельствование в соответствующие медицинские организации граждан для определения наличия в организме алкоголя или наркотических средств, если результат освидетельствования необходим для подтверждения либо опровержения факта совершения преступления или административного правонарушения, для расследования по уголовному делу, для объективного рассмотрения дела об административном правонарушении, а также проводить освидетельствование указанных граждан на состояние опьянения в порядке, установленном Правительством Российской Федерации;</p> <p>15) доставлять несовершеннолетних, совершивших правонарушения или антиобщественные действия, а также безнадзорных и беспризорных в центры временного содержания для несовершеннолетних правонарушителей органов внутренних дел, в специализированные учреждения для несовершеннолетних, нуждающихся в социальной реабилитации, либо в служебное помещение территориального органа или подразделения полиции по основаниям и в порядке, которые предусмотрены федеральным законом;</p>	
<p>Стаття 44. Застосування фізичної сили 1. Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої</p>	<p>Стаття 13. Застосування засобів впливу Працівники міліції мають право застосовувати заходи фізичного</p>	<p>Сотрудник органов внутренних дел при выполнении задач по защите жизни, здоровья, чести, достоинства, прав, свобод и</p>

<p>безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.</p> <p>2. Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.</p>	<p>впливу, в тому числі прийоми рукопашного бою, для припинення правопорушень, подолання протидії законним вимогам міліції, яка здійснюється із застосуванням сили щодо працівників міліції або інших осіб, якщо інші способи були застосовані та не забезпечили виконання покладених на міліцію обов'язків.</p> <p>Міліція може направляти спеціальні підрозділи міліції для забезпечення проведення контролюючими органами перевірок суб'єктів господарської діяльності лише за рішенням судді або суду.</p> <p>Дозвіл на направлення спеціального підрозділу міліції надається лише у випадках, коли перевірка проводиться в рамках кримінального провадження./</p> <p>Органам міліції забороняється використовувати фізичний та психологічний вплив для забезпечення проведення контролюючими органами планових та позапланових перевірок суб'єктів господарської діяльності, у тому числі шляхом демонстрації зброї, спеціальних засобів, погроз їх застосування.</p>	<p>законных интересов граждан, интересов общества и государства от преступных и иных противоправных посягательств применяет физическую силу, специальные средства, оружие, боевую и специальную технику, если иными способами выполнение этих задач не представляется возможным.</p> <p>Физическая сила, специальные средства, оружие, боевая и специальная техника применяются исходя из складывающейся обстановки по усмотрению сотрудника органов внутренних дел в случаях, предусмотренных настоящим Законом.</p> <p>Применению физической силы, специальных средств, оружия, боевой и специальной техники должно предшествовать четко выраженное и очевидное для лица, против которого они применяются, предупреждение о намерении их применить, за исключением случаев, когда промедление в их применении создаст непосредственную опасность для жизни граждан или может повлечь иные тяжкие последствия.</p> <p>Во всех случаях, когда избежать</p>
---	--	--

Органам міліції забороняється направлення спеціальних підрозділів міліції для забезпечення проведення слідчих дій, використання при їх проведенні спеціальних засобів, що приховують зовнішність (масок для обличчя, шоломів тощо), а також демонстрація зброї чи спеціальних засобів, крім виняткових випадків під час проведення слідчої дії у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину та наявності достатніх підстав вважати, що проведенню слідчої дії буде чинитися фізичний опір чи іншим чином унеможливлено досягнення її мети. Дії, передбачені цією частиною статті, можуть бути здійснені лише з дозволу прокурора, крім невідкладних випадків, коли затримка в проведенні слідчої дії може призвести до неможливості досягнення її мети (у такому разі прокурор невідкладно повідомляється про здійснення відповідних дій).

РФ

Статья 20. Применение физической силы
Закон РФ "О полиции"
Глава 5

применения физической силы, специальных средств, оружия, боевой и специальной техники невозможно, сотрудник органов внутренних дел обязан стремиться причинить наименьший вред жизни, здоровью, чести, достоинству и имуществу граждан, а также принять меры по немедленному оказанию пострадавшим медицинской и иной необходимой помощи. О ранении или смерти лица вследствие применения физической силы, специальных средств, оружия, боевой и специальной техники сотрудник органов внутренних дел обязан немедленно сообщить в ближайший орган внутренних дел, должностные лица которого незамедлительно уведомляют об этом соответствующего прокурора. О каждом случае применения физической силы, специальных средств, оружия, боевой и специальной техники сотрудник органов внутренних дел обязан уведомить своего непосредственного начальника. Сотрудник органов внутренних дел не несет ответственности за вред, причиненный в результате

Статья 20

1. Сотрудник полиции имеет право лично или в составе подразделения (группы) применять физическую силу, в том числе боевые приемы борьбы, если несиловые способы не обеспечивают выполнения возложенных на полицию обязанностей, в следующих случаях:

1) для пресечения преступлений и административных правонарушений;

2) для доставления в служебное помещение территориального органа или подразделения полиции, в помещение муниципального органа, в иное служебное помещение лиц, совершивших преступления и административные правонарушения, и задержания этих лиц;

3) для преодоления противодействия законным требованиям сотрудника полиции.

2. Сотрудник полиции имеет право применять физическую силу во всех случаях, когда настоящим Федеральным законом разрешено применение специальных средств или огнестрельного оружия.

применения в предусмотренных настоящим Законом случаях физической силы, специальных средств, оружия, боевой и специальной техники, если:

- им не превышены пределы необходимой обороны или меры, необходимые для пресечения преступлений и административных правонарушений, задержания лиц, их совершивших, преодоления противодействия законным требованиям сотрудников органов внутренних дел в случаях, когда ненасильственными способами это сделать невозможно;
- он действовал во исполнение обязательных для него приказа или распоряжения, отданных в установленном порядке, за исключением случаев совершения им умышленного преступления по заведомо преступному приказу или распоряжению;
- он действовал в условиях обоснованного профессионального риска

		<p>или крайней необходимости. Применение физической силы, специальных средств, оружия, боевой и специальной техники с нарушением требований настоящего Закона влечет ответственность, установленную законодательными актами Республики Беларусь.</p>
<p>Стаття 45. Застосування спеціальних засобів</p> <p>1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.</p> <p>2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.</p> <p>3. Загальні правила застосування спеціальних засобів:</p> <p>1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:</p> <p>а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;</p> <p>б) під час затримання особи;</p> <p>в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;</p> <p>г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;</p> <p>г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну</p>	<p>30) зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю;</p> <p>31) видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку;</p> <p>Стаття 14. Застосування спеціальних засобів</p> <p>Працівники міліції мають право застосовувати наручники, гумові кийки, засоби зв'язування, сльозоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини</p>	

<p>небезпеку оточуючим або собі;</p> <p>2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:</p> <p>а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;</p> <p>б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;</p> <p>в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;</p> <p>3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:</p> <p>а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;</p> <p>б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;</p> <p>4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;</p> <p>5) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:</p> <p>а) затримання особи;</p> <p>б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;</p> <p>б) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії застосовуються для:</p> <p>а) відбиття нападу на поліцейського, іншу</p>	<p>та інші спеціальні і транспортні засоби, а також використовувати службових собак у таких випадках:</p> <p>1) для захисту громадян і самозахисту від нападу та інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю;</p> <p>2) для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;</p> <p>3) для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби, незалежно від їх належності, або їх звільнення у разі захоплення;</p> <p>4) для затримання і доставки в міліцію або інше службове приміщення осіб, які вчинили правопорушення, а також для конвоювання і тримання осіб, затриманих і підданих арешту, взятих під варту, якщо зазначені вище особи чинять опір працівникам міліції або якщо є підстави вважати, що вони можуть вчинити втечу чи завдати шкоди оточуючим або собі;</p> <p>5) для припинення масового захоплення землі та інших дій, що можуть призвести до зіткнення груп населення, а також</p>	
---	---	--

<p>особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;</p> <p>б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;</p> <p>7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:</p> <p>а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;</p> <p>б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;</p> <p>8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:</p> <p>а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;</p> <p>б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;</p> <p>в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;</p> <p>9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:</p> <p>а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;</p> <p>б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;</p> <p>в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;</p> <p>г) затримання озброєної особи, яка</p>	<p>діянь, які паралізують роботу транспорту, життєдіяльності населених пунктів, посягають на громадський спокій, життя і здоров'я людей;</p> <p>б) для припинення опору працівникові міліції та іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;</p> <p>7) для звільнення заручників.</p> <p>Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням обстановки, що склалася, характеру правопорушення і особи правопорушника.</p> <p>Повний перелік спеціальних засобів, а також правила їх застосування встановлюються Кабінетом Міністрів України за висновком центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, і Генеральної прокуратури України і публікуються в засобах масової інформації.</p> <p>РФ</p>	
--	---	--

<p>підозрюється у вчиненні злочину;</p> <p>10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, застосовуються для:</p> <p>а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;</p> <p>б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;</p> <p>в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;</p> <p>г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;</p> <p>г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;</p> <p>д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;</p> <p>е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;</p> <p>е) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;</p> <p>ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;</p> <p>11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:</p> <p>а) забезпечення маскуванню дій поліцейських,</p>	<p>Статья 21. Применение специальных средств <u>Закон РФ "О полиции"</u> <u>Глава 5</u> <u>Статья 21</u></p> <p>1. Сотрудник полиции имеет право лично или в составе подразделения (группы) применять специальные средства в следующих случаях:</p> <p>1) для отражения нападения на гражданина или сотрудника полиции;</p> <p>2) для пресечения преступления или административного правонарушения;</p> <p>3) для пресечения сопротивления, оказываемого сотруднику полиции;</p> <p>4) для задержания лица, застигнутого при совершении преступления и пытающегося скрыться;</p> <p>5) для задержания лица, если это лицо может оказать вооруженное сопротивление;</p> <p>6) для доставления в полицию, конвоирования и охраны задержанных лиц, лиц, заключенных под стражу, лиц, осужденных к лишению свободы, лиц, подвергнутых административному наказанию в виде административного ареста, а также в целях пресечения попытки побега, в случае оказания лицом сопротивления сотруднику полиции, причинения вреда окружающим или себе;</p> <p>7) для освобождения насильственно удерживаемых лиц, захваченных зданий, помещений, сооружений, транспортных средств и земельных участков;</p> <p>8) для пресечения массовых беспорядков и иных противоправных действий, нарушающих движение транспорта, работу средств связи и организаций;</p> <p>9) для остановки транспортного средства, водитель</p>	
--	---	--

<p>спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;</p> <p>б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;</p> <p>12) службовий собака застосовується під час:</p> <p>а) патрулювання;</p> <p>б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;</p> <p>в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;</p> <p>г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;</p> <p>13) службовий кінь застосовується під час:</p> <p>а) патрулювання;</p> <p>б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.</p> <p>4. Поліції (поліцейському) заборонено:</p> <p>1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;</p> <p>2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;</p> <p>3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми</p>	<p>котрого не виконав вимоги працівника поліції об зупинці;</p> <p>10) для виявлення осіб, що вчиняють або вчинили правопорушення;</p> <p>11) для захисту охоронюваних об'єктів, блокування руху груп громадян, що вчиняють протиправні дії.</p> <p>2. Працівник поліції має право застосовувати наступні спеціальні засоби:</p> <p>1) палиці спеціальні - в випадках, передбачених пунктами 1 - 5, 7, 8 і 11 частини 1 цієї статті;</p> <p>2) спеціальні газові засоби - в випадках, передбачених пунктами 1 - 5, 7 і 8 частини 1 цієї статті;</p> <p>3) засоби обмеження рухливості - в випадках, передбачених пунктами 3, 4 і 6 частини 1 цієї статті. При відсутності засобів обмеження рухливості працівник поліції має право використовувати подручні засоби зв'язування;</p> <p>4) спеціальні фарбуючі і маркуючі засоби - в випадках, передбачених пунктами 10 і 11 частини 1 цієї статті;</p> <p>5) електрошокерні пристрої - в випадках, передбачених пунктами 1 - 5, 7 і 8 частини 1 цієї статті;</p> <p>6) світлошокерні пристрої - в випадках, передбачених пунктами 1 - 5, 7 і 8 частини 1 цієї статті;</p> <p>7) службових тварин - в випадках, передбачених пунктами 1 - 7, 10 і 11 частини 1 цієї статті;</p> <p>8) світлові і акустичні спеціальні засоби - в випадках, передбачених пунктами 5, 7, 8 і 11 частини 1 цієї статті;</p>	
---	---	--

<p>властивостями металними снарядами не смертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;</p> <p>4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;</p> <p>5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколіасок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;</p> <p>6) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.</p> <p>5. Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.</p> <p>6. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.</p> <p>Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.</p> <p>7. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого</p>	<p>9) средства принудительной остановки транспорта - в случаях, предусмотренных пунктами 9 и 11 части 1 настоящей статьи;</p> <p>10) средства сковывания движения - в случаях, предусмотренных пунктами 1 - 5 части 1 настоящей статьи;</p> <p>11) водометы - в случаях, предусмотренных пунктами 7, 8 и 11 части 1 настоящей статьи;</p> <p>12) бронемшины - в случаях, предусмотренных пунктами 5, 7, 8 и 11 части 1 настоящей статьи;</p> <p>13) средства защиты охраняемых объектов (территорий), блокирования движения групп граждан, совершающих противоправные действия, - в случаях, предусмотренных пунктом 11 части 1 настоящей статьи;</p> <p>14) средства разрушения преград - в случаях, предусмотренных пунктами 5 и 7 части 1 настоящей статьи.</p> <p>3. Сотрудник полиции имеет право применять специальные средства во всех случаях, когда настоящим Федеральным законом разрешено применение огнестрельного оружия.</p> <p>Статья 22. Запреты и ограничения, связанные с применением специальных средств</p> <p><u>Закон РФ "О полиции"</u></p> <p><u>Глава 5</u></p> <p><u>Статья 22</u></p> <p>1. Сотруднику полиции запрещается применять специальные средства:</p> <p>1) в отношении женщин с видимыми признаками беременности, лиц с явными признаками инвалидности и малолетних лиц, за исключением случаев оказания указанными лицами вооруженного сопротивления, совершения группового либо иного нападения,</p>	
--	---	--

<p>впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.</p> <p>8. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.</p>	<p>угрожающего жизни и здоровью граждан или сотрудника полиции;</p> <p>2) при пресечении незаконных собраний, митингов, демонстраций, шествий и пикетирований ненасильственного характера, которые не нарушают общественный порядок, работу транспорта, средств связи и организаций.</p> <p>2. Специальные средства применяются с учетом следующих ограничений:</p> <p>1) не допускается нанесение человеку ударов палкой специальной по голове, шее, ключичной области, животу, половым органам, в область проекции сердца;</p> <p>2) не допускается применение водометов при температуре воздуха ниже нуля градусов Цельсия;</p> <p>3) не допускается применение средств принудительной остановки транспорта в отношении транспортных средств, предназначенных для перевозки пассажиров (при наличии пассажиров), транспортных средств, принадлежащих дипломатическим представительствам и консульским учреждениям иностранных государств, а также в отношении мотоциклов, мотоколясок, мотороллеров и мопедов; на горных дорогах или участках дорог с ограниченной видимостью; на железнодорожных переездах, мостах, путепроводах, эстакадах, в туннелях;</p> <p>4) установка специальных окрашивающих средств на объекте осуществляется с согласия собственника объекта или уполномоченного им лица, при этом сотрудником полиции принимаются меры, исключающие применение указанных средств против случайных лиц.</p> <p>3. Применение водометов и бронемашин осуществляется по решению руководителя территориального органа с</p>	
--	---	--

	<p>последующим уведомлением прокурора в течение 24 часов.</p> <p>4. Иные ограничения, связанные с применением сотрудником полиции специальных средств, могут быть установлены федеральным органом исполнительной власти в сфере внутренних дел.</p> <p>5. Допускается отступление от запретов и ограничений, установленных частями 1 и 2 настоящей статьи, если специальные средства применяются по основаниям, предусмотренным частью 1 статьи 23 настоящего Федерального закона.</p>	
<p>Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї</p> <p>1. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.</p> <p>2. Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку.</p> <p>3. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.</p> <p>4. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:</p> <p>1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;</p> <p>2) для захисту осіб від нападу, що загрожує</p>	<p>Стаття 15. Застосування вогнепальної зброї</p> <p>Працівники міліції як крайній захід мають право застосовувати вогнепальну зброю у таких випадках:</p> <p>1) для захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників;</p> <p>2) для відбиття нападу на працівника міліції або членів його сім'ї, якщо їх життю або здоров'ю загрожує небезпека;</p> <p>3) для відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі</p>	

<p>їхньому життю чи здоров'ю;</p> <p>3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;</p> <p>4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;</p> <p>5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;</p> <p>6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;</p> <p>7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.</p> <p>5. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.</p> <p>6. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:</p> <p>1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;</p> <p>2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової</p>	<p>захоплення;</p> <p>4) для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти;</p> <p>5) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю працівника міліції;</p> <p>6) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника міліції.</p> <p>Працівники міліції мають право застосовувати вогнепальну зброю у районі проведення антитерористичної операції.</p> <p>Забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю при значному скупченні людей, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи.</p> <p>Працівники міліції мають право використовувати зброю для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю громадян або</p>	
---	---	--

<p>техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;</p> <p>3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;</p> <p>4) якщо особа чинить збройний опір;</p> <p>5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.</p> <p>7. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.</p> <p>8. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.</p> <p>9. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.</p> <p>10. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.</p> <p>11. Поліцейський може взяти до рук</p>	<p>працівника міліції.</p> <p>Стаття 15-1. Гарантії особистої безпеки озброєного працівника міліції</p> <p>Працівник міліції має право оголити вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування. При затриманні злочинців чи правопорушників або осіб, яких працівник міліції запідозрив у скоєнні злочинів чи правопорушень, а також при перевірці документів у підозрілих осіб, працівник міліції може привести у готовність вогнепальну зброю, що є попередженням про можливість її застосування.</p> <p>Спроба особи, яку затримує працівник міліції із вогнепальною зброєю в руках, наблизитись до нього, скоротивши при цьому визначену ним відстань, чи доторкнутись до зброї, дають працівникові міліції право застосувати вогнепальну зброю.</p> <p>РФ</p> <p>Статья 23. Применение огнестрельного оружия</p>	
--	--	--

<p>вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.</p> <p>12. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.</p> <p>Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.</p> <p>13. Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.</p>	<p><u>Закон РФ "О полиции"</u> <u>Глава 5</u> <u>Статья 23</u></p> <p>1. Сотрудник полиции имеет право лично или в составе подразделения (группы) применять огнестрельное оружие в следующих случаях:</p> <p>1) для защиты другого лица либо себя от посягательства, если это посягательство сопряжено с насилием, опасным для жизни или здоровья;</p> <p>2) для пресечения попытки завладения огнестрельным оружием, транспортным средством полиции, специальной и боевой техникой, состоящими на вооружении (обеспечении) полиции;</p> <p>3) для освобождения заложников;</p> <p>4) для задержания лица, застигнутого при совершении деяния, содержащего признаки тяжкого или особо тяжкого преступления против жизни, здоровья или собственности, и пытающегося скрыться, если иными средствами задержать это лицо не представляется возможным;</p> <p>5) для задержания лица, оказывающего вооруженное сопротивление, а также лица, отказывающегося выполнить законное требование о сдаче находящихся при нем оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ, взрывных устройств, ядовитых или радиоактивных веществ;</p> <p>6) для отражения группового или вооруженного нападения на здания, помещения, сооружения и иные объекты государственных и муниципальных органов, общественных объединений, организаций и граждан;</p> <p>7) для пресечения побега из мест содержания под стражей подозреваемых и обвиняемых в совершении преступлений или побега из-под конвоя лиц,</p>	
---	--	--

задержанных по подозрению в совершении преступления, лиц, в отношении которых применена мера пресечения в виде заключения под стражу, лиц, осужденных к лишению свободы, а также для пресечения попытки насильственного освобождения указанных лиц.

2. Вооруженным сопротивлением и вооруженным нападением, указанными в пунктах 5 и 6 части 1 настоящей статьи, признаются сопротивление и нападение, совершаемые с использованием оружия любого вида, либо предметов, конструктивно схожих с настоящим оружием и внешне неотличимых от него, либо предметов, веществ и механизмов, при помощи которых могут быть причинены тяжкий вред здоровью или смерть.

3. Сотрудник полиции также имеет право применять огнестрельное оружие:

- 1) для остановки транспортного средства путем его повреждения, если управляющее им лицо отказывается выполнить неоднократные требования сотрудника полиции об остановке и пытается скрыться, создавая угрозу жизни и здоровью граждан;
- 2) для обезвреживания животного, угрожающего жизни и здоровью граждан и (или) сотрудника полиции;
- 3) для разрушения запирающих устройств, элементов и конструкций, препятствующих проникновению в жилые и иные помещения по основаниям, предусмотренным статьей 15 настоящего Федерального закона;
- 4) для производства предупредительного выстрела, подачи сигнала тревоги или вызова помощи путем производства выстрела вверх или в ином безопасном направлении.

4. Сотрудник полиции имеет право применять

служебное огнестрельное оружие ограниченного поражения во всех случаях, предусмотренных частями 1 и 3 настоящей статьи, а также в случаях, предусмотренных пунктами 3, 4, 7 и 8 части 1 статьи 21 настоящего Федерального закона.

5. Запрещается применять огнестрельное оружие с производством выстрела на поражение в отношении женщин, лиц с явными признаками инвалидности, несовершеннолетних, когда их возраст очевиден или известен сотруднику полиции, за исключением случаев оказания указанными лицами вооруженного сопротивления, совершения вооруженного или группового нападения, угрожающего жизни и здоровью граждан или сотрудника полиции.

6. Сотрудник полиции не имеет права применять огнестрельное оружие при значительном скоплении граждан, если в результате его применения могут пострадать случайные лица.

Статья 24. Гарантии личной безопасности вооруженного сотрудника полиции

Закон РФ "О полиции"

Глава 5

Статья 24

1. Сотрудник полиции имеет право обнажить огнестрельное оружие и привести его в готовность, если в создавшейся обстановке могут возникнуть основания для его применения, предусмотренные статьей 23 настоящего Федерального закона.

2. При попытке лица, задерживаемого сотрудником полиции с обнаженным огнестрельным оружием, приблизиться к сотруднику полиции, сократив при этом указанное им расстояние, или прикоснуться к его огнестрельному оружию сотрудник полиции имеет

	право применить огнестрельное оружие в соответствии с пунктами 1 и 2 части 1 статьи 23 настоящего Федерального закона.	
--	--	--

Додаток 2. Порівняння чинного Закону України «Про Національну поліцію», законів Республіки Польща та Молдови

Чинний український закон 2015 року	Польща	Молдова
<p>Стаття 32. Перевірка документів особи</p> <p>1. Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:</p> <p>1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;</p> <p>2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;</p> <p>3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;</p> <p>4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;</p> <p>5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;</p> <p>6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.</p>	<p>(1) request identity cards from people in order to ascertain their identity,</p>	<p>3) установлюють личность лиц, которые нарушают законные требования или в отношении которых имеются признаки того, что они готовят либо совершили противоправное или наносящее вред деяние, в том числе лиц, намеревающихся войти в зону ограниченного доступа;</p>
<p>Стаття 33. Опитування особи</p> <p>1. Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє</p>	<p>-</p>	<p>11) вызывать в подразделение полиции лиц, чья явка необходима для выполнения возложенных на полицию функций, с</p>

<p>інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень.</p> <p>Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.</p> <p>2. Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.</p> <p>3. Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.</p>		<p>письменным уведомлением их о цели и основаниях вызова;</p>
<p>Стаття 34. Поверхнева перевірка</p> <p>1. Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.</p> <p>2. Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.</p> <p>3. Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.</p> <p>4. Поліцейський може здійснювати поверхневу перевірку речі або транспортного засобу:</p> <p>1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник</p>	<p>(5) perform personal checks as well as search through baggage and inspect cargo in ports and stations, as well as in means of land, air and water transport, in case of justified suspicion that a forbidden act subject to penalty has been committed</p>	<p>5) производит предварительный личный досмотр задержанных лиц, а также лиц и находящихся при них вещей, которые принимают участие в проведении публичных мероприятий или в других местах, где запрещен доступ с оружием, опасными изделиями или веществами;</p> <p>6) осуществляют предварительный личный досмотр людей и находящихся при них вещей в случае нахождения их в бессознательном состоянии и необходимости установления их личности;</p>

<p>або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;</p> <p>2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;</p> <p>3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.</p> <p>5. Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.</p> <p>6. Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.</p> <p>7. При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України.</p>		
<p>Стаття 35. Зупинення транспортного засобу</p> <p>1. Поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі:</p> <p>1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;</p>	-	

<p>2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;</p> <p>3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;</p> <p>4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;</p> <p>5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;</p> <p>6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;</p> <p>7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;</p> <p>8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;</p> <p>9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.</p> <p>2. Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.</p>		
---	--	--

<p>Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію</p> <p>1. Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.</p> <p>2. Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.</p>	<p>-</p>	<p>14) временно ограничивать или запрещать движение транспорта и пешеходов на улицах и дорогах, а также доступ лиц на отдельные участки местности или объекты в целях обеспечения общественной безопасности, охраны жизни, здоровья и имущества людей, проведения отдельных уголовно-процессуальных действий или специальных розыскных мероприятий;</p>
<p>Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю</p> <p>1. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.</p> <p>2. Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.</p> <p>3. У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості,</p>	<p>(2) detain people according to the procedure and in cases laid down in the Code of Criminal Procedure and other acts,</p> <p>(2a) detain people deprived of liberty who left the custody or prison pursuant to a consent of a competent authority, and failed to return within the determined deadline,</p> <p>(3) detain persons posing direct threat in real terms to human life or health, as well as to property,</p>	<p>4) сопровождать в подразделение полиции лиц, которые своими действиями угрожают жизни или здоровью людей, общественному порядку и безопасности или другим охраняемым законом социальным ценностям, а также лиц, подозреваемых в совершении противоправных или наносящих вред деяний, личности которых не были установлены в предусмотренном законом порядке;</p> <p>10) задерживать людей в соответствии с установленными законодательством условиями, с разъяснением их прав</p> <p>25) осуществлять задержание и содержание в специально отведенных для этого помещениях иностранцев, которые</p>

<p>поінформувати членів сім'ї.</p> <p>4. Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.</p> <p>Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.</p> <p>5. Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення.</p> <p>Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі.</p> <p>6. Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.</p>		<p>незаконно проникли, незаконно перебувають на території Республіки Молдова и подлежат выдворению из нее</p>
<p>Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи</p> <p>1. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:</p>	-	<p>13) входить или проникать в установленном законом порядке, с применением при необходимости специальных средств, в помещения или иные объекты собственности для</p>

<p>1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;</p> <p>2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;</p> <p>3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.</p> <p>2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.</p> <p>3. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.</p>		<p>пресечения преступлений, преследования лиц, подозреваемых в совершении преступлений, лиц, скрывающихся от органов уголовного преследования, уклоняющихся от исполнения уголовного наказания, ареста за правонарушение, либо при наличии достаточных оснований полагать, что там совершено или совершается преступление, а также в случае стихийных бедствий и других чрезвычайных обстоятельств, угрожающих общественной безопасности и личной безопасности людей;</p>
<p>Стаття 39. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ</p> <p>1. Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання.</p> <p>2. Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які</p>		

<p>поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання.</p> <p>3. Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поводження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.</p> <p>4. Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в односторонній строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.</p>		
<p>Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і</p>	<p>(5a) observe and record, using technical means, events in public places, and in the case of</p>	<p>7) производит аудио- и видеозапись, фотографирование лиц, нарушающих</p>

<p>кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису</p> <p>1. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:</p> <p>1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;</p> <p>2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху.</p> <p>2. Інформація про змонтовану/розміщену автоматичну фототехніку і відеотехніку повинна бути розміщена на видному місці.</p>	<p>preliminary investigations and administrative and order-keeping activities undertaken under the Act – also the sounds accompanying the events, -</p>	<p>общественный порядок;</p> <p>28) в целях обеспечения выполнения возложенных на полицию функций, без нарушения гарантированной законодательством неприкосновенности частной жизни лица, фотографировать, производить звукозапись и видеосъемку;</p>
<p>Стаття 41. Поліцейське піклування</p> <p>1. Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:</p> <p>1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;</p> <p>2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;</p> <p>3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;</p> <p>4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.</p> <p>Поліцейське піклування має наслідком щодо:</p>	<p>-</p>	<p>27) изымать и передавать на хранение огнестрельное оружие, боеприпасы, взрывчатые материалы, наркотические, психотропные и другие предметы и вещества, требующие получения разрешения или лицензии либо выведенные из гражданского оборота, в случае, когда они хранятся или используются с нарушением установленных норм;</p>

<p>1) осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, - передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;</p> <p>2) осіб, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, - передання відповідному закладу;</p> <p>3) осіб, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, - передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.</p> <p>2. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.</p> <p>Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.</p> <p>3. Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.</p> <p>Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.</p> <p>4. Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.</p>		
--	--	--

<p>Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія - вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої цієї статті.</p> <p>5. Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.</p> <p>У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.</p> <p>6. Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.</p> <p>Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.</p>		
<p>Стаття 44. Застосування фізичної сили</p> <p>1. Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього</p>	<p>Article 16. 1. In cases of failing to observe orders issued pursuant to law by Police authorities or police officers, police officers may apply the following means of direct coercion: (1) physical, technical and chemical means used for overpowering or escorting people and stopping vehicles, (2) truncheons, (3) liquid incapacitating agents, (4) police dogs and horses,</p>	<p>20) носить при себе табельное оружие и боеприпасы к нему вне зависимости от того, одет он в форменную или гражданскую одежду, а также применять физическую силу, технические и специальные средства, табельное оружие в порядке и случаях, предусмотренных законом;</p>

<p>законом.</p> <p>2. Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.</p>	<p>(5) non-explosive bullets shot from firearms.</p>	
<p>Стаття 45. Застосування спеціальних засобів</p> <p>1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.</p> <p>2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.</p> <p>3. Загальні правила застосування спеціальних засобів:</p> <p>1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:</p> <p>а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;</p> <p>б) під час затримання особи;</p> <p>в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;</p> <p>г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;</p> <p>г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;</p> <p>2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:</p> <p>а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;</p> <p>б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;</p> <p>в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;</p>		

<p>3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:</p> <p>а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;</p> <p>б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;</p> <p>4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;</p> <p>5) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:</p> <p>а) затримання особи;</p> <p>б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;</p> <p>б) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії застосовуються для:</p> <p>а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;</p> <p>б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;</p> <p>7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:</p> <p>а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;</p> <p>б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;</p> <p>8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та</p>		
--	--	--

<p>мікрохвильового впливу застосовуються для:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною; б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа; в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні; <p>9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень; б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей; в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися; г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину; <p>10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, застосовуються для:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського; б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення; в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти; г) затримання озброєної особи, яка погрожує 		
--	--	--

<p>застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;</p> <p>д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;</p> <p>е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;</p> <p>є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;</p> <p>ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;</p> <p>11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:</p> <p>а) забезпечення маскування дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;</p> <p>б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;</p> <p>12) службовий собака застосовується під час:</p> <p>а) патрулювання;</p> <p>б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;</p> <p>в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;</p> <p>г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;</p> <p>13) службовий кінь застосовується під час:</p> <p>а) патрулювання;</p> <p>б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.</p>		
--	--	--

<p>4. Поліції (поліцейському) заборонено:</p> <ol style="list-style-type: none">1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;6) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску. <p>5. Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.</p> <p>6. Поліцейський зобов'язаний у письмовій</p>		
---	--	--

<p>формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.</p> <p>Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.</p> <p>7. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.</p> <p>8. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.</p>		
<p>Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї</p> <p>1. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.</p> <p>2. Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку.</p> <p>3. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.</p> <p>4. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:</p> <p>1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;</p> <p>2) для захисту осіб від нападу, що загрожує</p>	<p>Article 17. 1. Should the means of direct coercion referred to in Article 16 (1) appear insufficient or their use, due to the circumstances of a given situation, be impossible, the police officer shall have the right to use firearms only:</p> <p>(1) to defend against direct and unlawful assault against life, health or freedom of the police officer or other person and to counteract actions leading directly to such assault,</p> <p>(2) against a person who ignores the call to immediately drop weapon or other dangerous tool, the use of which may threaten life, health or freedom of the police officer or other person,</p> <p>(3) against a person who attempts lawlessly and by force to seize firearms from the police officer or other person authorised to carry weapon,</p> <p>(4) to defend against dangerous direct, violent assault against facilities and devices important for</p>	

<p>їхньому життю чи здоров'ю;</p> <p>3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;</p> <p>4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;</p> <p>5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;</p> <p>6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;</p> <p>7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.</p> <p>5. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.</p> <p>6. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:</p> <p>1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;</p> <p>2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;</p> <p>3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину,</p>	<p>the country's safety and defence, on the seats of principal authorities, principal and central state administration authorities or the judiciary, on facilities of economy and national culture and on diplomatic missions and consular offices of foreign countries or international organisations, as well as facilities supervised by armed protection unit established pursuant to the separate provisions,</p> <p>(5) to defend an assault against property posing direct threat to human life, health of freedom,</p> <p>(6) in direct pursuit of a person, against whom the use of arms was permissible in cases determined in Subparagraphs (1)-(3) and (5), or in relation to a person reasonably suspected of homicide, terrorist attack, kidnapping a person for ransom or specific behaviour, robbery, robbing with violence, racket, intentional serious body injury, rape, arson or otherwise intentionally bringing public danger to life or health,</p> <p>(7) to detain a person referred to in Subparagraph 6, if that person took shelter in a place difficult to access, and the concurrent circumstances prove that the person may use firearm or other dangerous tool, the use of which may threat life or health,</p> <p>(8) to defend against violent, direct and unlawful assault against escort of persons, documents containing state secret messages, money or other valuables,</p> <p>(9) to detain a person or prevent escape of a detainee, remandee or a person serving a sentence of imprisonment, if:</p> <p>(a) escape of a person serving a sentence of</p>	
---	--	--

<p>втікає із застосуванням транспортного засобу;</p> <p>4) якщо особа чинить збройний опір;</p> <p>5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.</p> <p>7. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.</p> <p>8. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.</p> <p>9. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.</p> <p>10. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.</p> <p>11. Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.</p> <p>12. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та</p>	<p>imprisonment poses threat to human life or health,</p> <p>(b) there is justified suspicion that a detainee may use firearm, explosives or a dangerous tool,</p> <p>(c) detention took place in relation to a justified suspicion or determination of crime referred to in Subparagraph 6.</p> <p>2. In actions of Police units and sub-units firearms may be used only upon the order of their commander. 3. Firearm should be used in a way doing the least possible damage to the person against whom the firearm was used. 4. The Council of Ministers shall establish, by way of ordinance, detailed conditions and procedure for using firearms, and the principles of using firearms by the units referred to in Paragraph 2.</p>	
---	--	--

<p>попередити особу про можливість її застосування.</p> <p>Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.</p> <p>13. Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.</p>		
--	--	--